

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΖ΄.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1954

ΑΡΙΘ. 153

Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΔΙΔΑΧΩΝ

Α΄.

Ποιός λοιπόν ἐπὶ τέλος θὰ καθοδηγήσῃ τὸν σύγχρονον χιλιεθασανισμένο καὶ περιφοβὸν ἄνθρωπον; Ποιός θὰ δείξῃ, ὅχι μὲ λόγια μόνον ἀλλὰ μὲ τὰ πράγματα, πὼς τὸν ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον αὐτό, πὼς τὸν νοιώθει, πὼς «δύναται συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις» του, πὼς ἔχει παρακολουθήσει μὲ ἀγάπη καὶ μ' ἐπιστήμη τὰ προβλήματά του καὶ μπορεῖ στ' ἀλήθεια νὰ τοῦ δείξῃ τὸν δρόμον; Γιὰ νὰ βροῦμε ἀπάντησι στὸ ζωτικώτατον τοῦτο γιὰ ὄλους μας ἐρώτημα ἀρχίσαμε—στὸ προηγούμενον ἄρθρον μας—μὴ σύντομην ἀναδρομὴν στὴν ἱστορίαν, ἀναζητώντας ἐκεῖ τὴν παράλληλη ἐποχὴ πού θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ νοιώσωμε τὴν δική μας.

Καὶ βρήκαμε στὴν ἀρχαιότητα τὴν ἐποχὴν πὺν ἀκολούθησε τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἦταν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀκριβῶς ὅπως οἱ δύο τοῦτοι (ἢ μήπως τρεῖς;) παγκόσμιον πόλεμον πὺν πέρασε ἡ γενεὰ μας εἶναι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, πολλοὶ λένε τὸ τέλος, τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τότε ὅμως, στὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, δὲν ἦλθε τὸ τέλος, ἀλλὰ ἡ ζωογόνος ἀρχή. Χάρις στὴ νίκη τῆς σωκρατικῆς ἀνθρωπολογίας ἐπάνω στὴν πρωταγορικὴ ἀτομοκρατία, ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς χαλασμοὺς καὶ τὰ ἐρείπια καὶ τὸ 404 π.Χ. μὲ τὴν κατεδάφισιν τῶν μακρῶν τειχῶν, ξεπετάχθηκε μὴ νέα ἀνθησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος μὲ λαμπρότητα τέτοια, πὺν παρὰ τὶς τόσες ἐπισκιάσεις, ἀκτινοβολεῖ ὡς τὶς ἡμέρες μας καὶ θ' ἀκτινοβολῇ ὅσον ὑπάρχει ὁ πολιτισμὸς μας. Νὰ ἐπιτίσωμε ἄρα γε, ὅτι καὶ τώρα,

μὲ τοὺτους τοὺς χαλασμοὺς καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἐποχῆς μας, θὰ συμβῇ κάτι ἀνάλογον; Μποροῦμε στ' ἀλήθεια νὰ τὸ ἐπιτίσωμε αὐτό, νὰ περιμένωμε μὴ νέα πνευματικὴ ἀνθησις πὺν θὰ ξυπνήσῃ καὶ θὰ καθοδηγήσῃ τὸν σημερινόν, κυριολεκτικὰ ἐξαθλιωμένον ἄνθρωπον, ἢ μήπως θὰ σβύσῃ ὁ πολιτισμὸς μας;

Μ' ἀφετηρία αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ἀρχίσαμε τὴν ἐρευνά μας. Ἀπὸ τὸν πελοποννησιακόν, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὠδηγήθηκε στὸν, σύγχρονόν του, πνευματικόν πόλεμον Σωκράτους-Πρωταγόρα. Κι' ἀπὸ κεῖ ἡ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ μᾶς ἔφερε, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παρακμὴν καὶ τὸ 146 π. Χ., στὸ μῆνυμα πὺν ἐκόμισε στὸν Ἀρειὸν Πάγον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Μῆνυμα, πὺν οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς τὸ ἀπέκρουσαν, χαρακτηρίζοντάς το «καινὴ διδαχὴ» δηλαδὴ διδαχὴ ὑπόπτη, ὀνομάζοντάς ὅμως ἔτσι, ἀναγκαστικά, «παλαιὰ διδαχὴ» τὴν ἰδικὴν τους, τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀπόκρουσιν, τὴν ἄρνησιν πὺν ἀντιτάχθηκε στὸν Παῦλον, ἄρχισε ἕνας ἄλλος πάλιν πόλεμος. Ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στὴν «παλαιὰ» καὶ τὴν «καινὴ» διδαχὴ. Ἔτσι φθάσαμε στοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν. Κι' οἱ διωγμοὶ ὠδήγησαν στὴν νίκη ὅχι τῆς ὑλικῆς δυνάμεως ἀλλὰ τῆς πίστεως, στὸν θρίαμβον τῆς «καινῆς διδαχῆς», στὸ διάταγμα τοῦ 313, ὅπου ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔδωσε τέρμα στοὺς διωγμοὺς κι' ἀνεγνώρισε ἐκεῖνον πὺν ὡς τώρα ἦταν «θηρησκεία νέα καὶ ἀθέμιτη» (religio nova et illicita).

B'.

Ὅταν μὲ τὸ διάταγμα τοῦ 313 ἐδόθηκε ἡ κρατική, θὰ ἐλέγαμε, «ἄδεια υπάρξεως» στὸν Χριστιανισμό, ἡ πολιτεία ἀνεγνώριζε ἀπλούστατα ἐκεῖνο πού δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ καμμιὰ κρατική ἄδεια γιὰ νὰ υπάρξει, νὰ θριαμβεύσει, νὰ ἐπιβληθῆ. Τὸ διάταγμα αὐτὸ δὲν τὸ ὑπηγόρευσε μόνο θεία ἔμπνευσις, σημεῖο οὐράνιο. Ἦταν καὶ δεῖγμα ρεαλιστικῆς ἀντιλήψεως ἐνὸς ἡγέτου πού, σὰν μέγας, εἶχε τοῦτο τὸ σπανιώτατο: νὰ βλέπη τὴν πραγματικότητα μ' ἀνοικτὰ τὰ μάτια. Ἔτσι ὁ Κωνσταντῖνος ἀντίκρουσε κ' ἀνεγνώρισε καὶ ἔνοιωσε τὸν Χριστιανισμό σὰν δύναμι πού «κατηγωνίσαστο βασιλείας... ἔφραξε στόματα λεόντων, ἔσβησε δύναμιν πυρός», πού μὲ μιὰ λέξι ἐνίκησε.

Καὶ γιατί ἐνίκησε;

Ἀπέραντο, ἀλήθεια, θέμα! Πόσα δὲν ἔχουν γραφῆ πάνω σ' αὐτὸ ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ φίλους τῆς διδαχῆς πού ἐνίκησε, ἀπὸ τὴν ἄρνησι κ' ἀπὸ τὴν πίστι! Μ' ἂν ἀφήσωμε κατὰ μέρος τὴν ἄρνησι κ' ἂν ἀκόμα κλείσωμε τ' αὐτιὰ σ' ὅ,τι ἡ πίστις μας μᾶς λέει, ἂν μείνωμε σ' ὅ,τι μᾶς ὑπαγορεύει καὶ μόνο ἡ καλὴ πίστις, θὰ δοῦμε, μαζὶ μὲ τόσους καὶ τόσους ἄλλους λόγους, νὰ προβάλλουν κ' οἱ ἀκόλουθοι, πού—καὶ μόνοι τους ἂν ἦσαν—ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ κρίνουν ἐκ τῶν προτέρων τὸν πόλεμο πού ἄρχισε, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπειμπαν τὸν εἰρηνικὸ κήρυκα τῆς «καινῆς διδαχῆς», τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ὅπως τότε, στὸν πελοποννησιακὸ πόλεμο, τὸν Μελέσιππο.

Ὁ πρῶτος τέτοιος λόγος εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔφερεν στὸν ἄνθρωπο μιὰ διδασκαλία περὶ Θεοῦ, πού μπροστὰ σ' αὐτὴν καμμιὰ ἄλλη δὲν μπορούσε νὰ σταθῆ. Βέβαια, στὸ θαυμάσιο βιβλίον τοῦ «Ἑλληνικὰ ἰδανικὰ καὶ σύγχρονη ζωὴ»⁽¹⁾ ὁ

Sir Richard Livingstone, ὅπως ἄλλως τε κ' ὁ Werner Jaeger, ἐξαίρουν τὴν θριαμβευτικὴ πορεία πού ἐπετέλεσε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα στὸ θέμα τοῦτο, ἀπὸ τὸν Ὀμηρο ἕως τὸν Πλάτωνα. Ναι, ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ συνεχὴς ἐπίμονη πορεία δέχνη τὴν ἀνάγκη τῆς πορείας. Ἦταν πορεία διψασμένων. «Ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἀρὰ γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὗροεν». Καὶ ὅταν τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, μάλιστα τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν, ἔκανε τὴν ἐκζητητικὴ αὐτὴ πορεία δὲν τὸ ἔκανε βέβαια γιὰ νὰ σταματήσῃ στοὺς παγετῶνες τῶν θεῶν τῆς Στοᾶς. Ἐκεῖνο τὸ «Ἀββᾶ ὁ Πατήρ» τῆς «καινῆς διδαχῆς» ἦταν τὸ πρῶτο πού ἔφερε τὴν νίκη. Ὁ «Πατήρ» τοῦ Χριστιανισμοῦ κ' ὄχι οἱ θεοὶ τῆς Στοᾶς ἦταν ἡ ἀπάντησις στὴν ἐκζητήσι, ἀπὸ τὸν Ὀμηρο ὡς τὸν Πλάτωνα.

Αὐτὴ ἡ προσφορὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ φέρῃ τὴν νίκη καὶ μόνη ἂν ἦταν. Ὡστόσο δὲν ἦταν ἡ μόνη. Κάθε ἄλλο. Θ' ἀναφέρωμε μιὰ δευτέρη προσφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἓνα δεύτερο λόγο πού ἐξηγεῖ τὴ νίκη του.

Καὶ ὁ δεύτερος αὐτὸς λόγος εἶναι ἡ μοναδική, ἀλήθεια, θέσις πού ἔδωσε ἡ «καινὴ διδαχὴ» στὸν ἄνθρωπο. Μία θέσις πού ἡ παλαιὰ διδαχὴ δὲν μπορούσε οὔτε σὰν ὄνειροπόλησι νὰ παρουσιάσῃ. Ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος, γιὰ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο Θεό. «Ἄνθρωπος γίνεται Θεός, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται». Θέλησαν νὰ κατηγορήσουν τὴν Γραφὴ «ἐπὶ ἀνθρωποκεντρισμῶ». Ὁ ἀνεκδιήγητος ἐκεῖνος Ernst Haeckel κ' οἱ ἐδῶ προπαγανδισταὶ του μὲ τὸν «Προμηθεά» αὐτὴ τὴν κατηγορίαν ἐξετόξευσαν τὸν περασμένον αἰῶνα. «Ἡ ἀνθρωποκεντρικὴ πλάνη τῆς Γραφῆς». Καὶ εἶναι ὄντως ἡ Γραφὴ ἀνθρωποκεντρικὴ, μ' ἄλλο νόημα, φυσικά, παρὰ ἐκεῖνο πού ἔδιδε ὁ Haeckel στὴν κατηγορίαν του μὲ τῆς θείας ἀγάπης τὸ νόημα. Πῶς νὰ μὴν εἶναι ἀνθρωποκεντρικὴ ἡ διδασκαλία ὅτι ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν» του; Πῶς νὰ μὴν νοιώσωμε τὴν ἀξία «ἄνθρωπος» ὅταν ἀκούωμε τὸν ὄγδοο Ψαλμὸ: «Τί ἐστιν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν... δόξη καὶ τιμὴ ἔστε-

(1) Ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ καθηγητοῦ κ. Δ. Χόνδρου ἔχει ἐκδοθῆ τὸ 1950 ἀπὸ τὴν «Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Ὁ ἀγγλικὸς τίτλος εἶναι «Greek Ideals and modern Life» κ' ἐκδίδεται σ' ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ μὲ τὴν εὐκαιρίαν νὰ συστήσω θερμότατα τὴ μελέτη τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

φάνωσας αὐτόν... πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ...»;(2).

Καὶ ἔρχεται ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γιὰ νὰ βρῆ τὸ ἐγκώμιο, τὴν ἀξία τοῦ Παύλου, στὸ ὅτι μᾶς ἔδειξε τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος. «Τί ποτ' ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ ὅση τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ εὐγένεια καὶ ὅσης ἐστὶ δεκτικὸν ἀρετῆς τουτὶ τὸ ζῶον»(3).

Αὕτη ἡ τιμὴ, μὰ πρὸ παντός αὐτὴ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, αὐτὸ εἶναι τὸ νέο, μπροστὰ στὴ σωκρατικὴ δημιουργία. Μέσα στὴ ζεστασιά τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἡ ἀνθρωπιστικὴ δημιουργία τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας φαίνεται σὰν ἓνα λαμπρὸ, ὠραῖο, μὰ ἄψυχο ἄγαλμα. Εἰς τὸ ἄγαλμα αὐτὸ τὸ ψυχρὸ, τὸ ἄψυχο, ἔρχεται τὸ χριστιανικὸ μήνυμα καὶ δίνει τὸ ζωογόνο φύσημα πού λέγεται ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη, ὄχι μία ἐντολή, ἀλλὰ ἡ ἐντολή. «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα» μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη». Μόνο ἂν ἀγαπᾶς τὸν ἄνθρωπο μπορεῖς ν' ἀγαπᾶς τὸν Θεό. Γιατί, λέει, ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του πού τὸν βλέπει, πῶς μπορεῖ ν' ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ πού δὲν τὸν εἶδε;(4)

Γ'.

Μὰ τὸ σπουδαιότερο στὸ φιλόσοφο, τὸ ἀνθρωπιστικὸ αὐτὸ μήνυμα, εἶναι πῶς ἡ ἀγάπη αὐτὴ προσφέρει αὐτὴν σὲ κάθε ἄνθρωπο χωρὶς διάκρισι ἀξίας ἢ ἀπαξίας. Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία βασιζόταν σὲ διακρίσεις, σὲ ἀξιώσεις. Δὲν τῆς ἀρκοῦσε νὰ εἶσαι ἄνθρωπος. Ἔπρεπε νὰ εἶσαι ἀξίος τῆς, ἀξίος τῆς προσοχῆς τῆς, τοῦλάχιστον μὲ ἐφόδια γιὰ νὰ καρπωθῆς τὴ διδασκαλία τῆς. Ζητοῦσε, λοιπόν, ἂς ποῦμε ἔτσι, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὰ προσόντα του. Ἔτσι, παραδείγματος χάριν τὸν ἤθελε οἰκονομικὰ εὐπορο. Ὅχι, βέβαια, μὲ πλοῦτο ἄμετρο, ἀλλὰ μὲ τὸ προσόν τοῦ μετρίου πλοῦτου. Ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἐκεῖνο πού ἡ

(2) Ψαλμ. η' στίχ. 6-7.

(3) Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς Migne Patrolog. τόμ. 50, σελ. 477.

(4) Α' Ἐπιστ. Ἰωάννου, κεφ. 8' στίχ. 20: «ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν, ὃν ἑώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν».

Σπάρτη ἤθελε γιὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς: «μήτε δεῖσθαι τῶν μετρίων, μήτε πλοῦτω ὑπερφέρειν». Τοῦ ζητοῦσε πάντως νὰ μὴν εἶναι ἐνδεής. Νὰ εἶναι, ἐκεῖνο πού λέμε σήμερα, «οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος». Κι' ὅπου δὲν ζητοῦσε πλοῦτο, ζητοῦσε σωματικὴ ἀλκὴ, ἢ τοῦλάχιστον ἀρτιμέλεια, ὑγεία. Καὶ πάντως ἐχρειαζόταν μιὰ ἀριστοκρατικὴ θέσις, ἓνας τίτλος ἀριστοκρατίας. Βέβαια ὑπῆρξαν οἱ περιφρονηταὶ τῶν τίτλων τῆς εὐγενούς καταγωγῆς καὶ πρῶτος ὁ Πλάτων ἐκοροῖδευε τὴν δική του ἀριστοκρατικὴ προέλευσι (ἦταν καὶ τοῦ Κόδρου καὶ τοῦ Σόλωνος ἀπόγονος ὁ Πλάτων, «εἴπερ τις καὶ ἄλλος» ἀριστοκράτης). Ναί, ἀλλὰ στὴ θέσι τῆς ἀριστοκρατίας αὐτῆς ἡ ἀρχαία φιλοσοφία ζητοῦσε τίτλους ἄλλης ἀριστοκρατίας. Τῆς πνευματικῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ ἀνθρωπισμὸς τῆς «παλαιᾶς διδαχῆς» ἦταν ἀνθρωπισμὸς τῶν ὀλίγων, τῶν ἐκλεκτῶν, ἐκλείνει ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸ τῆς τὸν ὄχλο, τὸν πολὺ κόσμο. Τὸ «μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίστω» δὲν τὸ ἔλεγε μόνο ὁ Πλάτων. Μὲ τούτην ἢ ἐκείνην τὴν παραλλαγὴν τὸ εἶχε ἔμβλημα ὅλη ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία.

Μπροστὰ σὲ τέτοιον ἀριστοκρατικὸν ἀνθρωπισμὸ τῶν ὀλίγων ἢ «καινὴ διδαχὴ» τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔφερε τὸν ἀνθρωπισμὸ τὸν καθολικὸ, τὴν προσφορὰ πού ἀπευθύνεται στὸν ἄνθρωπο πέρα γιὰ πέρα, στὸν κάθε ἄνθρωπο χωρὶς καμμὴν ἐξαιρέσι. Κανένα μειονέκτημα, ψεγάδι, ἀμάχημα, ἔγκλημα δὲν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην αὐτῆ. «Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε»(5). Γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ κανεὶς δὲν εἶναι ἀνάξιος νὰ κληθῆ, ἀπλούστατα γιὰ κανεὶς δὲν εἶναι μόνος του ἄξιος. Γιατί καλεῖται «κατὰ χάριν». Κανεὶς δὲν εἶναι τόσο καλὸς ὥστε νὰ μὴν χρειάζεται τὴν χάριν, κανεὶς τόσο κακός, ὥστε νὰ μὴν εἶναι καὶ γι' αὐτὸν ἡ προσφορὰ τῆς.

Ἔτσι, μὲ τὸν Χριστιανισμὸ ἡ κοινωνία ὅλη ἄρχισε νὰ νοιώθῃ τὴ δημοκρατικὴ ἀδελφωσύνη πού, κάτω ἀπὸ τὸν κοινὸ Πα-

(5) Παύλου ἐπιστ. πρὸς Ρωμαίους κεφ. ε' στίχ. 8.

τέρα καὶ τὸν κοινὸ Λυτρωτὴ καὶ μέσα στὴν ἴδιαν Ἐκκλησία, ἔκανε ζωντανὴ πραγματικότητα τὸ νέο σύνθημα «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ... βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος...»⁽⁶⁾. Καὶ ὅταν ἡ ἀδελφωσύνη ἐκείνη ἐμφανισθῆσιν ἀλήθεια θριαμβεύει. Τὸ «ἀδελφοί» δὲν μπορεῖ νὰ μὴ νικήσῃ τὸ αἰδέσιμο μὰ παγερὸ «ἀνδρες Ἀθηναῖοι» ἢ ἔστω καὶ τὸ «patres conscripti».

Καὶ ὅμως ἦλθε καὶ τρίτος λόγος νὰ κρίνῃ τὸν πόλεμο. Ὁ κατὰ τὴ γνώμη μου σπουδαιότερος. Ὁ Χριστιανισμὸς—διδασκαλία προσέφερε στὸν ἄνθρωπο τὸ Χριστιανισμό—ζωντανὴ πραγματικότητα ἀνθρώπων ποὺ μέσα στὴν ἴδια κοινωνία καὶ τοὺς ἴδιους καιροὺς ἦσαν ἢ ἐνσάρκωσις, ἢ ζωντανὴ ἐμφάνισις τοῦ ποῦ ὀδηγεῖ ἢ διδασκαλία αὐτῆ. Κι' αὐτὸ ἦταν ἡ μεγάλη ἐκπλήξις. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἠθικῆς λαμπηδόνας ποὺ εἶναι ὄχι μόνον μῆνυμα οὔτε μόνον πρόσταγμα οὔτε μόνον παράδοσις, ἀλλὰ ψηλαφητὴ πραγματικότης. Τὴν ἔβλεπε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν πραγματικότητα αὐτῆ, τὴν ἔβλεπε δίπλα του, στοὺς συνανθρώπους του. Ἐδῶ, στὴν ἔδρα τοῦ διωγμοῦ, στὴν ἴδια τὴν Ρώμῃ, στὸν «δρόμο τῶν τριῶν ταβερνῶν» πῶς δῶθε, στὴν Ἀπλιαν ὁδὸ, στὸ Forum, στὸ Κολοσσαῖο. Νά τὴν ἢ ψηλάφησις τοῦ Θεοῦ, συνεχῆς ὅμως καὶ μὲ πάντα πρόχειρη τὴν ἐπανάληψιν.

Αὐτὴ ἡ λαμπηδὼν ποὺ κορυφωμά της ἦταν ἡ ἀγάπη, αὐτὴ ἡ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο, τὸν κάθε ἄνθρωπο, τὸν καλὸ καὶ τὸν κακό, τὸν Ἕλληνα καὶ τὸν βάρβαρο, τὸν σοφὸ καὶ τὸν ἀνόητο («Ἕλλησί τε καὶ βαρβάρους, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί») αὐτὴ ἡ διδασχὴ ποὺ ἔφερε «τοῦ Θεοῦ τὴν φιλιανθρωπίαν» στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογῇ, αὐτὴ ἦταν ὁ ἀνθρωπισμὸς ποὺ τόσο ἀποζητοῦσε ὁ ἄνθρωπος. Καὶ μὲ τέτοια προσφορὰ τοῦ Θεοῦ-Πατρός, τοῦ ἀνθρώπου-ἀδελφοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, μ' ἐμφάνισιν βίου ποὺ λαμπροκοποῦσε ἀνάμεσα

στὴν τότε κοινωνία, ὁ πόλεμος ποὺ ἡ παλαιὰ διδασχὴ ἐκίνησε κατὰ τῆς «καινῆς διδασχῆς» δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ καταλήξῃ ἐκεῖ ποὺ κατέληξε. Στὸ γεγονὸς ποὺ τὸ ἀνεγνώρισε καὶ τὸ διάταγμα τοῦ 313. Στὴ νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ!

Δ'.

Κι' ὅμως, εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, τὸ 313 δὲν ἑτερομάτιζε τὸν πόλεμο. Ἐκλείνει ἕνα προοίμιον. Ἡ, ἂν προτιμᾶτε, ἑτερομάτιζε τὸν πρῶτον γύρο. Ὁ πόλεμος ὅμως συνεχίζεται. Ἡ πάλη τῶν διδασχῶν, ποὺ νόημά της ἦταν: ποιὸς θὰ ὀδηγήσῃ, ποιὸς θὰ κυβερνήσῃ τὸν ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τοῦ δώσῃ τὸν σωτήριο προσανατολισμὸ ἀνάμεσα στὸ χάος, στοὺς χαλασμοὺς καὶ τὰ ἐρείπια.

Εὐθύς λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτον, ἄρχισε ὁ δεύτερος γύρος. Καὶ στὸν δεύτερον αὐτὸν γύρο ὄργανο καὶ βοηθὸς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦλθε ὄχι ὁ διωγμὸς, ἀλλὰ ἡ νοθεία. Ὁχι ὁ δῆμιος, ἀλλὰ ὁ Φαρισαῖος ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, ὁ αἰρετικὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ὁ Φαρισαῖος! Ποιὸς δὲν τὴν ξέρει τὴν πάλη τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου μὲ τὸν Φαρισαῖο; Στὴν πάλη αὐτῆ νικητὴς ἐφάνηκε στὴν ἀρχὴ ὁ Φαρισαῖος, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ κρεμάσῃ στὸν Σταυρὸ τὸν... ἐχθρὸν (!). Νίκη πολὺ πολὺ πρόσκαιρη. Γιατί ἐπηρεολούθησε ἡ Ἀνάστασις. Ἀλλὰ ὁ Φαρισαῖος δὲν ἀτελείζεται. Ἀλλάζει ἀπλῶς τακτικῇ. Ἀπὸ ἀντίπαλος, ἀπὸ σταυρωτὴς ἐμφανίζεται ὀπαδός. Ὑπεροπαδός μάλιστα! Ὑπεροπαδός, ποὺ πάει νὰ ἐξαφανίσῃ ὄχι τὸν Κήρυκα ἀλλὰ τὸ κήρυγμα, τὸ μεγάλο μῆνυμα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀδελφωσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τὸ φιλιανθρωπο, τὸ χαρούμενον μῆνυμα, τὸ Εὐαγγέλιον. Νὰ κατεβάσῃ τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν ἀλυσοδέσῃ, νὰ τοῦ συντρίψῃ τὴν ἱερὴ προσωπικότητα, νὰ τοῦ ἀνατρέψῃ τὴν ἐλευθερία «ἢ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε».

Ἀλλὰ ὁ Φαρισαῖος δὲν θὰ κατάφερνε καὶ πολλὰ πράγματα ἂν, σύμμαχός του, δὲν ἐρχόταν ἕνας ἄλλος ἐχθρὸς τῆς ἀγάπης. Τὸ «ἄλλο ἐγώ», τὸ alter ego τοῦ Φαρισαίου. Ὁ αἰρετικὸς.

Ὁ αἰρετικὸς! Εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀ-

(6) Παύλου ἐπιστ. Γαλάτ. κεφ. γ' στίχ. 28 καὶ Κολοσσ. κεφ. γ' στίχ. 11.

πάνθρωπος. Μίλησαν γὰρ τὴν ἀπανθρωπία τοῦ μανιχαϊσμοῦ, μὰ κάθε αἵρεσις εἶναι σύστημα ἀπάνθρωπο. Ἡ αἵρεσις τοῦ ἔχει καυτηριάσει μέσα τοῦ τῆς ἀγάπης τὴν θεία δύναμι, οὔτε θὰ μπορούσε ἄλλως τε νὰ καθάρτησεν στὴν αἵρεσι, ἀν προηγουμένως δὲν εἶχε ἐξαφανισθῆ ἀπὸ μέσα τοῦ ἡ ἀγάπη. 'Ἀλλοιῶς... μὰ θὰ μπορούσε ἡ 'Αγάπη ν' ἀφήσῃ τὴν ἀγάπη νὰ γίνῃ αἵρεσις; Γι' αὐτὸ ὁ αἵρετικὸς δὲν δυσκολεύεται νὰ προβάλλῃ σὰν ἄνθρωπος τῆς πίστεως. «Καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύει καὶ φρίττει». Δὲν προβάλλει ὅμως σὰν ἄνθρωπος ἀγάπης. Δὲν ἀγαποῦν τὰ δαιμόνια!

Νὰ φαντασθῆ κανεὶς, ἀλήθεια, τί ἀνθησι ἀγάπης καὶ ἀδελφωσύνης καὶ ἀνθρωπισμοῦ γνησίον καὶ πολιτισμοῦ πνευματικοῦ θὰ εἶχαμε, ἀν τὸ 313 δὲν τὸ ἐπεσκίαζε ὁ Ἄρειος, ἀν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε ν' ἀσχοληθῆ μὲ τῶν αἵρετικῶν τις ἐπιθέσεις καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸν σάλο, ἀν μπορούσε ἡ Ἐκκλησία ἀπερίσπαστη νὰ ἐπιδοθῆ, ὕστερα ἀπὸ τὴν νίκη, στὴν ἐμπέδωσι τῆς νίκης, στὴν ἀγάπη, στὴν δικαιοσύνη στὴν παρουσίᾳ τοῦ «ἀρτίου ἀνθρώπου», στὴν ἐφαρμογῇ τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρωπισμοῦ σὰν καρποῦ τῆς πίστεως. Μὰ ποῦ ν' ἀφήσῃ ὁ αἵρετικὸς! Νικήθηκε, βέβαια, πόση ζημιὰ ὅμως ἔκανε! Δὲν μπόρεσε νὰ ψευτίσῃ τὸ δόγμα, μπόρεσε ὅμως νὰ ἐπισκοτίσῃ τὴν ἀγάπη, νὰ τὴν παραμερίσῃ. Μέσα στὸν σπαραγμὸ τῶν αἵρέσεων φυσικὸ ἦταν νὰ μὴν εἶναι πάντα σ' ὄλους κατακάθαρο τὸ σύνθημα τοῦ Παύλου: «νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μέζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη» (7).

Ἔτσι, ἡ φοβερὴ ξυνωρίς, ὁ αἵρετικὸς καὶ ὁ Φαρισαῖος, καὶ ὅταν δὲν νοθεύῃ τὸ δόγμα, λυμαινεται τὸ βίωμα καὶ ἐμφανίζει τὸν Χριστιανισμό (φρικτὸν εἰπεῖν!) σὰν μὴν αἵρεσι τοῦ φαρισαϊσμοῦ. Δημονεῖται ὁ ἄνθρωπος ὡς κέντρον ἀγάπης, λησμονεῖται ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὴν «κατάραν τοῦ νόμου». Ἡ αἵρεσις εἶναι ταυτόχρονα κίνησις πρὸς τὰ φαρισαϊκὰ δεσμά, πρὸς τὸν περιορισμὸ τοῦ «ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον» μὲ λιποταξία ἀπὸ

«τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν» (8). Γυρίζουν ἔτσι τὴν πλάτη πρὸς τὸν Θεὸ τῆς ἀγάπης γιὰ νὰ στραφοῦν πρὸς τὸ εἶδωλο τῆς αἵρέσεως: τὸν στυγνάζοντα Θεόν, τὸν φόβο, τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ἀντὶ τὰ τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας (9), τὴν ἰδέα τῆς ἀπελπισίας, τὴν ἐθελοδουλεία, τὸ «δυσαγγέλιο» ποῦ ἔδωσε ὕστερα ὄπλα στὸν Νίτσε καὶ τὸ μαθητὴ του, τὸν Oswald Spengler.

Ὅποτε... ὁπότε περνοῦν οἱ αἰῶνες καὶ ὁ ἄνθρωπος πεινᾷ καὶ διψᾷ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἠθικὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀδελφωσύνη καὶ τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἰσοροπημένο ἄριστον ἄνθρωπο. Καὶ ἀπογοητεύεται βλέποντας τὸν Χριστιανισμό—πραγματικότητα τῶν συνανθρώπων του, τόσο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό—μῆνυμα καὶ πρόσταγμα. Γιατί ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι βέβαια ὁ θησαυρὸς τῆς πίστεως, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὰ δοστράκινα σκευή. «Ἐρχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν δοστράκινους σκεύεσιν...» (10). Καὶ τὰ σκευὴ τώρα εἶναι, ὅσο περνοῦν οἱ αἰῶνες, πολὺ δοστράκινα, πάρα πολὺ δοστράκινα. Καὶ ὅμως μ' αὐτὰ τὰ σκευὴ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ ὁ «πονεμένος στρατοκόπος» γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θησαυρὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀριότητα τῶν σκευῶν κρίνει τοῦ Θησαυροῦ τὴν ἀξία. Ὅχι σωστὸ αὐτὸ, βέβαια! Μὰ τόσο φυσικὸ, τόσο ἀνθρώπινο!

Ε΄.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ πεινασμένος ὀδοπόρος, ἔρχεται στὴν σκυιά, σ' ἐμᾶς δηλαδὴ τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ἐκάστοτε «ἡμᾶς» καὶ δὲν εὐρίσκει σ' αὐτὴ γιὰ νὰ κορέσῃ τὴν πείνα τοῦ «εἰμὴ φύλλα μόνον». Καὶ ἐπάνω στὴν ἀπογοήτευσί του ἀπὸ τὴν σκυιά—ὅπως ἐμεῖς τοῦ τὴν ἐπαραστήσαμε μὲ τὰ χάλια μας—κάνει μεταβολή. Πάει νὰ στρέψῃ πίσω, στὴν «ταλαιὰ διδαχὴ». Ἔτσι στρέφει, δηλαδὴ νομίζει ὅτι στρέφει, πίσω στοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ὄλους συλλή-

(8) Εὐαγγ. κατὰ Ματθαῖον, κεφ. κγ', στίχ. 23.

(9) Παύλου πρὸς Ρωμ., κεφ. η', στίχ. 15.

(10) Παύλου Β' πρὸς Κορ., κεφ. δ', στίχ. 7.

(7) Παύλου ἐπιστ. Α' Κορινθ. κεφ. ιγ' στίχ. 13.

βδην. Πλάτωνα καὶ Λουκιανὸ μαζύ, χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται τί κόσμος χωρίζει τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο. Εἶναι ἡ Ἀναγέννησις!

Ἡ Ἀναγέννησις τίνος; Μά, ὑποτίθεται, τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, πρὶν ἀπ' ὅλα ὁμῶς τῆς ἑλληνικῆς ἀνθρωπολογίας, τῆς ἀγάπης στὸν ἄνθρωπο, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ Ἀναγέννησις προβάλλει σὰν ἀνθρωπιστικὴ κίνησις, μὰ καί, στὴν ἀντίληψι πολλῶν ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς κινήσεως αὐτῆς, ὁ Χριστιανισμὸς στὴν κατανόησι καὶ καθοδήγησι τοῦ ἀνθρώπου ἀπλοῦστατα ἐχρῆσεκόπησε. Γι' αὐτὸ καὶ σιγά-σιγά ὁ ὅρος ἀνθρωπισμὸς, ἀπὸ τὴν humanitas τοῦ Κικέρωνος, ποῦ ἦταν ἀπλοῦστατα ἡ «παιδεία» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔφθασε νὰ σημαίνει σπουδὴ τῶν ἀρχαίων μὰ καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὰ δύο σὰν ταυτόσημα. Κι' ἔτσι ἡ «παλαιὰ διδασχὴ» ἐκέρδιζε τὸν δεῦτερο γῦρο, νικήτρια τώρα τῆς «καινῆς», παίρνοντάς της μάλιστα καὶ τὸν χαρακτηρισμὸ «καινῆς», χαρακτηρισμὸ ποῦ, ἀπὸ δηλωτικὸ τοῦ ὑπόπτου ἔγινε τώρα τίτλος.

Καὶ ὁ πεινασμένος ὁδοιπόρος ἔρχεται τώρα στὴ «συκῆν» αὐτὴ ποῦ παρουσιάσθη μάλιστα σὰν ἀντισυκῆ, γιὰ νὰ βρῆ ὃ,τι δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ στοὺς Χριστιανούς τῆς ἐποχῆς του. Ἔρχεται νὰ βρῆ τὸν ἄρτιο ἄνθρωπο, τὴν παιδεία, τὴν σωφροσύνη, τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν σοφία καὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ φιλάνθρωπον καὶ βλέπει... τὸν Πετράρκα καὶ τὸν Βοκκάκιο καὶ τοὺς λογίους ποῦ ἀναζητοῦσαν Μαικήνας. Καὶ οἱ Μαικήναι τῶν λογίων αὐτῶν δὲν ἦσαν οἱ πλούσιοι παρὰ οἱ ἡγεμόνες. Ἔτσι τοῦ Πλάτωνος ἡ σπουδὴ ἐτοποθετήθη στὶς αὐλὲς τῶν ἡγεμονισκῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, γιὰ νὰ δίνη τὸ χροῖσμα καὶ τὸ δικό της συχωροχάρτι στὰ ἐγκλήματά τους, καὶ στὴν ἀπίστευτὴ τους ἀποχαλίνωσι. Μὰ δὲν χροιάζεται ἐδῶ ν' ἀπασχοληθοῦμε περισσότερο στὸ θέμα τοῦτο. Θὰ παραπέμψωμε, ὄχι κἂν στὴν νεώτερη βιβλιογραφία ποῦ εἶναι ἐπικρίσις τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ πολλῶν μύθων διάλυσις. Θὰ παραπέμψωμε στὸ κλασσικὸ βιβλίον τοῦ Jacob Burekhardt, «ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως στὴν Ἰταλία». (Die Kultur der Renaissance in Italien). Ὅχι! Δὲν ἐζων-

τάνεψε μὲ τὴν Ἀναγέννησι τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Τὸ γράμμα ἐζωντάνεψε, ἡ γραμματικὴ, ἡ μετρικὴ. Καὶ πάρα πέρα...ἐζωντάνεψε ὁ Πρωταγόρας ἢ μᾶλλον ὁ χυδὴν πρωταγορισμὸς, ὅπως τὸν εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο. Αὐτὸς ἐπήγαινε νὰ κερδίση τὸν δεῦτερο γῦρο. Ἀποτέλεσμα τῆς Ἀναγεννήσεως πῆγαινε νὰ γίνη, ν' ἀνατραπῆ ἡ νίκη τοῦ Σωκράτους ἐπάνω στὸν Πρωταγόρα, νίκη ποῦ ἐθεμελίωσε τὴν πνευματικὴ ἠγετικὴ θέσι τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Κι' ὁμῶς τὸ πείραμα συνεχίζεται. Ὁ «ἀνθρωπισμὸς» σὰν κίνησις παίρνει φάσεις ποικίλες. Πνεύματα μεγάλα, σὰν αὐτὸν τὸν Goethe, δίνουν τὴν μεγαλοφυΐα τους, τὸ μεγαλεῖο τους, τὸ κύρος τους μὰ καὶ τὸν μόχθο τους στὸν «οὐμανισμὸ», ποῦ εἶτε σὰν σπουδὴ τῶν ἀρχαίων εἶτε σὰν «ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο» χρησιμοποιοεῖται μὲ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπο γιὰ νὰ ὑπονομεύσῃ τὴν χριστιανικὴ πίστι στὴν ψυχὴ τῶν μαζῶν, γιὰ νὰ πάρῃ ὅλα ἡ ἄρνησις. Κι' ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων—τί βέβηλο! —χρησιμοποιοῖτο γιὰ καλλυντικὸ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

ΣΤ'.

Στὸ μεταξὺ ὁ Χριστιανισμὸς—δηλαδὴ οἱ χριστιανοὶ μὲ τὴν ὅλη πολιτεία τους—χάνει κι' αὐτὸς τὴν ἐπαφὴ μὲ τίς μάξες. Ἐκέρδισε, ἀλήθεια, μιὰ μάχη. Τὴ μάχη ποῦ λέγεται ὁ Χριστιανισμὸς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐκεῖνο τὸ ἔπος τῆς χριστιανικῆς ἀντιστάσεως ποῦ ὠρθώθηκε ἀλύγιστη μπροστὰ στὸ γιαναγάνι, καθόλου μικρότερη σ' ἡρωϊσμὸ ἀπὸ τὴν ἀντίστασι στοὺς πάνθηρες τοῦ Κολοσσαίου (νέφος εἶναι, ἄλλως τε, κι' οἱ «νεομάρτυρες») εἶναι ἕνα θαῦμα ποῦ ἐμεῖς, ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι, ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ντρεπόμαστε ποῦ τόσο ἀκόμα τὸ ἀγνοοῦμε ἀντὶ νὰ τὸ ὑμνοῦμε συνεχῶς, ἀφοῦ σ' αὐτὸ δεφείλομε τὴν ὑπόστασί μας σήμερα. Ἀκαδημίες ἔπρεπε νὰ ἰδρυνθοῦν γιὰ νὰ μελετήσουν τὸ ὑπέροχο αὐτὸ φαινόμενο ὑγιούς, ἀληθινοῦ, ἀγνοῦ κι' ἡρωϊκοῦ, χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ δούλου γένους. Ὅμως, ἂν πᾶμε πάρα ἔξω, τοπικῶς ἢ χρονικῶς, τί βλέπομε; Τὸ

πολύ-πολύ πιετισμούς ἐξάλλους πού ἀφί-
νουν κατόπιν ἀπογοητεύσεις, ἐνῶ τὰ ἀν-
θρώπινα προβλήματα μένον χωρὶς χρι-
στιανική ἀντιμετώπισι. Ἰεροκήρυκες στὴν
Ἄμερική, στὰ μέσα ἀκόμα τοῦ περασμέ-
νου αἰῶνος, μιλοῦν κατὰ τῆς καταργήσε-
ως τῆς δουλείας τῶν μαύρων, ἄλλοι πάλι,
καὶ στὰ κλίματά μας, βρίσκουν σωστό ἢ
γυναῖκα νὰ εἶναι στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς,
φορτωμένη τῇ ζαλίγῃ καὶ περπατώντας
δίπλα στὸν καθαλλάρη ἄνδρα, ἐνῶ περὶ κοι-
νωνικῆς δικαιοσύνης τώρα μόνο ἀρχίσα-
με νὰ μιλάμε, γιατί τώρα βρίσκομε τὸ προ-
λεταριάτο ἰσχυρό, ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνες ὀλό-
κληρους ἢ σιγή μας ὄπλιζε τὴν πὶδ ἐγκλη-
ματικὴ ἐκμετάλλευσι τοῦ μόχθου τοῦ προ-
λεταρίου ἀδελφοῦ μας.

Κι' ἔτσι, μὲ αἰῶνων προσπάθειες καὶ
χίμαιρες καὶ οὐτοπίες, ὄχι πάντοτε καλο-
προαίρετες, μᾶς βρίσκει τοῦτος ὁ εἰκοστὸς
αἰὼν. Οἱ χριστιανοὶ (ἢ «χριστιανοί») ἔδω-
σαν ὄπλα στὴν ἀντιχριστιανικὴ ἄρνησι καὶ
στὸν ἐξωχριστιανικὸ ἢ καλύτερα ἀντιχρι-
στιανικὸ «ἀνθρωπισμὸς».

Κι' ὁ «ἀνθρωπισμὸς» αὐτὸς ὁ ἀρνητι-
κός, μὲ τὴν προβολὴ τῶν ἀρχαίων, μπορεῖ
νὰ ὑπενόμειυσε τὴν πίστι στὸ Εὐαγγέλιο.
Ποῦ ὠδήγησε ὁμως τὶς μάζες; Ὅχι βέ-
βαια στὸν Πλάτωνα! Στὸν Πρωταγόρα,
εἶπαμε, ὠδήγησε, στὴν ἀχαλίνωτη ἀτομο-
κρατία πού ἐμόλυνε τὸν φιλελευθερισμὸ τοῦ
19ου αἰῶνος. Στὴν ἄρνησι τοῦ πνεύματος
καὶ τοῦ πνευματικοῦ θεμελίου τῆς ζωῆς,
ἄρνησι πού, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, ἀ-
φησε τὸ δρόμο ἀνοικτὸ στὸν ἕλισμὸ καὶ μ'
αὐτὸν στὴν κτηνώδη κεφαλαιοκρατία, στὸ
ὄριο λιμοκτονίας (Starvation limit) τῆς
φιλελευθέρως οικονομικῆς σχολῆς⁽¹¹⁾, κι'

ἀπὸ ἐκεῖ στὶς ποικιλόχρωμες τυραννίδες,
στοὺς σωβινισμούς, στοὺς ποικιλόχρωμους
φασισμούς καὶ στὴ μεγαλύτερη φρικτὴ
τῆς ἱστορίας: στὰ ἐκατομμύρια ἀνθρώπων
πού στενάζουν κάτω ἀπὸ τὴ φρικτότερη
δουλεία, εἰς τὸ ὄνομα τὸ ἱερὸ τῆς κοινο-
νικῆς δικαιοσύνης, κι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ παγ-
κοσμίους πολέμους, πού ὑποτίθεται ὅτι ἔ-
γιναν γιὰ τὴν ἐλευθερία, γιὰ τὴν κατοχύ-
ρωσι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων!

Καὶ νὰ μας τώρα, στὸ 1954. Μοιάζει
πολὺ μὲ τὸ 404 π. Χ. Μοιάζει καὶ κατὰ
τὰ ἐρεῖπια, μοιάζει καὶ κατὰ τὸ χάος πού
ἔφερε ὁ τελευταῖος (τελευταῖος;) ἐμφύλιος
πόλεμος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Κοι-
νὸ ἀκόμη χαρακτηριστικὸ ἐκεῖνο πού γρά-
φει τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πάλη
τῶν διδασχῶν. Ἄρα γε θὰ μοιάση καὶ
παραπέρα; Θὰ γίνῃ ἀπαρχὴ νὰ ζων-
τανέψη μέσα μας ἡ πνευματικὴ δημι-
ουργία σὲ ἄνθησι νέα, δημιουργικὴ,
ἡγετικὴ, τέτοια πού νὰ κυβερνήση πρά-
γματι τὸν ἄνθρωπο, νὰ τοῦ δείξη ὅτι
τὸν νοιάθει, ὅτι νοιάθει τὰ προβλήματα
του; Θὰ μπορέση ν' ἀρχίσῃ μιὰ στροφὴ ἀ-
ληθινὰ ἀνθρωπιστικὴ πού θὰ δώση ἐπὶ τέ-
λους στὰ σύγχρονα ἀνθρώπινα προβλήμα-
τα, καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα στὸ ἀνθρωπιστικὸ
πρόβλημα, τὴν λύσι πού ὑπαγορεύει τῆς
Αἰωνιότητος ἢ οὐρανία φωνή;

Ξαναγυρίζουμε, δηλαδή, στὸ βασικὸ μας
ἐρώτημα. Κι' ἡ ἀπάντησις;... Μὰ πρέπει
νὰ συνεχίσουμε ἀκόμα τὴν ἔρευνά μας.
Πρὶν διακόψωμε ὁμως ἐδῶ ἄς ὑπενθυμίσω-
με: Κρίσεις, συμφωνία ἢ διαφωνία, ἔπαι-
νος ἢ ψόγος θὰ μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν
μόνο ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη πού θάχη τὴν
ὑπομονὴ νὰ διαβάση, ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ
προηγούμενου φύλλου ὡς τὸ τέλος τῆς σει-
ρᾶς, ὅσα θὰ ἐκτεθοῦν στὴν ἔρευνα τούτη.

(11) Βλ. τὸ ἄρθρο μας: Ὁ καπιταλισμὸς,
θεμελίωσις καὶ ἀποτελέσματα. «Ἀκτίνες»
1949, σελ. 49 ἔπ.

Η ΠΕΡΣΟΝΑΛΙΣΤΙΚΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΓΝΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΣΚΕΨΙΣ

Κύριε Διευθυντά,

Πρό τινων ἡδὲ ἐτῶν εἴλκυσε τὴν προσοχήν μου τὸ θαυμάσιον περιοδικὸν «Ἀκτίνες», τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρίσω διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων μου, οἱ ὁποῖοι μετέχουν εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος. Λόγω τῆς μεγάλης μου συμπαθείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ μου διὰ τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν εἶχον πρὸ πολλοῦ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐτοιμάσω ἄρθρον διὰ τὰς «Ἀκτίνας», ἀλλ' αἱ ἀσχολίαι μου με ἠμπόδιζαν πάντοτε. Θὰ ἤθελον νὰ λάβω ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς «Ἱατρικῆς τῆς Προσωπικότητος», τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1954, ἀλλὰ εἶχον τότε ἄλλας ὑποχρεώσεις. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεφάσισα νὰ σᾶς ζητήσω, χωρὶς νὰ ἀναμένο περισσότερον, ὅπως εὐαρεστούμενοι δεχθῆτε εἰς τὸ περιοδικὸν σας ἓνα ἄρθρον τὸ ὁποῖον σᾶς στέλλω χειρόγραφον ἐσωκλειστως.

Δὲν εἶμαι τελείως ἄγνωστος διὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι κοινὸν τῶν διανοουμένων. Τὸ Ἰνστιτοῦτον ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς ἐν Ἀθήναις ἐδημοσίευσεν εἰς Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τὸ βιβλίον μου «Psychanalyse und Synthese der Existenz» (Ψυχανάλυσις καὶ Σύνθεσις τῆς Ἐπίστασις). Εἰς τὸν σύντομον πρόλογόν μου ἐτόνιζα ἡδὲ ὄλην τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποῖαν ἀπέδιδε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν, διότι ἡ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία εἶναι ἀσύλληπτος ἔξω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὀρθόδοξον παράδοσιν.

Τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον σᾶς στέλλω σήμερον, ἀναπτύσσει περισσότερον αὐτὰς τὰς σκέψεις. Τολμῶ, λοιπὸν, νὰ ἐλπίζω ὅτι ἐνδέχεται νὰ ἐνδιαφέρη τοὺς ἀναγνώστας σας.

Dr. Igor A. Caruso

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρουσα ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελιξέως τῶν ἰδεῶν ἐν τῇ Δύσει (τῇ λατινικῇ καὶ γερμανικῇ, ρωμαιοκαθολικῇ καὶ προτεσταντικῇ), ἡ ὁποία ὠδήγησε εἰς τὴν ἀτομιστικὴν, θετικιστικὴν, ὀρθολογιστικὴν καὶ νομιναλιστικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχολογία ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν τὸ τεστ τῆς ἐξελιξέως αὐτῆς τῆς σκέψεως. Ὁ ἀνθρωπὸς ὡς ὑποκείμενον τῆς γνώσεως ἐπηρεάζει ἀσφαλῶς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποῖαν σχηματίζει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἀντικειμένου τῆς γνώσεως· ἀντιστρόφως, ἡ ἰδέα τὴν ὁποῖαν σχηματίζει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐπηρεάζει ὡσαύτως τὴν στάσιν του καὶ τὴν

διαγωγὴν του. Ἐπομένως ὑπῆρξε καθαρὰ παραφροσύνῃ νὰ πιστευθῆ ὅτι ἡ ψυχολογία, ἰδιαίτερος ἡ ψυχολογία τοῦ βάρθους, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔξω παντὸς φιλοσοφικοῦ συστήματος, ὡς καθαρὰ φυσικὴ ἐπιστήμη, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον ἀκόμη καὶ ἡ «καθαρά» φυσικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔξω μίας γενικῆς ἀντιλήψεως περὶ τῆς «φύσεως», δηλαδὴ ἔξω τῆς φιλοσοφίας.

Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ δυτικὴ σκέψις εἶχε μικρὰν κλίσιν πρὸς μίαν ἐνοποιημένην γνώσιν τοῦ κόσμου. Ἡ ἐνότης τῆς γνώσεως δὲν καθίσταται δυνατὴ, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς παραδοχῆς ὅτι πᾶν περιεχόμενον τῆς γνώσεως ἔχει μίαν σχέσιν ἀναλογίας μετὰ τὰ ἄλλα περιεχόμενα τῆς γνώσε-

ως· επομένως εις πᾶν σχέδιον τῆς γνώσεως δύναται τις νὰ ἀνακαλύψῃ οὕτως εἰπεῖν τὸ σύμβολον ἐνὸς σχεδίου γνώσεως ὑψηλοτέρου και βαθυτέρου. Ἡ σκέψις δὲν εἶναι «εὐθύγραμμος», ὅπως εἶναι ἡ ὀρθολογιστικὴ λογικὴ ἢ ἡ αἰτιολογικὴ αἰτιοκρατία, ἀλλ' ἀναπτύσσεται «σπειροειδῶς». Τοιαύτη ὑπῆρξε λόγου χάριν ἡ σκέψις τῶν Πατέρων τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κλήμεντος τῆς Ἀλεξανδρείας και τοῦ Ὁριγένους μέχρι τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά.

Μία ζωντανὴ ἀντίληψις τῆς προσωπικότητος δὲν εἶναι δυνατὴ, εἰμὴ μόνον εἰς μίαν κατ' ἀναλογίαν σκέψιν, κοσμικὴν. Εἰς μίαν σκέψιν εὐθύγραμμον, νομιναλιστικὴν, ἢ προσωπικότητος καθίσταται μοιραίως ἐν ἄτομον ἀφηρημένον, ἐξαφανίζεται μέσα εἰς μίαν συλλογικὴν ἔννοιαν.

Ἀρχίζομεν νὰ ἀνακαλύπτωμεν ἐκ νέου τὴν προσωπικότητα εἰς τὴν φιλοσοφίαν και τὴν ψυχολογίαν. Οὕτως ὁμιλοῦν σήμερον συχνὰ εἰς τὴν ψυχολογίαν περὶ «πνεύματος ἐλευθερίας», ἀκόμη περὶ τοῦ «homo religiosus» ἀλλὰ πρόκειται ἐνίοτε περὶ ἐννοιῶν καθαρῶς ἀφηρημένων, περὶ «ιδιότητων» τοῦ ἰδίου «ἐγῶ», μεμονωμένου και ἀτομικιστικοῦ. Ἡ προσωπικότης (per-sonare) δὲν εἶναι μόνον τὸ σημεῖον συναντήσεως τοῦ ἀτόμου μετὰ τοῦ Θεοῦ (ἐνὸς Θεοῦ ἀφηρημένου!), ἀλλὰ τὸ ζῶν και πραγματικὸν σύμβολον ὄλων τῶν δυνατῶν συναντήσεων μετὰ ἐνὸς συγκεκριμένου Θεοῦ και ἐνὸς συγκεκριμένου ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἔννοιαι ἀφηρημέναι, ἢ συνάντησις αὐτὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι καθαρῶς «διατομικὴ» (interindividuelle), ἀλλ' ἀπαιτεῖ μίαν κοινότητα: τὴν ἀποκάλυψιν μιᾶς θεανδρικῆς ὑπερβατικῆς κοινότητος και τὴν ἀνύψωσιν μιᾶς ἀνθρωπίνης κοινότητος πρὸς τὴν ὑπερβατικότητα. (Τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκπληρωθῇ ἐντὸς τοῦ κενοῦ χώρου τῶν νομικῶν κανόνων). Πράγματι ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι τὸ ἄτομον «ἐνώπιον» τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι τὸ «ἐγὼ» ἐνώπιον τῆς κοινωνίας, εἶναι ἀκόμη ὀλιγότερον τὸ «ἀφηρημένον πνεῦμα ἢ ἡ ἰδέα» τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὸ «ἐ-

γὼ» τοῦ Jung.

Καὶ ἐδῶ ἀκόμη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κατανοήσωμεν καλύτερα τί εἶναι ἡ προσωπικότης: εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κατανόησις αὐτὴ δὲν εἶναι ὀρθολογιστικὴ, ἀλλὰ εἶναι μία «γνώσις» (ὄχι γνωστικισμός!)· δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εἰμὴ μόνον ἐὰν πιστεύωμεν εἰς τὸ μυστήριον μιᾶς Τριάδος προσωπικῆς και τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀνθρώπου. Εἰς τὴν Δύσιν φοβοῦνται αὐτὰς τὰς ἀναλογίας διότι ἀκόμη και ἡ θεολογία εἶναι ὀρθολογιστικὴ και νομιναλιστικὴ· φοβοῦνται ἐπομένως μήπως, ὁμιλοῦντες περὶ τῶν ἀναλογιῶν αὐτῶν, φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐξαγάγωμεν(!) τὴν «ὑπερφύσιν» ἀπὸ τὴν «φύσιν». Τοῦτο εἶναι ἀκόμη ἀποτελεσματὸς τῆς «εὐθύγραμμου» και αἰτιολογικῆς σκέψεως: ὀφείλομεν πράγματι νὰ ἐμποδίσωμεν ν' ἀποβῇ ἡ «ὑπερφύσις» συνέπεια τῆς «φύσεως».

Μέσα εἰς μίαν ἐνοποιημένην σκέψιν («σπειροειδῆ») τὰ πάντα εἰς τὴν «φύσιν» εἶναι σύμβολα κατὰ τὸ μᾶλλον και ἤττον σκοτεινὰ τῆς ὑψίστης γνώσεως· βεβαίως ἢ ἀναγέννησις—ἡ νέα γέννησις ἐν τῇ Χάρτι—ἢ ἀπολύτρωσις και ἡ δικαίωσις ἐν δόξῃ εἶναι ἀπολύτως ἀνεπίδεκτοι μετρήσεως μετὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ «φυσικοῦ» ἀνθρώπου· ἀλλ' ἀκόμη εἰς τὴν ψυχολογίαν ὑπάρχει κάτι ὁμοιάζον μετὰ ἓνα ἀδύνατον ἀντικατοπτρισμόν, ὡς ἐν πτωχὸν σύμβολον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὁ Νέος Ἀνθρώπος εἶναι ἐν τῇ Χάρτι, ἀκόμη και ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἕνας προσωπικὸς Θεὸς εἶναι ἐν τῇ Ἐνσαρκώσει.

Ἡ ψυχολογία οὐδέποτε ἀπασχόλησε τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, διότι οὗτοι ὁμιλοῦν μόνον περὶ μιᾶς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας, δηλαδὴ περὶ τοῦ Νέου Ἀνθρώπου συμμετόχου τῆς Χάρτιος, ἡνωμένου μετὰ τὸν Ἐσταυρωμένον Λόγον. Ἀλλὰ ζῶμεν εἰς τὸν 20ὸν αἰῶνα και ὀφείλομεν εἰς τὸν αἰῶνά μας νὰ μετέχωμεν εἰς τὰ ἐνδιαφέροντά του, ὅσονδῆποτε χαμηλὰ και ἂν εἶναι, διὰ νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς αὐτὰ ὑψηλότερας ἀπαντήσεις.

Ὅσα ἔγραφα μέχρι τοῦδε ἀποτελοῦν εἰσαγωγὴν δι' ἐν σύστημα περσοναλιστικῆς ψυχολογίας, ἀλλ' οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μετὰ τὴν ἀπολογητικὴν. Ἐκεῖνοι οἱ ὁ-

ποιοὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν σκέψιν τοῦ Κύκλου μας σπουδῶν τῆς Βιέννης τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρθους, συχνὰ ὁμιλοῦν «περὶ ἀπολογητικῆς», περὶ «ιεραποστολισμοῦ» κλπ. Αὐτὸ εἶναι ψευδὲς καὶ οὐδέποτε σχεδὸν ὁμιλοῦμεν περὶ θρησκείας κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ψυχαναλυτικῆς θεραπείας. Ἐξ ἐναντίας, ἀναλύομεν ἡσυχῶς τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα, διότι πιστεύομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προχωρῶμεν μὲ ὑπερβολικὴν ταχύτητα ἐφ' ὅσον τὰ παρορμητικὰ συμπλέγματα δὲν ἔχουν εἰσεῖτι ἀποκαλυφθῆ.

Ἡ εἰσαγωγή μας εἶναι ἀπλῶς μία ὑπόθεσις δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους· διότι πᾶς ψυχολόγος καὶ ἐπίσης ὁ ψυχολόγος ὁ ὕλιστις καὶ θετικιστὴς, ἔχει μίαν κοσμοθεωρίαν. Εἶναι πάντοτε ἀτύχημα, ὅτι αὐτὸ τὸ σύστημα σκέψεως εἶναι ἀσυνείδητον, διότι τότε ἐπηρεάζει τὴν ψυχολογικὴν ἐργασίαν χωρὶς ὁ ψυχολόγος νὰ τὸ παρατηρῇ. Ὁ ψυχαναλυτὴς τότε εὐρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν μὲ τοὺς νευρωτικούς ἀρρώστους του, οἱ ὅποιοι, καὶ αὐτοί, ἀγνοοῦν τὰ ἀληθῆ ἐλατήρια τῆς διαγωγῆς των.

Πλὴν ὅμως φρονοῦμεν ὅτι ἡ χριστιανικὴ «γνώσις» (ὄχι γνωστικισμὸς) εἶναι ἡ μόνη «κοσμοθεωρία», ἡ ὅποια εἶναι ἀληθῶς «καθολικὴ», δηλαδὴ ἡ ὅποια δὲν εἶναι μόνον ὀρθολογιστικὴ οὔτε μόνον μὴ ὀρθολογιστικὴ, ἀλλὰ ἡ ὅποια ἐξηγεῖ τὴν ἐνότητα τῆς προσωπικότητος εἰς ἓνα κόσμον γνώσεως ἐνιαῖον.

ΝΕΥΡΩΣΙΣ, ΠΡΟΣΗΛΩΣΙΣ, ΥΠΑΡΞΙΚΗ ΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νεύρωσις ἐξ ἀντιθέτου εἶναι πάντοτε ἡ ὑπερβολὴ τῶν σχετικῶν ἀξιών. Τὴν ἀποκαλοῦμεν ὑπαρξικὴν αἵρεσιν⁽¹⁾. Ἡ ἀντίληψις αὐτῆ τῆς νεύρωσεως δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς πνευματοκρατικὴ (θὰ ἦτο καὶ πάλιν ἡ μονόπλευρος ὑπερβολὴ μιᾶς ἀπόψεως).

Γνωρίζομεν ἐκ πείρας ὅτι ὁ S. Freud εἶχε ἀπολύτως δίκαιον νὰ ἀναφέρῃ ὡς αἰ-

τίας (αἷτια ἐξελικτικά) τῆς νεύρωσεως μίαν ἀναγωγὴν ἢ μίαν προσήλωσιν εἰς ἓν στάδιον ἀναδρομικὸν τῆς ἀναπτύξεως. Ἄλλὰ ἡ ἐμμονὴ τῆς προσωπικότητος εἰς παλαιὸν στάδιον, ἐμμονὴ ἢ ὁποία ἐμποδίζει τὴν ἁρμονικὴν ὠρίμανσιν αὐτῆς, εἶναι ἀκριβῶς εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀξιών μία ὑπαρξικὴ αἵρεσις· ἐμποδίζει τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα νὰ ἀναπτύξῃ τὰς δυνατότητάς της, νὰ καταστῇ ἀληθὴς προσωπικότης· ἐμποδίζει τὴν προσωπικότητα νὰ καταστῇ ἓνα σύμβολον διαφανὲς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου· ὡς ὀρθῶς εἶπε ὁ μαθητὴς μας Wilfrid Daim, ἡ προσήλωσις ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ προκαλεῖ τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ἡ τεχνικὴ τῆς ψυχανάλυσεως εἶναι πλήρως σεβαστὴ εἰς τὸν κύκλον μας σπουδῶν τῆς Βιέννης τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρθους. Οὐδέποτε κάμνομεν προπαγάνδαν πνευματοκρατικὴν ὅπως ἡ «λογοθεραπεία». Ἄλλὰ πιστεύομεν ὅτι τὰ σύμβολα ὀφείλουσαν νὰ περιορισθῶν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐνστικτωδῶν παρορμήσεων, ὅπως εἰς τὴν φροῦδικὴν ψυχανάλυσιν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ νὰ μετατοπισθῶν εἰς ἀνωτέρους κύκλους τῆς «σπειροειδοῦς ἀναπτύξεως». Ἐκαστος ψυχαναλυτὴς ἔχει βεβαίως παρατηρήσει ὅτι κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς θεραπείας, τὰ αὐτὰ συμπλέγματα, τὰ αὐτὰ σύμβολα ἐπανέρχονται ἐπανειλημμένως, ἀλλὰ κάθε φοράν ἔχουν βαθυτέραν ἢ ὑψηλοτέραν σημασίαν. Ἡ αὐτὴ πράξις ἢ ἡ αὐτὴ εἰκὼν δύναται νὰ ἔχη μίαν παρορμητικὴν καὶ πνευματικὴν σημασίαν. Μία ἐρωτικὴ εἰκὼν ἐνδέχεται νὰ σημαίῃ ἐν σεξουαλικῶν συμπλεγμα, ἀλλὰ καὶ μίαν θρησκευτικὴν στάσιν. Ἡ εἰκὼν τοῦ πατρὸς δύναται νὰ σημαίῃ ἓνα παιδικὸν στάδιον ἀναπτύξεως, ἀλλ' ἐπίσης μίαν στοιχειώδη καὶ ἀθνητικὴν στάσιν ἐναντι τοῦ Θεοῦ.

Βεβαίως ὁ Freud εἰσήγαγε εἰς τὴν ψυχανάλυσιν τὴν γόνιμον ἔννοιαν τοῦ καθορισμοῦ τῶν βιωμάτων ὑπεράνω τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἔννοια εἶναι ἀκόμη κατ' οὐσίαν βιογενετικὴ (ὅπως εἰς τὴν κλασικὴν φροῦδικὴν ψυχανάλυσιν) ἢ μία ἀποκλειστικῶς πνευματικὴ ἐρμηνεῖα (ὅπως εἰς τὴν λογοθεραπείαν τοῦ V. Frankl). Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις

(1) Παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἐργασίαν μου: Ψυχανάλυσις καὶ Σύνθεσις τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων Ψυχολογία καὶ Ζωή—Μελέται τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, Ἀθήναι 1953.

διατρέχοντες τὸν κίνδυνον νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν νεύρωσιν (ὑπαρξικὴν αἴρεσιν): εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐνισχύοντες τὰς διεσπασμένας δυνάμεις τοῦ «Αὐτό» εἰς τὴν δευτέραν ἐνισχύοντες τὰς διεσπασμένας δυνάμεις τοῦ «ὑπερεγώ».

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΕΝ Τῷ ΧΡΟΝῳ

Διὰ νὰ κατανοήσῃ τις καλῶς τί εἶναι «περσοναλιστικὴ ψυχανάλυσις», τὴν ὁποίαν εἰσηγάγομεν, θὰ ἤθελε ἀναμφιβόλως ὄχι μόνον νὰ γνωρίσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ὡς τὴν «εἰσαγωγὴν» τῆς θερησκευτικῆς γνώσεως (ὄχι γνωστικισμός!), ἀλλ' ἐπίσης κατὰ τρόπον πλέον θετικὸν νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀπλᾶς ψυχολογικὰς προϋποθέσεις τῆς ἐργασίας.

Πράγματι, θὰ ἦτο λίαν ἀνακριβὲς νὰ νομίσῃ τις ὅτι ὁ κύκλος μας σπουδῶν τῆς Βιέννης τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρθους ἀσχολεῖται πρὸ παντός μὲ τὴν «χριστιανικὴν γνῶσιν», τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν! Ὅχι: τὸ πρόγραμμά μας σπουδῆς οὔτε γνωρίζει καὶ αὐτὰς τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ὁ ὑποψήφιος ὁ ὁποῖος ἐργάζεται πλῆστον μας, ἀσχολεῖται μὲ τὴν βιολογίαν, τὴν ἠθολογίαν, τὴν συγκριτικὴν ψυχολογίαν, τὴν ψυχανάλυσιν, τὴν κλινικὴν ψυχολογίαν, τὴν ψυχοπαθολογίαν κλπ. Πρὸ ὀλίγου τὸ εἶπομεν: πᾶν ἀντικείμενον γνώσεως ἀποτελεῖ σύμβολον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀδιαφανὲς τῆς πλήρους γνώσεως. Καὶ ἀφοῦ ὁ αἰὼν μας περιφρονῇ τὴν ὀλοκληρωτικὴν γνῶσιν ἢ τὴν ἀντικαθιστᾷ δι' ἑνὸς ὑποκειμενικοῦ καὶ θεοσοφικοῦ γνωστικισμοῦ, θέλομεν ν' ἀπασχοληθῶμεν εὐσυνειδήτως μὲ τὴν μερικὴν γνῶσιν.

Νομίζω ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ συμβόλου εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον παντός εἶδους γνώσεως: καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι εἶχε πλήρως ἐξαφανισθῆ εἰς τὴν θετικιστικὴν καὶ νομιναλιστικὴν ψυχολογίαν τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁφείλομεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν S. Freud διότι τὴν ἐπανεισήγαγε εἰς τὴν ψυχολογίαν, μολοντί τῳ ἐφίλομεν νὰ υπερβῶμεν τὸν τρόπον τῆς σκέψεως, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐξ ἴσου νομιναλιστικός.

Διὰ νὰ κατανοήσῃ τις ποῖαι δυνατότητες ἐξ ἐπόψεως κριτηρίων παρέχονται εἰς

τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβόλου, ἃς ἐξετάσωμεν πρὸς στιγμὴν τὸ ἀντικείμενον τῆς ψυχανάλυσεως.

Ἡ ψυχανάλυσις ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς προσωπικότητος, ἱστορίαν ἢ ὁποῖα δὲν γίνεταί κατανοητὴ εἰμὴ διὰ μέσου τῶν πολλαπλῶν συμβόλων τὰ ὁποῖα ἀποκοτῶν συγκεκριμένην μορφήν εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ ὑποκειμένου (συμπτώματα, ὕπναιρα, δρᾶσις, μὴ πραγματοποιηθεῖσαι πράξεις, στάδια ἀναπτύξεως, καλλιτεχνικὴ παραγωγή κλπ.). Ἡ προσωπικότης ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ χρόνῳ χάρις εἰς τὰ σύμβολα. Αἱ ἔρευναι τοῦ κύκλου μελετῶν τῆς Βιέννης ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρθους μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ὁ χρόνος (ἢ ἐὰν προτιμᾷ τις ἡ ἱστορία) εἶναι ὁ πρωταρχικὸς παράγων, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τὴν διὰ συμβόλων παράστασιν δυνατὴν καὶ ἀναγκαίαν. Εἰς μίαν ζωικὴν κατάστασιν ἐκτὸς τοῦ χρόνου τὸ σύμβολον εἶναι περιττὸν καὶ ἀδύνατον: καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου τούτου δὲν δύναμεθα νὰ ἴδωμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ἀλλὰ μόνον ἐν κατόπτρῳ συγκεχυμένως. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ παρατήρησις ὅτι ὁ ἴδιος Ἀπόστολος ἀπεικόνισε τὴν σχέσιν αὐτὴν διὰ τῶν φάσεων τῆς ψυχολογικῆς ἀναπτύξεως: παρατηρεῖ ὅτι τὸ παιδίον σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ ὡς παιδί καὶ ὅτι ὁ ἐνήλικος σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἐνήλικος: καὶ ὅπωςδῆποτε ἡ γνῶσις μας εἶναι ἀτελής καὶ μερικὴ.

Ἀκριβῶς αὕτη εἶναι ἐπίσης ἡ σκέψις (ἢ ἄποψις) τῆς περσοναλιστικῆς ψυχανάλυσεώς μας, μολοντί ἐφαρμοζομένη εἰς πεδίον τοῦ ὄντος ἀπειρώς ταπεινότερον: τὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν.

Πολὺς λόγος ἔχει γίνει περὶ ψυχικῆς ὑφῆς καὶ ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ἡ συζήτησις αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς θετικιστικῆς καὶ νομιναλιστικῆς σκέψεως: λησμονεῖται ὅτι μία ὑφή εἶναι καθαρὰ ἀφαίρεσις, ἐὰν δὲν ἀποκαλυφθῆ ἱστορικῶς ὡς λειτουργία: ἀντιστρόφως ἡ λειτουργία ἐξ ἴσου εἶναι καθαρὰ ἀφαίρεσις, ἐὰν δὲν διαδραματιζῆ ρόλον συμφυρᾶ πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν ὑφὴν τοῦ ὁργανισμοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐνέχει σπου-

δαιότητα ἢ παρατήρησις, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν γνώσεων τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ψυχανάλυσεως εἶναι νομιναλιστικά: λαμβάνουν οὕτως εἰπεῖν ὑπόστασιν ἐκ τῶν ἔξω, εἶναι «προσωποποιημένοι» καθίστανται μῦθοι τυραννικοί, διότι ἡ ἀξία τῶν, καθαρῶς συμβολικῆ, λησμονεῖται τὸ «Αὐτό», τὸ «ὑπερεγώ», ἢ ἀπόθησις, «αἱ ἐπίμονοι ἀπαιτήσεις» ἢ τὰ «ψυχικὰ στρώματα» εἶναι μῦθοι συχνάκις ἐστερημένοι τῆς συμβολικῆς τῶν ἀξίας· (ἐγένετο ἀπόπειρα ἀπομυθοποιήσεως τῆς θεολογίας μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς ψυχολογίας. Ἀλλὰ ἐπιβάλλεται πρῶτον ἡ ἀπομυθοποιήσις τῆς ψυχολογίας!).

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΑΤΕΛΗΣ ΓΝΩΣΙΣ

Δυνάμεθα, λοιπόν, νὰ εἴπωμεν ὅτι μία λειτουργία (εἴτε εἶναι φυσιολογικὴ εἴτε ἀπροσάρμοστος, καθυστερημένη ἢ ἐπιταχυνομένη) εἶναι σύμβολον μιᾶς ὑφῆς μεταδιδόμενης διὰ τῆς ἱστορίας. Ἡ ὑφῆ εἶναι ταυτοχρόνως γενετικὴ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας (καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ περιοριστικὴ ἀποψις ἢ μόνη γνωστὴ εἰς τὴν κλασσικὴν ψυχανάλυσιν) καὶ τέλος ἢ σκοπὸς τῆς λειτουργίας. Ἡ συγκεκριμένη λειτουργία τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑποκειμένου, ἦτοι εἰς τὸν χρόνον, εἶναι ἐν σύμβολον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διαφανές—ἐπομένως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀδιαφανές ἐπίσης—τῆς ὑφῆς. Εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διαφανές διότι δεικνύει, ὅτι ἡ ὑφῆ πραγματοποιεῖται συγκεκριμένως εἰς τὴν λειτουργίαν. Εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀδιαφανές, διότι ἡ ὑφῆ, ὑποκειμένη εἰς τὴν ἱστορίαν, δὲν πραγματοποιεῖται ποτὲ πλήρως εἰς τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ προσέγγισιν. Πράγματι πᾶσα γνῶσις εἶναι ἀτελής, εἶναι μόνον τὸ κάτοπτρον τῆς πλήρους γνώσεως. Ἀλλὰ εἶναι ἐν τούτοις μία γνῶσις καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν εἶναι νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὸν χρόνον, νὰ τεῖναι ἐπομένως πρὸς πλήρη πραγματοποίησιν ὅταν υπερβληθῇ ὁ χρόνος.

Ἀποτελοῦν μίαν πραγματοποίησιν, ἀλλὰ μίαν πραγματοποίησιν ἀτελή, τὸ σύμβολον ἔχει οὕτως εἰπεῖν δύο ὄψεις: τὴν μίαν ἢ ὁποία στρέφεται πρὸς τὴν υπερβαίνουσαν γνῶσιν· τὴν ἄλλην ἢ ὁποία εἶναι μυστη-

ριώδης καὶ ἀκατανόητος. Τὸ σύμβολον οὐδέποτε εἶναι «εἰκὼν» ἢ «φωτογραφία», ἀλλὰ πάντοτε σύμβολον, μήνυμα, συνάντησις, κληῖσις... Π. χ. ἐν σύμβολον εἰς τὸ ὄνειρον εἶναι πάντοτε ἐν σημείον διὰ τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὰς προσωπικὰς του ἐπιθυμίας, διὰ τὰς δυνατότητας ἀναπτύξεώς του, διὰ τὴν ἀποστολὴν του εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ τὴν προσωπικὴν σύνθεσιν (τὴν ὁποίαν ἐκαλοῦμεν προηγουμένως «σύνθεσιν τῆς ὑπάρξεως») διὰ νὰ τὸνίσωμεν καλῶς τὸν μεταβατικὸν ἱστορικὸν χαρακτήρα.

Ἀλλὰ ἡ περσοναλιστικὴ ψυχανάλυσις ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ συμβολικὸς χαρακτήρ (ἐπομένως ἱστορικὸς καὶ ὑπερβατικὸς συγχρόνως) ἰδιάζει οὐ μόνον εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ ὄνειρου, συμπτώματα καὶ ἄλλας ἐκδηλώσεις ἰσχυρῶς ὑπερακαθωρισμένας, ἀλλὰ εἰς πᾶσαν ψυχικὴν ἐνέργειαν, διότι πᾶσα ἐνέργεια ἀναπτύσσεται ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἔχει μίαν ἱστορίαν (ὅπως ἀπέδειξε π.χ. ὁ μαθητὴς μας Adabert Wegeler). Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐνέχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ πλέον «στοιχειώδης» ἀντίληψις ἔχει ἓνα συμβολικὸν χαρακτήρα καὶ μᾶς δεικνύει ἐπομένως ἓνα ὑπερβατικὸν κόσμον γνώσεως.

Ἡ ἀντιλήψις, σύμβολον τῆς γνώσεως

Πράγματι ἡ ἀντίληψις ἢ πλέον «στοιχειώδης» οὐδέποτε εἶναι ἀπλὴ φωτογραφία τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως μεταξὺ ἐνός ὑποκειμένου περσοικισμένου μετὰ ἓνα σχέδιον ὁργανώσεως καὶ μιᾶς ἐσωτέρας ἱστορίας ἀπ' ἐνός, καὶ ἀπ' ἑτέρου μετὰ τὸν κόσμον τῶν ἀντικειμένων. Ἡ σύγχρονος ψυχολογία τῶν ζῶων (A. Portmann, Timmerberg, K. Lorenz κλπ.) ἀπέδειξεν ὅτι «τὸ ζῶον σχηματίζει σύμφωνα πρὸς τὸ σχέδιον του ἐσωτερικῆς ὁργανώσεως μίαν ἐνεργὸν ἐνότητα μετὰ ἐιδικοῦς τομεῖς τοῦ περιβάλλοντος, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιλογή γίνεται βάσει τῶν ἀναγκῶν τῆς ἱστορίας του». Πράγματι τὸ ζῶον εἶναι ἄκρως περιορισμένον εἰς αὐτὴν τὴν ἐνότητα· ἐνῶ ἡ ἀν-

θρωπίνη προσωπικότης ἔχει ἀπεριορίστους σχεδὸν δυνατότητας.

(Ἐὰς εἰπόμεν ἐδῶ ἐν παρενθέσει ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν ἐπέρχεται οὐδεμία μεταβολὴ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς τῆς ζωῆς τὸ «ἄτομον» δὲν εἶναι ἐν «ὑποκειμένον» ἀνεξάρτητον: δὲν φθάνει εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν βίωμα, ἀποτελεῖ κρίκον ἐνστικτωδῶν ἀντιδράσεων ἰδιαζουσῶν εἰς τὸ εἶδος. Ἡ ἐνεργὸς ἐνόησις σχηματίζεται εἰς τὸ πεδion αὐτὸ ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὸ περιβάλλον τὸ ὁποῖον τὸ εἶδος ἐλαχε. Παρατηροῦμεν διὰ μέσου τῆς φυλογενέσεως καὶ—ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀνωτέρους ὁργανισμούς—διὰ μέσου τῆς ὄντογενέσεως τὸν νόμον τῆς προοδευτικῆς προσωποποιήσεως. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Jung φυλακισμένη μέσα εἰς τὰ σχήματα τῆς θετικιστικῆς σκέψεως, ἠρμήνευσε τὸν νόμον αὐτὸν κατὰ τὸν τρόπον τελείως πεπλανημένον καθιστώσα αὐτὸν ἀποκλειστικῶς μίαν ἐξατομικευσιν. Πλὴν ὅμως δι' ἓνα χριστιανὸν π.χ. ἡ ὑψηλοτέρα ἀνθησις τῆς προσωπικότητος εἶναι ἐξησφαλισμένη εἰς τὴν κοινότητα τῆς Σωτηρίας· καὶ ἡ Τριάς εἶναι δι' αὐτὸν τὸ ἀνείπωτον ἀρχέτυπον πάσης προσωπικῆς ζωῆς. Ἐδῶ δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ οἰασθήποτε ἐξατομικεύσεως, ἀλλὰ κάλλιστα περὶ μιᾶς ὑπερβατικῆς «προσωποποιήσεως», τῆς ὁποίας τὴν ὄχραν ἀνανάκλασιν δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν ἀορίστως ἔστω καὶ εἰς τὴν φυλογένεσιν... Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀντίληψιν).

Ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης καὶ αὐτὴ ἐπίσης σχηματίζει μίαν ἐνόησις μὲ τοὺς τομεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Δὲν δυνάμεθα π.χ. νὰ ἀντιληφθῶμεν τὰς ὑπερῦθρους ἀκτῖνας. Καὶ ἡ ἀντίληψις μας θὰ ποικίλῃ ἀναλόγως τῆς ἐσωτέρας ἱστορίας μας· ἡ ἀντίληψις τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐκ μέρους ἐνὸς βρέφους δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ ὅπως ἐκ μέρους ἐνὸς νέου ἢ ἐκ μέρους μιᾶς γηραιᾶς γυναικός. Ὁ μαθητὴς μας Schefor Schindler ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου γίνεται κατὰ τρόπον διάφορον ἀπὸ τοῦ παιδιοῦ ἀναλόγως τῶν διαφόρων σταδίων ἀναπτύξεως, τὰ ὁποῖα διανύει... Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ πράγματι ἐπιβεβαιοῦν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Sigmund καὶ ἡ Anna Freud ἀρχοῦν-

τως ἀπέδειξαν.

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὁ συμβολικὸς τῆς χαρακτῆρ προϋποθέτει ἓνα δυναμισμὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπερβατικὸς ἐν σχέσει πρὸς μίαν ἀπλῆν εἰκόνα. Οὐδεμία ἀντίληψις θὰ ἦτο δυνατὴ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε μέσα εἰς τὸ σχέδιον ὁργανώσεως καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑποκειμένου ἓνα ἄνοιγμα πρὸς τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν ἐνόησις ὑποκειμένου-ἀντικειμένου δυνατὴν. Εἰς πᾶν ὑποκειμένον ἀντιλαμβανόμενον ὑπάρχει ἐπομένως προδιατύπωσις τῆς ἐνδεχομένης ἀντιλήψεως, τοῦθ' ὅπερ ὁ V. von Weizsäcker ἀπεκάλεσε τὴν «πρόληψιν». Ὁ διδάσκαλός μας A. Auerberg ὀρθῶς ἐπέμεινε ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ κατὰ συνέπειαν λόγος περὶ προελεύσεως καθαρῶς αἰτιοκρατικῆς τῆς ἀντιλήψεως, ἀλλ' ὅτι ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ πλευρὰ εὐρίσκονται εἰς ἐιδίχην σχέσιν, τὴν ὁποῖαν ἀπεκάλεσε «συμπτωματικὴν ἀνταπόκρισιν». Ἡ λέξις «συμπτωματικὴ» λαμβάνεται ἀσφαλῶς μὲ τὴν ἰσχυρὰν ἔννοιαν καὶ ὄχι μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «τύχης». Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀπλῆς τύχης εἶναι παράλογος ἐκτὸς τοῦ νομιναλισμοῦ· διότι πᾶσα ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμον ἔχει ἓνα συμβολικὸν χαρακτῆρα εἴτε περισσότερον διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ὑποκειμένου εἴτε περισσότερον διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου. Τὸ πεπορωμένον ἔχει ἐπομένως ἐπίσης συμβολικὸν χαρακτῆρα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα καὶ διὰ τὴν Πρόνοιαν.

ΤΟ ΥΠΕΡΕΓΩ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

Ἐν ἄλλο παράδειγμα ἐκ τῆς ψυχανάλυσεως δύναται νὰ ληφθῆ διὰ τοῦ συμβολικοῦ χαρακτῆρος τοῦ «υπερεγῶ» τοῦ Freud. Διὰ τὸν Freud ἡ ἠθικὴ συνείδησις καὶ τὸ ὑπερεγῶ εἶναι ταυτόσημα. Ἄκριβέστερον ἢ ἠθικὴ συνείδησις ἦτο ἡ ἀγωνία ἢ προκύπτουσα ἀπὸ τὸ ἀναστέλλον ὑπερεγῶ. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ δὲν ἐκπλήσσει διότι ὁ Freud δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῆ—ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἠθικὴ θεολογία τῆς ἐποχῆς του καὶ αὐτὸ εἶναι σοβαρώτερον!—τὴν ἠθικὴν συνείδησιν, παρὰ μὲ νομικοὺς ὄρους, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποπτευ-

θῆ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον ὄν δύναται νὰ ἔχῃ συνείδησιν ἐνὸς «νόμου» διέποντος τὴν δημιουργίαν ἄλλως εἰμὴ διὰ τῶν ἀρνητικῶν τῆς πλευρῶν: τῶν ἀπαγορεύσεων, τῆς τιμωρίας, τῆς ἀγωνίας. Πλὴν ὅμως τὸ ὑπερ-ἐγὼ τοῦ Freud εἶναι ναρκισσικῆς προελεύσεως: ἡ libido ἢ ὁποῖα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐγὼ μεταφέρεται βαθμηδὸν εἰς ἓν ιδεῶδες Ἐγὼ, δηλαδὴ μίαν εἰκόνα μὴ πραγματικὴν τοῦ ἐγὼ, προκύπτουσαν ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς αὐθεντίας. Τὸ ιδεῶδες Ἐγὼ, γενόμενον δεκτὸν ὡς νὰ ἦτο πραγματικόν, συμμορφοῦται εἰς αὐτὰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ καταπολεμεῖ ὅλας τὰς παρορμήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παρουσιάζον τὸν κίνδυνον ν' ἀπορριφθῆ ἢ οὕτω ἐπιτευχθεῖσα ιδεῶδης εἰκῶν. Ναρκισσικὴ εἰς τὴν προ-έλευσίν τῆς ἢ ἀγάπη τοῦ ιδεῶδους Ἐγὼ σχηματίζει μίαν ἐμμονὴν κατασταλτικὴν καὶ ἐπιθετικὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Freud ἔδωσε τὸ λίαν ἐκφραστικὸν ὄνομα τοῦ Ἵπερ-ἐγὼ. Αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι λίαν ἐκφραστικὸν διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδοθῆ καλύτερον ὁ ἐγωϊκός, ἐκούσιος, καὶ νομιναλιστικὸς χαρακτὴρ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν «ἠθικὴν» (εἶτε εἶναι ἀθεϊστικὴ, εἶτε διατείνεται ὅτι εἶναι θρησκευτικὴ) ἐφ' ὅσον δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην μιᾶς ἐλευθέρως προσωπικότητος ἔναντι ἄλλης ἐλευθέρως καὶ ἰδίᾳ ἔναντι ἐνὸς Θεοῦ προσωπικοῦ.

Ἄλλ' ἐξ ἄλλου εἶναι ὀφθαλμοφανές ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθέραν καὶ ἄνευ ἀνταλλάγματος ἀγάπην δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀδιαφόρου—καὶ μάλιστα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ εἰμὴ μόνον ὅταν ἡ γνῶσις θὰ γίνῃ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» καὶ ὄχι πλέον «συγκεχυμένη» εἰς ἓν «κάτοπτρον», δηλαδὴ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμβόλων.

Ἡ ψυχανάλυσις ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Freud διεμόρφωσε τὴν θεωρίαν τοῦ ὑπερεγὼ μὲ τὴν βοήθειαν ἀξιολόγων παρατηρήσεων ἐπιδεκτικῶν εὐκόλου ἐλέγχου καὶ βασιζομένων ἐπὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, ἢ ὁποῖα μεταβαίνει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἑαυτοῦ μας εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων. Τὸ εἶδομεν ἀνωτέρω—κάθε στάδιον ἀναπτύξεως εὐρίσκεται εἰς

σχέσεις μὲ τομεῖς λίαν καθωρισμένους τοῦ κόσμου, εἶτε εἶναι ἐνδοψυχικὸν εἶτε ἐξωτερικόν.

Καὶ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Freud δὲν ἠπατάτο ὅταν ἐβεβαίωνε ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰδεῶδους—ἐγὼ εἶναι ναρκισσιτικὴ εἰς τὴν προελεύσιν τῆς καὶ ἐπιθετικὴ εἰς τὰ ἀποτελέσματά τῆς. Ἄλλὰ πρῶτων τοῦτο περιῶριζε τὸ ὅλον πρόβλημα εἰς μίαν μόνον ἄποψιν: τὴν γενετικὴν ἄποψιν. Ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ σύμπλεγμα, ἢ εἰκῶν τοῦ ὄνειρου, τὸ σύμπτωμα, ἀκόμη καὶ ἡ στοιχειώδης «ἀντίληψις» καὶ τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ἓν σύμβολον προερχόμενον ἐκ τοῦ ὑποκειμενικοῦ σχεδίου ὀργανώσεως καὶ τῆς βιωθείσης ἱστορίας ἀπ' ἐνὸς καὶ μίας ἀντικειμενικῆς ἀπ' ἑτέρου ὑφῆ. Τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι μία ἠθικὴ συνείδησις συγκεκριμένη ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἵποκειμενικοῦ: δὲν εἶναι ἡ ἠθικὴ ἢ ἡ συνείδησις, ἀλλὰ μία ἠθικὴ συνείδησις ἱστορικὴ, λαμβανομένη εἰς τὰς ἀτελεῖς τῆς πραγματοποιήσεως. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἠθικὴν συνείδησιν ἓν ὀρισμένον ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ταυτοχρόνως ἀδιαφανές καὶ διαφανές, ὅπως κάθε σύμβολον. Τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ἀδιαφανές, διότι ἀποτελεῖ τὴν συγκεκριμένην πραγματοποιήσιν τὴν μεταβατικὴν, τὴν ἀτελῆ, μιᾶς λειτουργίας ἀποβλεπούσης εἰς τὸ ὑπερβατικόν. Τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ταυτοχρόνως διαφανές διότι εἶναι τὸ σημεῖον μιᾶς κατευθύνσεως πρὸς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ὑπερβατικῆς αὐτῆς λειτουργίας. Τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι λοιπὸν ταυτοχρόνως ὄργανον καὶ ἐμπόδιον. Εἶναι ὄργανον ἐκπληρώσεως διότι μία ὑφῆ, ἢ ὁποῖα δὲν θὰ διαδραματίζῃ ρόλον εἰς τὴν συγκεκριμένην ἱστορίαν τοῦ ὑποκειμένου, δὲν θὰ ὑφίστατο. Πρέπει ἐπομένως νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀνάπτυξις ὅπως εἶναι δεδομένη καὶ ἐν ὑπερ-ἐγὼ ὀρθῶς ἀνεπτυγμένον θὰ προκαλέσῃ τὴν προσέγγισιν τῆς προσωπικότητος μὲ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως. Τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ἐπίσης ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν, διότι ἡ συγκεκριμένη ἱστορία τοῦ ὑποκειμένου, ὡς ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι ἀνάπτυξις, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἄμεσον καὶ τελείαν πραγματοποιήσιν τοῦ σκοποῦ καὶ ἐν ὑπερ-ἐγὼ εἶναι πάντοτε μακρὰν τῆς τε-

λείας πραγματοποιήσεως τῆς πλήρους ἠθικῆς συνειδήσεως.

Ἐὰν θέλωμεν, τὸ ὑπερ-ἐγὼ εἶναι ἐν ἀναγκαῖον κακὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν καθαρὰν συνείδησιν ἢ ἐν σχετικὸν καλόν. «Ἐπὶ τὴν πρόφασιν ὅτι δὲν εἶναι εἰμὴ «σύμβολον» δὲν πρέπει νὰ τὸ συντρίψωμεν λίαν ἐσπευσμένως, ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ κατὰ τρόπον νομιναλιστικόν. Πράγματι πᾶς παιδαγωγὸς γνωρίζει ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ παιδιοῦ δὲν ἀποκτᾶται εὐθύς, ὅτι πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ ἀρχὰς καὶ πρότυπα πρὸς συμμόρφωσιν ἀπαγορευῶν εἰς αὐτὸ πολλὰ πράγματα. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ παιδίον εὐρίσκειται εἰς ἐν στάδιον ἠθικῆς «ἐτερονόμου» καθαρῶς «φορμαλιστικῆς» (J. Piaget). Ἀλλὰ μία φορμαλιστικὴ ἠθικὴ εἶναι ἐπίσης τὸ χειρότερον ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀνθησιν μιᾶς ὀρίμου προσωπικότητος' ἐν τούτοις εἶναι

αὐτὴ ἡ ὁποία δυστυχῶς εἶναι ἢ μᾶλλον διαδομένη καὶ ἡ ὁποία ἐκφράζεται μὲ μίαν ἀγγώδη τάσιν πρὸς τελειοποίησιν, μὲ μίαν ἐκουσίαν τάσιν πρὸς δρᾶσιν, μὲ ἕνα δοῦναι-λαβεῖν ἐγωϊστικῶν ἀξιομισθιῶν καὶ τυπικῶν ἀμαρτημάτων. Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ἡ ἔχουσα τὴν μορφήν τοῦ νόμου ἀποτελεῖ ἕνα νευρωσικὸν παράγοντα: ἀφ' ἑνὸς ἡ προσωπικότης ἔχει τάσιν νὰ συνταυτισθῆ πρὸς τὸ ἰδεῶδες τῆς τελειοποίησεως, τὸ ὁποῖον προβάλλεται εἰς τὸ «ἐγὼ» τῆς ἀφ' ἐτέρου τείνει ν' ἀπωθήσῃ πάντα ἀντιτιθέμενον εἰς αὐτὸ καὶ νὰ γίνεταί ἐπιθετικὴ.

(Συνεχίζεται)

Βιέννη-Πεντηκοστή 1954.

Igor A. Caruso

Διευθυντῆς τοῦ Κύκλου τῆς Ψυχολογίας
τοῦ βάθους ἐν Βιέννῃ.

✠

✠

«Δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν ὅτι ἡ ἀπ' εὐθείας ὁδὸς τῆς γνώσεως τῶν κινήσεων τῶν σωμάτων εἰς τὸν χῶρον καὶ χρόνον θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν ψυχικῶν φαινομένων... Τώρα εἴμεθα περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε πεπεισμένοι ἀπὸ τὴν Φυσικὴν, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα ἀσφαλὲς σημεῖον ἀναχωρήσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ ὀδηγοῦμεθα εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀλλ' ὅτι ὅλαι μας αἱ λύσεις πρέπει νὰ αἰωροῦνται ὑπεράνω ἐνὸς ἀπυθμένου βάθους....».

W. Heisenberg

(Βραβεῖον Nobel).

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον του: Wandlungen der Grundlagen der Naturwissenschaften).

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΜΙΑ ΕΠΑΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

Ἡ ἔντονος στροφή τῶν διεθνῶν θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κύκλων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Θεολογίαν καὶ Ἐκκλησίαν ἔφερε καὶ πάλιν εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν λαμπρὰν ἐκείνην μορφήν Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου. (1)

Εἶναι ἴσως ἡ σπουδαιότερα μορφή τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν, κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Louis Petit, «εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον γονίμους συγγραφεῖς ἀπὸ πολλῶν αἰώνων διὰ τοὺς ὁποίους δύναται νὰ ὑπερηφανεῖται ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία (2). Πράγματι, ἐν τῷ Νικοδήμῳ συμπυκνοῦται μόρφωσις βαθεῖα, θύραθεν καὶ χριστιανικὴ, ἀγιότης βίου, φρόνημα ὀρθόδοξον, προσήλωσις εἰς τὰς παραδόσεις, ἐν συγκερασμῷ μετὰ προοδευτικῆς καὶ καινοτόμου διαθέσεως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ οὐχὶ τὴν οὐσίαν ἀλλὰ τὴν μορφήν.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῆ ἡ δυσεξήγητος ἢ ἐν τῇ ἀσκητικῇ ταύτῃ μορφῇ ἐμφωλεύουσα καινοτόμος διάθεσις, ἐφ' ὅσον ἢ διὰ νέων τρόπων ἔκφρασις τοῦ Αἰωνίου, ὑπῆρξεν ἀνάκαθεν ἰδέα λιαν προσφιλεῖς καὶ οικεῖα πρὸς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ καινοτόμος δὲ τοῦ Νικοδήμου διάθεσις ἐξεδηλώθη πάντοτε ὡς ἐμβάθυνσις εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ

(1) Περί τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἠσυχολήθη διεξοδικῶς ὁ κ. Ἱ. Κολιτσάρας εἰς τὰ τεύχη τῶν «Ἀκτίνων» Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου 1953 καὶ Ἰανουαρίου 1954, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία εἰς ἣν δέον νὰ προστεθῆ καὶ ἡ αξιόλογος μελέτη, Dimitrie V. Ecomomidis «Nicolim Aghioritue», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Biserica Ortodoxa Româna, Bucuresti 1941.

(2) Louis Petit: Nicodeme L' Hagiorite ἐν Dictionnaire de Theologie Catholique Vancant et Nangenot T. XI P. 486-90.

καὶ ὡς ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀγνότητα τῆς ζωῆς καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους θεσμούς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας (3). Κατὰ τὴν διαπίστωσιν δὲ τοῦ Ph. Meyer, ὁ Νικοδήμος ἔθεσε καὶ αὐτὸν τὸν ἡσυχασμὸν ἐπὶ νεωτεριστικῶν βάσεων, ἀφομοιώντας τοῦτον μετὰ τῆς ὅλης μοναχικῆς ἀσκήσεως (4).

Πνεῦμα φωτεινόν, μετὰ τὸν ὀφθαλμὸν πάντοτε ἐστραμμένον πρὸς τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους, ἀφομοιώνει ὀρθοδόξως ὅ,τι νέον καὶ ὠφέλιμον ἤθελε συναντήσῃ εἰς τὰς ἀπεράντους μελέτας του ἢ εἰς τὰς προόδους τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Τὰ ἀκραιφνῶς ὀρθόδοξα φρονήματα τοῦ Νικοδήμου καὶ ἡ πολεμικὴ ἀκόμη διάθεσις του, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦ ὡς ἄσκιον ὑπερημνέτο τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων προσβολῶν, οὐδὲν ἄλλο ἐμποδίζον εἰς τὸ νὰ ἴδῃ καὶ ἐκτιμήσῃ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον αἱ Ἐκκλησίαι αὐταὶ εἶχον νὰ προσφέρουν.

*

Ὡς ἐπικινδύνως νεωτερίζουσα καὶ ὡς ὀθνεῖα ἰδέα θὰ ἐθεωρεῖτο ἀσφαλῶς (ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη ἀκούονται τοιαῦτα ἀπόψεις) ἡ περὶ ἰδρύσεως Κατηχητικῶν Σχολείων πρότασις του. Καὶ ὅμως, τοιούτων Σχολείων τὴν ἵδρυσιν συνιστᾷ ἐκθύμως ὁ Νικοδήμος καλῶν τὴν ποιμένουςαν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον αὐτῆς, ὅπως μνηθεῖν τὸ παράδειγμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ συστήσῃ Σχολεῖα τὰ ὁποῖα σαφῶς ὀνομάζει «Κατηχητικά». «Διατί, κατ' ἀλήθειαν-γράφει-ἐν-

(3) Βλ. Γ. Βερίτη: Τὸ ἀναμορφωτικὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων, «Ἀκτίνες» τεύχος Στ', Πάσχα 1943, σ. 100.

(4) Zeitschrift Fur Kirchengeshichte, Ἐν Βασ. Στεφανίδου: Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σ. 710.

τροπή μεγάλη εἶναι, τὰ μὲν παιδάκια τῶν Λατίνων νὰ εἶναι τόσον γυμνασμένα εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεώς των, ὥστε ὁποῦ νὰ ἀποκριθῶνται μὲ κάθε ἐτοιμότητα εἰς ἐκείνους, ὁποῦ τὰ ἐρωτοῦν, οἱ δὲ τῶν Ὁρθοδόξων Γραικῶν Ἱερεῖς ἢ καὶ Ἀρχιερεῖς νὰ μὴ ἤξεύρουν περὶ αὐτῆς νὰ ἀποκριθεῖν οὐδὲ τὸ παραμικρόν, ἀλλὰ νὰ μένουν ἄφωνοι ὡσάν ἰχθύες, ὅταν ἤθελε τοὺς ἐρωτήσειν τινὰς ἢ Τοῦρκος ἢ Λατίνος ἢ Ἀρμένιος περὶ τῆς πίστεώς των. Καὶ τοῦτο ὅλον πόθεν προέρχεται; διὰ τί αὐτοὶ δὲν ἐκατηχήθησαν ἀπὸ παιδιὰ μικρά, οὔτε ἔμαθον τὰ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας δόγματα. Καὶ διὰ τί δὲν τὰ ἔμαθον; διὰ τί τοιαῦτα σχολεῖα δὲν ἐσυνήθισθησαν νὰ κατασταίνωνται εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐδικῆς μας Γραικίας»⁽⁵⁾.

Οὗτω ὁ Νικόδημος ἀναδεικνύεται θεμελιωτῆς καὶ ἀνάδοχος τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου ὑπὸ τὴν παροῦσαν αὐτοῦ μορφήν. Διότι ὁ Ἁγιορείτης δὲν ἠρέσθη εἰς τὸ νὰ εὐρίη ἀπλῶς τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τοιούτων σχολείων, ἀλλ' ἐχάραξεν καὶ τὰς βασικὰς γραμμάς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπρεπε ἡ ἰδέα αὕτη νὰ κινήθῃ.

Εἶναι δὲ αἱ γραμμαὶ αὗται κατὰ τὸν Νικόδημον αἱ ἐξῆς:

α) Ἡθικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ μόρφωσις.

β) Εἰλικρινῆς συμπαραστάσις τῆς Ποιμανούσης Ἐκκλησίας.

γ) Συνεργασία μετὰ τοῦ ἐξωσχολικοῦ λαϊκοῦ στοιχείου καὶ ἰδίᾳ τῶν γονέων.

δ) Πνευματικὰ προσόντα τοῦ Κατηχητοῦ καθιστῶντα τοῦτον ἀληθῆ χριστιανικὴν προσωπικότητα.

Τὰς γραμμάς ταύτας ἐχάραξεν ὁ Νικόδημος τῷ 1794⁽⁶⁾ ἕνα περίπου αἰῶνα πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων⁽⁷⁾, ἔθετε δὲ διὰ τούτων ὡς σκοπὸν τὸ

«νὰ διδάσκουν τὰ παιδιὰ τῶν χριστιανῶν τὴν τῆς Πίστεως Κατήχησιν καὶ τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν»⁽⁸⁾. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ ἀντίληψις τοῦ Νικόδημου, καθ' ἣν τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν παροχὴν ἠθικῆς ἀπλῶς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς τοιαύτης ἐπὶ τῷ τέλει ὁπως ἀναπτύχθωσιν ἠθικαὶ προσωπικότητες ὀρθοδόξου φρονήματος. Ποῖον πληρέστερον σκοπὸν θὰ ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον;

Πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν δὲ τούτου ἀπόδοσιν, ὁ Νικόδημος συνιστᾷ εἰλικρινῆ συνεργασίαν Ἐκκλησίας καὶ λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῶν γονέων μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν συνεργασίαν ταύτην ἀποδίδει ἐξαιρετικὸν ὅλως σημασίαν διότι «ὅλον τὸ πᾶν στέκει εἰς τὸ νὰ ἐπιμεληθοῦν οἱ Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ὅσοι μάλιστα ἔχουν παιδιὰ, νὰ συστηθοῦν τοιαῦτα σχολεῖα, διὰ νὰ ἀνοιχθοῦν τὰ ὄμματα τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ μάθουν τὴν πίστιν τους»⁽⁹⁾.

Εἶναι ἀληθῶς καταπληκτικὴ ἡ εὐστοχία τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων τοῦ Νικόδημου, τῶν ὁποίων καὶ ἡ σύγχρονος σπουδαιότης εἶναι ἐξῶφθαλμος. Ποιμαίνουσα Ἐκκλησία καὶ λαϊκὴ ἱεραποστολή, μὲ πρωτοπόρους τοὺς ἀμεσώτερον ἐνδιαφερομένους, δηλαδὴ τοὺς γονεῖς, καλοῦνται εἰς στενὴν συνεργασίαν πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου.

Δὲν παραλείπει ὁμοῦς ὁ Νικόδημος νὰ υπογραμμίσῃ καὶ τὰ προσόντα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κοσμοῦν τὸν κύριον παράγοντα τῆς εὐδοκίμησεως καὶ καρποφορίας τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, τὸν Κατηχητὴν. Εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Κατηχητοῦ προσωπικότητα ἀποδίδει ἐξαιρετικὸν σημασίαν. «Οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς—συνιστᾷ—πρέπει νὰ φροντίζον διὰ νὰ κατασταίνων εἰς τὰς ἐπαρχίας των Σχολεῖα κατηχητικὰ» ἀλλὰ

(5) Νικόδημου Ἁγιορείτου: Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς ἐπιστολάς, Βενετία 1806, σ. 118.

(6) Βλ. Εὐθυμίου Μοναχοῦ: Νικόδημος Ἁγιορείτης, Περιοδικὸν «Γρηγόριος Παλαμάς», τ. 1920, σ. 636.

(7) Τὰ πρῶτα Κατηχητικὰ Σχολεῖα ὑπὸ τὸν τίτλον «Κυριακὰ Σχολεῖα» ἰδρύθησαν τῷ 1870 ὑπὸ τῆς «Συνάξεως τῶν Πρεσβυτέρων» διαλυθέντα μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου

Ἀθηνῶν Θεοφίλου Βλαχοπαπαδοπούλου ὡς κινήσις «ἀντιπειθαρχικὴ καὶ ὑποπτος», Βλ. Π. Τρεμπέλα, Κατηχητικὴ, σ. 158.

(8) Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς Ἐπιστολάς, σ. 118.

(9) Ἐνθ' ἄνω.

«μέ διδασκάλους προκομμένους καὶ ἐναρέτους»⁽¹⁰⁾.

Πρωταρχικός, λοιπόν, καὶ βασικός ὄρος διὰ τὴν ἰδρυσιν ἑνὸς Κατηχητικοῦ Σχολείου, κατὰ τὸν Ἄγιορείτην, εἶναι ἡ ἐξεύρεσις διδασκάλου μετ' ἠθικὴν προσωπικότητα, μετ' ἐνάρετον ζώην, μετ' πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν. Διότι Κατηχητὴς χωρὶς βίωμα χριστιανικόν, ὄχι μόνον τοὺς ἄλλους δὲν πρόκειται νὰ ἐπηρεάσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν του βλάπτει. Ἴδου μία ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ὑπόδειξις τοῦ Νικοδήμου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ τύχῃ ἰδιαίτερας προσοχῆς σήμερον, ὅτε τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον ἀποτελεῖ εὐλογητὴν πραγματικότητα. Μίαν ἑπαλις τῆς Ἐκκλησίας μας τῆς ὁποίας τὴν μελλοντικὴν ἀποστολὴν οὐδεὶς δύναται νὰ προῖδῃ. Ἴσως εἶναι δὲ χρήσιμον νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι αἱ ἐπάξεις συνήθως δὲν πίπτουν ἐὰν δὲν προδοθοῦν. «Ἐπειδὴ καὶ μερικοὶ ἐπιχειροῦν νὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους ἐκεῖνας τὰς ἀρετὰς ὅπου αὐτοὶ διὰ τῶν ἔργων δὲν ἐκατόρθωσαν, οἱ τοιοῦτοι, κοντὰ ὅπου δὲν κερδαίνουν κανένα μισθὸν ἀπὸ τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν τους, πρὸς τούτους καὶ περισσοτέραν κατὰκρισιν ἔχουν νὰ λάβουν» διότι κατακρίνεται «ἐκεῖνος ὅπου διδάσκει τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνα ὅπου αὐτὸς δὲν ἔμαθε μετ' ἑρ-γον»⁽¹¹⁾.

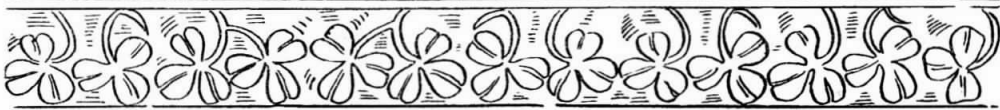
(10) Αὐτόθι.

(11) Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 37.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ἀντιλήψεις τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἄγιορείτου περὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἐκπλήττον διὰ τὴν διαύγειαν καὶ τὴν σαφήνειάν των. Ὄταν διευτυποῦντο αἱ ἰδέαι αὐταί (1794), τὸ Γένος ἔκαμνε τὰς τελευταίας του προετοιμασίας διὰ τὴν μεγάλην ἐξόρμησιν τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας. Ὁ Νικοδήμος δ' ἄλλω, ἀπὸ τὸ ἀσκητήριόν του ἀφίνει τὸ βλέμμα του νὰ εἰσχωρήσῃ πρὸς βαθεῖα καὶ νὰ δραματισθῇ μίαν ἄλλην ἐξόρμησιν εἰρηρικὴν ἀλλὰ καὶ ἐπαναστατικὴν συγχρόνως, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Φυλῆς. Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον. Τὸ Σχολεῖον ποῦ ἀποτελεῖ σήμερον καύχημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐχθρῶν τῆς Φυλῆς.

Ἀκριβῶς δὲ σήμερον, ποῦ τὸ Σχολεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην του ἀνθησιν καὶ συγκεντρώνει τόσων καὶ τόσων τὰ ἐπίφθονα βλέμματα, δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ ἀκουσθοῦν καὶ πάλιν αἱ σοφαὶ ὑποθῆκαι τοῦ μεγάλου ἀνδρός, Νικοδήμου τοῦ Ἄγιορείτου:

«Ὅλον τὸ πᾶν στέκει εἰς τὸ νὰ ἐπιμεληθοῦν οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ὅσοι μάλιστα ἔχουν παιδία, νὰ συστηθοῦν τοιαῦτα σχολεῖα κατηχητικά, μετ' διδασκάλους προκομμένους καὶ ἐναρέτους».

ΠΑΣΚΑΛ: ΣΚΕΨΕΙΣ

ΜΙΑ ΖΩΗ, ΕΝΑΣ ΑΓΩΝΑΣ, ΜΙΑ ΝΙΚΗ

Αυτός ο Μπλαϊζ Πασκάλ, που αναστάτωσε όλο το δέκατο έβδομο αιώνα και από τότε όλους τους άλλους, αυτός ο Μπλαϊζ Πασκάλ που θα είναι ζωντανός και στις έρχόμενες γενεές, είχε λοιπόν όλα τα προσόντα και όλες τις προϋποθέσεις να γίνει ο πρώτος επιστήμονας κι' ο λεπτότερος αριστοκράτης του πνεύματος.

Από νωρίς έδωσε δείγματα της πρόωρης εξυπνάδας του. Και τ' αποτελέσματά της ήτανε να γράψη αυτός, στα έντεκα χρόνια του, μια πραγματεία ακουστικής, στα δώδεκα μια πραγματεία γεωμετρίας, στα δεκάξι μια πραγματεία πάνω στους κώνους, και να έφευρη, όντας ακόμα δεκαοχτώ χρονών, την αριθμητική μηχανή, πρόδρομο όλων των τωρινών αριθμομηχανών.

Ξέχωρα, είχε και τον πατέρα του, τον Στέφανο Πασκάλ, πολύ μορφωμένο και κορυφή στις μαθηματικές επιστήμες, που είχε αναλάβει ο ίδιος την άνατροφή του, επειδή τον άγαπούσε υπερβολικά, αλλά κι' επειδή ο Μπλαϊζ έχασε τη μητέρα του, την Άντουανέττα Μπεγκόν, σάν πάτση στα τρία χρόνια του.

Ο πατέρας του λοιπόν τον έβγαინε από πολύ μικρό στις διάφορες επιστημονικές συγκεντρώσεις που γινόντουσαν τότε στο Παρίσι και τον βοηθούσε πολύ σε κάθε του προσπάθεια.

Κι' από την μητέρα του, ο Μπλαϊζ είχε κληρονομήσει μια λεπτότητα κι' ευαισθησία, που ανάπτυξε περισσότερο απ' αυτόν ή μικρότερη του άδελφί Ζακλίν. Αυτή, από πολύ μικρή, έδειξε τα λογοτεχνικά της προσόντα, και ή ιδιαίτερη έπιτυχία της στην ποίηση της έξασφάλισαν την προστασία του Καρδινάλιου Ρισελιέ, τη φίλια του δραματουργού Κορνηλιού και ένα βραβείο σε κάποιο διαγωνισμό. Κάτω απ' όλες αυτές τις προϋποθέσεις και με τα λεφτά του πλουσιού πατέρα του, ο Μπλαϊζ θα μπορούσε λοιπόν να γίνει ο ιδεώδης επιστήμονας κι' αριστοκράτης. Κι' αυτόν άκριτως το δρόμο άκολουθούσε. Στην άρχή είχε δοθή όλοψυχα στην 'Επιστήμη' έπειτα, μετά από μικρό διάλειμμα, έγινε κοσμικός και έκανε παρέα με τους διασημότερους αριστοκράτες της εποχής του. Μάλιστα, μερικοί λένε ότι αυτός είναι ο συγγραφέας του άνωψιμου βιβλίου που έχει τον τίτλο «Λόγος για τα πάθη του Έρωτα».

Όμως, απ' όλα αυτά, ο Μπλαϊζ δεν έμενε εύχαριστημένος. Οί δάφνες που έδρεπε, ή με-

γάλη του φήμη, δεν τον έκαναν εύτυχιμένο. Ίσως, αν ζούσε ή μητέρα του, τα πράγματα να ήταν διαφορετικά γι' αυτόν. Χωρίς αυτήν, και με τον πατέρα του μόνο, άπασχολήθηκε άποκλειστικά με την Έπιστήμη, ενώ ή μητέρα του, που ήτανε πολύ πιστή, θα τον βοηθούσε να γλυκάνη την πίκρα της ζωής.

Έτσι, ο Μπλαϊζ Πασκάλ, το παιδί-θαύμα, ο δεύτερος Άρχιμήδης, ενώ ξάφνιαζε τον κόσμο με τα πνευματικά του χαρίσματα, δεν καταλάβαινε την έννοια όλων αυτών των έφευρέσεων και, μ' όλο που φαινομενικά ήταν εύτυχιμένος, μέσα του διαπίστωνε με πικρία τη βαθεία του δυστυχία.

Τή διαπίστωση της θλιβερης του καταστάσεως, ο Πασκάλ την έκανε από πολύ νωρίς. Το καθάριο του πνεύμα δεν μπορούσε να μη διακρίνη ένα τέτοιο πράγμα. Και σάν άγωνιστής τραχύς που ήταν, άρχισε ν' αναζητά με πείσμα κι' άγωνία την Άλήθεια. Όχι ότι ο Πασκάλ δεν ήταν Χριστιανός. Ήταν, όπως κι' όλόκληρη ή οικογένειά του άλλωστε. Άλλ' ή πίστις του ήτανε χλιαρή. Βοήθη λοιπόν εύκαιρία να την άνανέωση και να την κάνη δυνατώτερη όταν ήταν είσοκτριών χρονών. Βρισκόταν τότε στη Ρουέν, κι' ο πατέρας του είχε πάθει ένα άτύχημα. Οί δυο χριστιανοί γατροί, που πρόσφεραν άφιλοκερδώς τις υπηρεσίες τους, προσπάθησαν να ζεστάνουν την πίστι του νεαρού επιστήμονα.

Πραγματικά, έτσι κι' έγινε. Μάλιστα, ο ίδιος κατώρθωσε σε λίγο καιρό να φέρη πιό κοντά στη θρησκεία όλη του την οικογένεια. Κι' ήτανε τέτοια ή φούρια του, που κόντεψε να τον παρασύρη πολύ άσχημα. Γιατί, επειδή κάποιος μοναχός του φάνηκε αίρετικός, τον κατήγγειλε για τέτοιο, και με τέτοιο πείσμα, που αν ο μοναχός αυτός δεν άποκήρυσε όλα τα κηρύγματα του, θα καίγοντανε ζωντανός.

Μετά το γεγονός αυτό, ή πίστις του Πασκάλ σιγά-σιγά έξασθενίζει. Και τότε, ξαναρχίζει τις επιστημονικές του εργασίες. Δεν μπορούσε έτσι άπότομα να τα παρατήρη όλα. Είχε δημιουργήσει πολλά πράγματα, και μια προσωπικότητα. Ήτανε πασίγνωστος ο έκκληρικός επιστήμονας Μπλαϊζ Πασκάλ. Άλλά και ψυχολογικά του ήταν άδύνατο ν' αλλάξη μονομιάς τη ζωή του. Γι' αυτό, χρειάστηκε να κάνη άγώνα σκληρό. Από τη μία, ή Έπιστήμη και ή Άριστοκρατία, από την άλλη, ή Θρησκεία. Και στη μέση, ή άρρώστεια. Ή άρρώστεια που από μικρό τον είχε έπισκεφθή και που από

τά δεκαεννιά του χρόνια άρχισε να τον βασι-
νίζει με αξιόνομη δύναμη, μέχρι να τον ρίξει
για πάντα. 'Ο Πασκάλ προσπάθησε για κάμπο-
σο καιρό να συμβιάσει την 'Επιστήμη με τη
Θρησκεία. Ήταν όμως άπόλυτος, και δεν δε-
χότανε συμβιβασμούς. Κι' αυτό ήτανε τὸ δρά-
μα του. Γιατί, από τη μιὰ μεριά, είχε γεννηθῆ
καὶ στεριώσει σαν ἐπιστήμονας, ἐνώ από την
ἄλλη ἤθελε ζωηρά να βοῆ την 'Αλήθεια. 'Από
την ἀδιάκοπη, τὴν τραχειά αὐτῆ πάλη, ὁ Πα-
σκάλ θά βγῆ νικητής. 'Όταν ήταν τριάντα
ἔνα χρονῶν, τὴ νύχτα τῆς 23ης Νοεμβρίου
1654, ὁ Πασκάλ γνώρισε δυὸ ὥρες πραγματι-
κῆ ἔκστασι. Μετά ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός, ὁ
Μπλαϊζ είναι γεμάτος βεβαιότητα καὶ χαρά.
Κλαίει κι' ἀποφασίζει να παρατήση τὰ κοσμι-
κὰ σαλόνια, να ὑποταχῆ στὸν 'Ιησοῦ Χριστὸ
καὶ στὸν πνευματικὸ του πατέρα. Γράφει ἕνα
«ἐνθύμο» αὐτῶν τῶν στιγμῶν καὶ θά τὸ φυ-
λάξῃ ὅλη του τὴ ζωῆ, ραμμένο στὴ φόδρα τοῦ
σακκαίου του. 'Απὸ τότε θά μετάρχη πολὺ ἐ-
νεργῶς στὴ θρησκευτικῆ δράσι. Παράλληλα με-
τὴν προσπάθειά του να ὑπερασπίση καὶ να δια-
δώση τὸ Χριστιανισμὸ, ὁ ἴδιος γίνεται τὸ πρότυ-
πο τοῦ φιλόανθρωπου καὶ ταπεινοῦ. Εἶχε ἐγκα-
τασταθῆ κοντὰ στὸ μοναστήρι τοῦ Πόρ-Ρουα-
γιάλ, ὅπου εἶχε μιτὴ ἀπὸ καιρὸ ἡ ἀδελφῆ του
Ζακλίν, καὶ δεχότανε τὶς ἐπισκέψεις τῶν πα-
ληῶν του φίλων ἀριστοκρατῶν. 'Αν ὅμως ὁ
Πασκάλ δὲν ἐγκατέλειπε ποτὲ τὸν κόσμο, του-
λάχιστον, τὴ φορὰ αὐτῆ, προσπάθησε να τὸν
πάρη μαζί του. Καὶ κατάφερε πραγματικὰ να
κάνη χριστιανούς πολλούς ἀδιάφορους κοσμι-
κούς.

Τὰ τελευταία χρόνια τοῦ Πασκάλ ἦταν ἀφι-
ερωμένα στὴν πὸ ἀσθηρῆ χριστιανικῆ ζωῆ.
'Εκκυριαρχοῦσε τὸ σῶμα του, ἔπαρνε εὐχάρι-
στα τὰ φάρμακα, πρόσφερε τὰ λεπτὰ του καὶ
τὸ σπῆι του στοὺς φτωχοὺς, κι' ἀκόμα, πεθαί-
νοντας, στὴ διαθήκη του ἔφησε τὰ περισσότερα
σ' αὐτούς. 'Όσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, τόσο
πὸ τέλειος γινόταν. Ἡ ἀρρώστεια τὸν εἶχε
πὰ καταλάβει δολόκληρο. Εἶχε παραλύσει, πο-
νοῦσε τρομερὰ στὸ κεφάλι καὶ στὸ στομάχι
του. 'Όταν κατάλαβε ὅτι πλησίαζε τὸ τέλος
του, καλοῦσε κάθε μέρα τὸν ἐφημέριο τῆς ἐνο-
ρίας του κι' ἐξομολογιοτάνα τακτικά.

Καὶ μιὰ νύχτα(*), τὸν ἔπιασαν σπασμοὶ τό-
σο δυνατοὶ πού, ὅταν πέρασαν, ὅλοι νομίσανε ὅτι
εἶχε πεθάνει καὶ λυπόντουσαν πὸ δὲν εἶχε κοι-
νωνήσει, ἀφοῦ τόσες φορὲς εἶχε ζητήσει τὴν
κοινωνία, καὶ μάλιστα με τόση ἐπιμονή. 'Αλλ'
ὁ Θεὸς, πὸν ἀνταμείβει τὶς ζωηρὲς καὶ δίκαιες
ἐπιθυμίες, ἀνάλαβε σάν ἀπὸ θαῖμα για λίγο
αὐτούς τοὺς σπασμούς, καὶ τὸν ἔδωσε ἀέρομα
τὴν κρίσι του, ὅπως ὅταν ἦταν ἐντελῶς καλά.

(*) Ἡ παρακάτω περιγραφή τῆς σκηνῆς
τοῦ θανάτου ἀνήκει στὴ μεγάλη ἀδελφῆ τοῦ
Πασκάλ, τὴν Ζιλμπέρτ, ἡ ὁποία ἔγραψε τὸ
Βίο του με πολλὴ εὐσέβεια.

'Ἐτσι, ὅταν ὁ ἐφημέριος μπῆκε στὸ δωμάτιο
του με τὸν Κύριο, καὶ τοῦ φώναξε: «'Ἰδὸ
Αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἐπεθύμησες», τὰ λόγια αὐτὰ
τὸν ἐξύπνησαν καὶ ὁ ἐφημέριος πλησίασε για
να τοῦ δώση τὴν κοινωνία. Τότε ἔκανε μιὰ
προσπάθεια καὶ σηκώθηκε λίγο μόνος του, για
να τὴν πάρη με περισσότερο σεβασμὸ. 'Ο ἐφη-
μέριος, σύμφωνα με τὴ συνήθεια, τὸν ἐρώτησε
πάνω στὰ κυριώτερα μυστήρια τῆς πίστεως,
καὶ ἐκείνος ἀπάντησε με εὐλάβεια σὲ ὅλα: «Μά-
λιστα, Πάτερ, τὰ πιστεύω ὅλα, καὶ μ' ὄλη μου
τὴν καρδιά». Καὶ μετὰ, κοινωνήσε τῶν ἀχράν-
των μυστηρίων μ' αἰσθήματα τόσο τρυφερά,
πὸ ἔχυνε δάκρυα.

'Απάντησε σ' ὅλα, κι' εὐχαρίστησε μάλιστα
στὸ τέλος τὸν ἐφημέριο, καὶ, ὅταν αὐτὸς τὸν
εὐλόγησε με τὸ 'Αγιο Μυστήριον, ἐκείνος εἶ-
πε: «'Ο Θεὸς ἄς μὴ μ' ἐγκαταλείψη ποτέ!»,
πὸ ἦταν τὰ τελευταία του λόγια. Γιατί, ἕνα
λεπτὸ ἀργότερα, οἱ σπασμοὶ τὸν ξανάπιασαν
καὶ δὲν τὸν ἄφησαν οὔτε μιὰ στιγμῆ πνευμα-
τικῆς ἐλευθερίας: διήρκεσαν μέχρι τοῦ θανά-
του του, πὸ ἦρθε μετὰ ἀπὸ εικοσιτέσσερις ὥ-
ρες, δηλαδὴ στὶς δεκαεννιά Αὐγούστου χίλια
ἑξακόσα δύο, στὴ μιὰ τὸ πρωτῆ, ἡλικίας τριάν-
τα ἔννηα χρονῶν καὶ δύο μηνῶν.

ΕΝΑ ΕΡΓΟ...

Πεθαίνοντας, ὁ Πασκάλ εἶχε ἀφήσει κατὶ
μικρὰ χαρτάκια ὅπου εἶχε γράψει τὶς σκέψεις
πὸ τοῦ ἐρχόντους στὸ μυαλό. Ἦτανε ση-
μειώσεις μερικὲς καλογραμμένες, ἀλλὰ οἱ πε-
ρισσότερες πρόχειρες, καὶ μιλοῦσαν για διά-
φορα πράγματα. Καμμιά ἐνδειξὶ δὲν μᾶς ἀφη-
σε ὁ ἴδιος για τὸ τί θά τὸν χρησίμευαν αὐτὰ
τὰ χαρτάκια. 'Αλλ' ἐπειδὴ μερικὸι εἶχαν ἀνα-
γνωρίσει τὶς σκέψεις αὐτές, τὶς ὁποῖες εἶχε
ἀναπτύξει προφορικὰ σὲ μιὰ συγγέντρῳσι στε-
νῶν φίλων του, εἶπαν ὅτι προορίζονταν για
μιὰ «'Απολογία τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας»,
για τὴν ὁποία ὁ Πασκάλ δούλευε ἀπὸ πολλὰ
χρόνια. Στὰ χαρτάκια ὅμως αὐτὰ γινότανε λό-
γος καὶ για πράγματα πὸ δὲν εἶχανε καμμιά
σχέσι με τὴ θρησκεία. Γι' αὐτὸ, δώσανε τὸν
τίτλο «Σκέψεις». Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸν τίτλο,
ἡ κλασσικῆ ἔκδοσι τοῦ Brunsvichs περιλαμβάνει
14 κεφάλαια με σύνολο 924 σκέψεις.

Στὸ περιοδικὸ αὐτὸ θά δημοσιευθῆ μιὰ ἐκ-
λογή σκέψεων πὸ θά ἔχουν κάποια συνο-
χή, ἀντίθετα με τὴ γενικὴ ἀταξία, πὸ θά
μπερδεύε τοὺς μετ' ἂς μ' ἔχουνε στὴ σκέψι τοῦ
Πασκάλ.

'Ἐνας σεβαστὸς μου φίλος ἀπὸ τὴ Γαλλία,
ὁ φιλόλογος καὶ κριτικὸς G. Grand, πὸν ἀσχολή-
θηκε με τὸν Πασκάλ για ἕνα μεγάλο μέρος
τῆς ζωῆς του, μοῦ ἔδωσε εὐγενικὰ τὴν ἄδεια
να ἀκολουθῆσω τὴ σειρά τῆς δικῆς του κατα-
τάξεως τῶν σκέψεων.

Οἱ σκέψεις, λοιπόν, πὸ θά δημοσιευ-
τουν ἐδῶ, ἀποτελοῦν τὴ θεμελιώδη ἔννοια τῆς
πασκαλικῆς φιλοσοφίας, τὴν ἔννοια τῶν τρι-

ὄν κατηγοριῶν: τῆς Ἑλλης, τοῦ Πνεύματος, τῆς Ἀγάπης.

ΒΑΣΙΛΗΣ Μ. ΕΠΙΘΥΜΙΑΔΗΣ

Σημειώσεις: Οἱ «σκέψεις» αὐτές θὰ ἀριθμοῦνται διπλά. Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἐντὸς παρενθέσεων εἶναι τῆς κλασικῆς ἐκδόσεως τοῦ Brun-schvicg, ὁ δεύτερος εἶναι ὁ δικός μας.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

(460) 1. Ἐπιθυμία τῆς ὕλης, ἐπιθυμία τῶν ματιῶν, ἀλαζονεία, κλπ.

Ἐπάρχουν τρεῖς κατηγορίες πραγμάτων: ἡ ὕλη, τὸ πνεῦμα, τὸ θέλημα. Οἱ γήινοι εἶναι οἱ πλούσιοι, οἱ βασιληάδες: ἔχουν ὡς ἀντικείμενο τὴν ὕλη. Οἱ περιέργοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες: τὸ ἀντικείμενό τους εἶναι τὸ πνεῦμα. Οἱ σοφοί: τὸ ἀντικείμενό τους εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Ὁ Θεὸς πρέπει νὰ βασιλεύῃ τὰ πάντα, καὶ τὰ πάντα ν' ἀναφέρονται σ' Αὐτόν.

Στὰ πράγματα τῆς ὕλης, βασιλεύει κυρίως ἡ ἐπιθυμία τῶν γήινων ἀγαθῶν· στὰ πνευματικά, κυρίως ἡ περιέργεια· στὴ σοφία, κυρίως ἡ ἀλαζονεία. Ὅχι ὅτι δὲν μπορούμε νὰ περηφανώμαστε γιὰ τὰ γήινα ἀγαθὰ ἢ γιὰ τὶς γνώσεις, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία τῆς περηφάνειας· γιατί, μὲ τὸ νὰ παραδεχώμαστε ἕναν ἄνθρωπο ὡς ἐπιστήμονα, δὲν πάει νὰ πῆ πὼς δὲν θὰ τὸν πείσωμε ὅτι ἔχει ἄδικο νὰ εἶναι περήφανος. Ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς περηφάνειας εἶναι ἡ σοφία: γιατί δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε σ' ἕναν ἄνθρωπο ὅτι ἔγινε σοφός, καὶ ὅτι ἔχει ἄδικο νὰ εἶναι περήφανος, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι δίκαιο. Γι' αὐτὸ μόνον ὁ Θεὸς δίνει τὴν σοφία· καὶ πρέπει: Qui gloriatur, in Domino gloriatur⁽¹⁾.

(793) 2. Ἡ ἄπειρη ἀπόστασις τῶν σωμάτων ἀπὸ τὰ πνεύματα εἰκονίζει τὴν ἀπειρώς πρὸς ἄπειρη ἀπόστασις τῶν πνευμάτων ἀπὸ τὴν ἀγάπη, γιατί αὐτὴ εἶναι ὑπερφυσική.

Ὅλη ἡ λάμψις τῶν μεγαλείων δὲν θαμ-

πώνει τοὺς ἀνθρώπους πού βρίσκονται στὶς ἀναζητήσεις τοῦ πνεύματος.

Τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος εἶναι ἄορατο στοὺς βασιληάδες, στοὺς πλούσιους, στοὺς στρατηγούς, σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὕλης.

Τὸ μεγαλεῖο τῆς σοφίας, πού εἶναι χωρὶς ἀξία ἂν δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό, εἶναι ἄορατο στοὺς ἀνθρώπους τῆς ὕλης καὶ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος. Εἶναι τρεῖς κατηγορίες διαφοροτικοῦ εἶδους.

Τὰ μεγάλα πνεύματα ἔχουν τὴ δικιὰ τους ἐξουσία, τὴ δικιὰ τους λάμψι, τὸ δικό τους μεγαλεῖο, τὶς δικές τους νίκες, τὴ δικιὰ τους ἀξία, καὶ δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ὑλικά μεγαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν σχέσι. Βλέπονται, ὄχι ἀπὸ τὰ μάτια, ἀλλ' ἀπὸ τὰ πνεύματα, αὐτὸ ἀρκεῖ.

Οἱ ἅγιοι ἔχουν τὴ δικιὰ τους ἐξουσία, τὴ δικιὰ τους λάμψι, τὶς δικές τους νίκες, τὴ δικιὰ τους ἀξία, καὶ δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ὑλικά ἢ πνευματικά μεγαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέσι, ἀφοῦ δὲν μποροῦν οὔτε νὰ αὐξήσουν, οὔτε νὰ μειώσουν τὸ μεγαλεῖο τους. Βλέπονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ σώματα, οὔτε ἀπὸ τὰ περιεργα πνεύματα: ὁ Θεὸς τοὺς ἀρκεῖ.

Ὁ Ἀρχιμήδης, καὶ χωρὶς λάμψι⁽²⁾, θὰ ἦταν ἐξ ἴσου σεβαστός. Δὲν ἔδωσε μάχες ὁρατὲς ἀπὸ τὰ μάτια, παράδωσε ὁμως σ' ὅλα τὰ πνεύματα τὶς ἐφευρέσεις του. ὦ! πόσο ἔλαμψε στὰ πνεύματα!

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, χωρὶς ὑλικά ἀγαθὰ καὶ χωρὶς καμμιὰ παραγωγή στὸ ἐξωτερικὸ μέρος τῆς ἐπιστήμης, βρίσκεται στὴν κατηγορία τῶν τῆς ἀγιότητος. Δὲν ἔκανε καμμιὰ ἐφεύρεσι, δὲν βασιλεύσε καθόλου· ἀντίθετα, ἦταν ταπεινός, ὑπομονητικὸς, ἅγιος· ἅγιος γιὰ τὸ Θεό, τρομερὸς γιὰ τοὺς δαίμονες, χωρὶς καμμιὰ ἁμαρτία. ὦ! μὲ τί μεγάλη συνοδεία καὶ μὲ τί θαυ-

(1) «Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω». (Πρὸς Κορινθίους Α', α' 31).

(2) Ὁ Ἀρχιμήδης, γεωμέτρης καὶ φυσικός, γενήθηκε στὴ Συρακούσα τὸν 3ον αἰῶνα π. Χ., καὶ ἦταν συγγενὴς τοῦ τύραννου Ἰέρωνα, πράγμα πού τὸν ἔκανε «μεγάλου» στὴν κατηγορία τῆς ὕλης. Ἀλλὰ τὸ ἀληθινὸ του μεγαλεῖο, πού χρωστᾷε στὶς ἐπιστημονικὲς του ἐργασίες, εἶναι τῆς κατηγορίας τῶν πνευμάτων.

μαστή μεγαλοπρέπεια πού ἦρθε, στὰ μάτια τῆς καρδιάς πού βλέπουν τὴ σοφία!

Θὰ ἦταν περιττὸ στὸν Ἀρχιμῆδη νὰ κἀνὴ τὸν πρίγκηπα στὰ βιβλία του περὶ γεωμετρίας, μολονότι τέτοιος ἦταν.

Θὰ ἦταν περιττὸ στὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ λάμψη στὸ βασίλειό Του τῆς ἀγιότητος, νὰ ἔλθῃ ὡς βασιλεῦς· ἀλλ' ἦλθε ἀσφαλῶς μὲ τὴ λάμψη τῆς κατηγορίας Του!

Εἶναι πολὺ γελοῖο νὰ σκανδαλιζώμαστε γιὰ τὴν ταπεινότητα τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λὲς καὶ ἦταν αὐτὴ ἡ ταπεινότητα τῆς ἴδιας κατηγορίας, τῆς ὁποίας ἐρχόταν νὰ φανερώσῃ τὸ μεγαλεῖο. Ἄς κυττάξουμε αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο στὴ ζωὴ Του, στὰ πάθη Του, στὸ μυστήριό Του, στὸ θάνατό Του, στὴν ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν Του, στὴν ἐγκατάλειψί τους, στὴ μυστηριώδη ἀνάστασί Του, καὶ στὰ ὑπόλοιπα, θὰ τὸ δοῦμε τόσο μεγάλο, πού δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ σκανδαλιζώμαστε γιὰ ταπεινότητα πού δὲν ὑπάρχει.

Κι' ὅμως, ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού δὲν

μποροῦν νὰ θαυμάσουν παρὰ τὰ ὑλικά μεγαλεῖα, σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχαν πνευματικά· κι' ἄλλοι, πού δὲν θαυμάζουν παρὰ τὰ πνευματικά, σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχαν ἀπειρώς ὑψηλότερα στὴ σοφία.

Ὅλα τὰ σώματα, τὸ στερέωμα, τὰ στρα, ἡ γῆ καὶ τὰ βασίλειά της, δὲν ἀξίζουν ὅσο τὸ κατώτερο τῶν πνευμάτων· γιατί τὰ ξέρει ὅλα αὐτά, καὶ τὸν ἑαυτό του· ἐνῶ τὰ σώματα, τίποτα.

Ὅλα τὰ σώματα μαζὺ καὶ ὅλα τὰ πνεύματα μαζὺ κι' ὅλα τους τὰ κατορθώματα δὲν ἀξίζουν τὴν παραμικρότερη ἐκδήλωσι ἀγάπης. Αὐτὴ εἶναι ἀπειρώς ὑψηλότερης κατηγορίας.

Ἄπ' ὅλα τὰ σώματα μαζὺ, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ βγάλουμε οὔτε μιὰ μικρὴ σκέψι: αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, καὶ ἄλλης κατηγορίας. Ἄπ' ὅλα τὰ σώματα καὶ πνεύματα δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ βγάλουμε οὔτε μιὰ ἐκδήλωσι πραγματικῆς ἀγάπης. Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, καὶ ἄλλης κατηγορίας, ὑπερφυσικῆς.

ΠΑΣΚΑΛ

«Ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸ σύμπαν καὶ οἰαδήποτε περιγραφή του ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἀπάντησιν πού δίδει εἰς τὸ μέγα αὐτὸ πρόβλημα ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ κάθε εἰδικόν».

E. M. Milne

ΠΟΣΗ ΕΙΝΑΙ Η ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ ;

II

Δ'. ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

Μέχρι τουδὲ ἐξητάσαμεν τὴν ἡλικίαν τῆς γῆς, τῆς σελήνης καὶ τῶν μετεωριτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἡλίου, τῶν ἀστέρων καὶ τῶν Γαλαξιδῶν. Καὶ εἶδαμεν ὅτι αἱ ἡλικίαι ὄλων αὐτῶν τῶν τόσον διαφορετικῶν οὐρανίων σωμάτων συμφωνοῦν πάντοτε πρὸς ἓν ἐξαγόμενον ὀλίγων δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Αὐτὴ ἡ συμφωνία μᾶς δίδει προφανῶς μίαν ἔνδειξιν διὰ τὴν ἡλικίαν ὁλοκλήρου τοῦ Σύμπαντος. Μήπως ὁμως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εὕρωμεν κατ' ἄμεσον τρόπον τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Σύμπαντος;

Δύο μεθόδους ἔχομεν διὰ τὸν ὑπολογισμόν αὐτόν. Ἡ μία στηρίζεται εἰς τὰς διασπάσεις τῶν διαφόρων ραδιενεργῶν στοιχείων τῆς ὕλης. Ἡ δευτέρα εἰς τὸ τεράστιον φαινόμενον τῆς διαστολῆς τοῦ Σύμπαντος. Ἄς τὰς ἐξετάσωμεν λοιπὸν κάπως λεπτομερέστερον.

α) Ἡ ἡλικία τῶν στοιχείων τῆς ὕλης. Γνωρίζομεν ὅτι τὰ ραδιενεργὰ στοιχεία διασπῶνται μὲ σταθερὰς ταχύτητας. Ἄλλ' ἡ ταχύτης διασπάσεως κάθε ἰσοτόπου⁽¹⁾ εἶναι διαφορετικὴ. Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ τοῦ U^{235} εἶναι 0,7 δισεκατομμύρια ἔτη, ἐνῶ τοῦ U^{238} εἶναι 4,5 δισεκατομμύρια ἔτη. Ἡ σημερινὴ ἀναλογία τῶν 2 αὐτῶν ἰσοτόπων εἶναι 1: 239, δηλα-

δὴ τὸ U^{235} εἶναι πολὺ σπανιώτερον τοῦ U^{238} . Ἐφ' ὅσον ὁμως τὸ U^{235} διασπᾶται πολὺ ταχύτερον ἀπὸ τὸ U^{238} , ἔπεται ὅτι ἡ ἀναλογία αὐτὴ ἦτο πολὺ μεγαλύτερα εἰς παλαιότερας ἐποχάς. Ὑπολογίζεται ὅτι ἂν ὑπῆρχον τὰ στοιχεία αὐτὰ πρὸ 6 δισεκατομμυρίων ἐτῶν ἡ ἀναλογία U^{235} : U^{238} θὰ ἦτο 1: 1. Ἐπειδὴ ὁμως γενικῶς τὰ ἄτομα περιττοῦ μαζικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι σπανιώτερα εἰς τὴν φύσιν ἀπὸ τὰ ἀρτίου μαζικοῦ ἀριθμοῦ, ἄρα ἡ «ἀρχικὴ» ἀναλογία θὰ ἦτο μικροτέρα ἀπὸ 1: 1. Ὡστε συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἡλικία τῶν ραδιενεργῶν στοιχείων δὲν θὰ φθάσῃ τὰ 6 δισεκατομμύρια ἔτη, ἀλλὰ θὰ εἶναι 5 ἢ ὀλιγώτερα δισεκατομμύρια ἔτη.

Ὁ Holmes⁽²⁾ ὑπελόγησε διὰ μᾶς πλέον πολυπλόκου, ἀλλ' ἀκριβεστερας μεθόδου τὴν ἡλικίαν τῶν ραδιενεργῶν στοιχείων καὶ εὗρε ὡς μέσον ὄρον ἓνα ἐξαγόμενον περίπου 3,5 δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Σημειωτέον ὅτι τὰς αὐτὰς περίπου τιμὰς εὐρίσκομεν καὶ ἂν μετρήσωμεν τὴν ἡλικίαν τῶν στοιχείων τῆς ὕλης τῶν διαφόρων μετεωριτῶν ποὺ πίπτουν ἐπὶ τῆς γῆς.

β) Ἡ διαστολὴ τοῦ Σύμπαντος. Οἱ πρῶτοι μετὰ τὸν Einstein ἐρευνηταὶ τῆς Γενικῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητος ἀνεκάλυψαν ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον περιέργως ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας αὐτῆς: Τὴν διαστολὴν τοῦ Σύμπαντος. Ὁ Einstein εἶχε φαντασθῆ ἓνα Σύμπαν στατικόν, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ δυνάμεις τῆς διαστολῆς ἀντισταθμίζονται ἀκριβῶς ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς βαρύτητος. Ἄλλὰ τὸ Σύμπαν αὐτὸ ἦτο ἀσταθές. Μία μικρὰ ὠθησις θὰ ἔθετε εἰς

(1) Κάθε στοιχεῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα ὀρισμένον ἀριθμὸν πρωτονίων. Τὸ κάθε ἰσότοπον τοῦ ὁμοῦ ἔχει διάφορον ἀριθμὸν νετρονίων. Π. χ. τὸ ὕδρογόνον ἔχει ἓνα πρωτόνιον. Ἐκτὸς ὁμοῦ τοῦ συνηθούς ὕδρογόνου, ὑπάρχουν δύο ἀκόμη ἰσότοπα ὕδρογόνου, τὸ δευτέριον (μὲ ἓν νετρόνιον ἐπὶ πλεόν) καὶ τὸ τρίτιον (μὲ 2 νετρόνια). Τὸ ἄθροισμα πρωτονίων καὶ νετρονίων ἀποτελεῖ τὸν «μαζικὸν ἀριθμὸν» ποὺ χαρακτηρίζει τὸ κάθε ἰσότοπον. Π. χ. τὸ U^{238} ἔχει μαζικὸν ἀριθμὸν 238, δηλαδή ἐκτὸς τῶν 92 πρωτονίων τοῦ ἔχει καὶ 146 νετρόνια.

(2) A. Holmes: An Estimate of the Age of the Earth, Nature **157**, 680, 1946 καὶ Nature **159**, 127, 1947. Ἐπίσης: The Age of the Earth, Endeavour VI, 1947, σ. 99. Ἡ μέθοδος τοῦ Holmes στηρίζεται εἰς τὴν ἀναλογία τῶν διαφόρων ἰσοτόπων τοῦ μολύβδου, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν διάσπασιν τῶν ραδιενεργῶν στοιχείων.

λειτουργίαν τὴν διαστολήν, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἐσταματοῦσε πλέον ποτέ. Αὐτὰ τὰ θεωρητικὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητας, ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸ πραγματικὸν Σύμπαν, ἦτο ὁ διάσημος Βέλγος μαθηματικὸς abbé Lemaitre, τὸ 1927. Μέχρις τότε ἦσαν γνωστὰ αἱ ταχύτητες ὀλίγων μόνον ἐξωγαλαξιακῶν νεφελοειδῶν. Αἱ ταχύτητες ὁμοῦ αὐταὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ταχύτητες ἀπομακρύνσεως. Ὁ Lemaitre ἐταῦτισε τὰς ταχύτητας αὐτὰς πρὸς τὴν θεωρητικὴν διαστολήν τοῦ Σύμπαντος. Καὶ πράγματι ἔκτοτε τὸ καταληκτικὸν αὐτὸ φαινόμενον ἐπεβεβαιώθη ἀπολύτως χάρις ἰδίως εἰς τὰς παρατηρήσεις δύο διασήμων Ἀμερικανῶν ἀστρονόμων τοῦ Hubble καὶ τοῦ Humason μετὰ μεγαλύτερα τηλεσκόπια τοῦ κόσμου, τῶν 2,5 μ. τοῦ Ὄρους Wilson καὶ κατόπιν τῶν 5μ. τοῦ ὄρους Palomar. Παρατηρήθη ὅτι ὅλοι οἱ Γαλαξίαι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας μετ' ἰσχυρῆς ταχύτητος. Ἡ ταχύτης των εἶναι τόσο μεγάλητέρα, ὅσον περισσότερο ἀπέχουν ἀπὸ ἡμᾶς. Τελευταίως δὲ ἀπεκαλύφθησαν ταχύτερες διαστολῆς πού ὑπερβαίνουν τὰ 60.000 Km/sec δηλαδὴ τὸ 1/5 τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός.

Ἡ διαστολὴ τοῦ Σύμπαντος μᾶς δίδει ἀμέσως ἓνα τρόπον ὑπολογισμοῦ τῆς ηλικίας του. Ἐκ τῆς παρατηρουμένης ταχύτητος διαστολῆς, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὅλον τὸ Σύμπαν ἦτο συγκεντρωμένον γύρω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας περιοχὴν εἰς μίαν ὑπέροπκνον κατάστασιν⁽³⁾.

Ἄλλ' ἐδῶ παρουσιάσθη κατὰ τὸ περιεργον. Ἡ οὕτως ὑπολογιζομένη ηλικία τοῦ Σύμπαντος, εὐρέθη ἴση πρὸς 2 μόλις δισεκατομμύρια ἔτη, δηλαδὴ μικρότερα τῆς ηλικίας τῆς γῆς, καίτοι τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους. Πολλὰ προσπάθειαι ἔγιναν πρὸς ἐξηγήσιν τῆς περιέργου αὐτῆς ἀσυμ-

φωνίας, ἡ ὁποία ὁμοῦ ὀριστικῶς ἐλύθη μόλις τελευταίως, ὅταν ὁ διάσημος ἀστρονόμος W. Baade ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ διεθνὲς ἀστρονομικὸν συνέδριον τῆς Ρώμης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1952, τὰ πρόσφατα ἐξαγόμενα τῶν παρατηρήσεων τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου τοῦ 5 μέτρων τοῦ ὄρους Palomar. Πράγματι ὁ Baade ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἀποστάσεις τῶν ἐξωγαλαξιακῶν νεφελοειδῶν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά διπλάσιαι ἀπὸ ὅτι ὑπελογίζαμεν⁽⁴⁾ ἕως τώρα, ἄρα καὶ ἡ ηλικία τοῦ Σύμπαντος εἶναι διπλασία ἀπὸ ὅσον ὑπεθέταμεν, δηλαδὴ 4 δισεκατομμύρια ἔτη⁽⁵⁾. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλης σημασίας τόσο διὰ τὴν Ἀστρονομίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν Κοσμογονίαν. Μᾶς ἀφαιρεῖ καὶ τὴν τελευταίαν μεγάλην ἀσυμφωνίαν εἰς τὰ ἐξαγόμενα τῆς ηλικίας τοῦ Σύμπαντος. Οὕτως ἡ διαστολὴ τοῦ Σύμπαντος ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ πανηγυρικῶς τὰ ἄλλα μέχρι τοῦδε ἐξαγόμενα τῆς ηλικίας του.

Προφανῶς δὲν ἠμποροῦμεν ἀκόμη σήμερον νὰ ὑπολογίσωμεν μετ' ἀόλυτον ἀκρίβειαν τὴν ηλικίαν τοῦ Σύμπαντος. Οἱ ἀριθμοὶ τοὺς ὁποῖους ἔχομεν εὔρει ἕως τώρα μᾶς δίδουν μόνον κατὰ προσέγγισιν τὴν ηλικίαν αὐτήν. Καὶ εἶναι καταληκτικὸν τὸ ὅτι τόσο διάφοροι τρόποι ὑπολογισμοῦ συμφωνοῦν γενικῶς μεταξύ των πρὸς μίαν ηλικίαν ὀλίγων (4 περίπου) δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Αὕτη ἡ συμφωνία ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον ἐπιχείρημα ὑπὲρ μιᾶς ὁρισμένης «ἀρχῆς» καὶ «δημιουργίας» τοῦ Σύμπαντος. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἄλλη δυνατὴ ἐξηγήσις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, παρὰ ὅτι πράγματι τὸ Σύμπαν ὁλόκληρον ἔλαβε

(4) Μίαν ἔκθεσιν τῶν συμπερασμάτων τοῦ Baade εὕρισκε κανεὶς εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ O. Struve: *The Distance Scale of the Universe, Sky and Telescope*, 12, 203, καὶ 238, 1953. Ἴδου μερικὰ τῶν ἐξαγομένων αὐτῶν. Ὁ ἐγγύτερος ἐξωγαλαξιακὸς νεφελοειδὴς, τῆς Ἀνδρομέδας, ἀπέχει 1.500.000 περίπου ἔτη φωτὸς ἀπὸ ἡμᾶς (ἀντὶ 750.000 ἔ. φ. περίπου πού ὑπελογίζαμεν ἕως τώρα). Τὸ τηλεσκόπιον τοῦ Palomar διακρίνει νεφελοειδεῖς μέχρις ἀποστάσεως 2.000.000.000 ἐτῶν φωτὸς κ.ο.κ.

(5) Ἐφόσον αἱ ἀποστάσεις R (ἰδ. προηγουμένην σημείωσιν) ἐδιπλασιάσθησαν, ἐνῶ αἱ ταχύτητες V μένουں σταθεραὶ, ἄρα καὶ ὁ χρόνος T πρέπει νὰ διπλασιασθῇ.

(3) Ἐστω V ἡ ταχύτης ἀπομακρύνσεως ἐνὸς Γαλαξίου ἀπέχοντος ἀπόστασιν R ἀπὸ ἡμᾶς. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρὶν ἀπὸ χρόνον $T = R/V$, ὁ Γαλαξίας αὐτὸς θὰ ἦτο περίπου ὅπου εὕρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς. Καὶ τὸ αὐτὸ συνέβη προφανῶς μετ' ὅλους τοὺς Γαλαξίας τοῦ Σύμπαντος.

μίας άρχης, «έδημιουργήθη» πρὸ 4 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτών.

Θὰ ἔπρεπε νὰ προσθέσωμεν ἐδῶ ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ συμφωνία τῶν διαφόρων ἐξαγομμένων τῆς ηλικίας τοῦ Σύμπαντος ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς λεγομένης θεωρίας τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας». Ἡ θεωρία αὐτή, ἢ ὁποία παρουσιάσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὑπὸ τινῶν Ἑγγλων ἀστρονόμων, ὡς τῶν Hoyle, Bondi κλπ.δέχεται ὅτι ἡ δημιουργία δὲν ἐγένετο ἀπαξ, ἀλλὰ συνεχίζεται καὶ σήμερον ἄνευ διακοπῆς. Ἡ ὕλη δημιουργεῖται συνεχῶς ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ μεσοαστρικὸν διάστημα. Ἡ ποσότης ὅμως τῆς δημιουργουμένης ὕλης εἶναι τόσον μικρὰ (ἐν ἄτομον ὕδρογονου ἀνά κυβικὴν παλάμην εἰς ἓν δισεκατομμύριον ἐτη!), ὥστε δὲν εἶναι εὐκόλος φυσικὰ ἢ ἐξακριβωσίς τῆς.

Βεβαίως εἶναι σχετικῶς εὐκόλον νὰ δημιουργηθοῦν θεωρίαι πού νὰ μὴ προσφέρονται εἰς τὸν πειραματικὸν ἔλεγχον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειάν των. Πολλὰ θεωρίαι ζοῦν τόσον μόνον χρόνον, ὅσον χρειάζεται ἡ ἐπιστήμη διὰ νὰ εὕρῃ ἓνα κατάλληλον πείραμα, τὸ ὁποῖον θὰ τὰς ἐλέγξῃ. Γενικῶς ὅμως μία θεωρία εἶναι τόσον περισσότερον ἀξιόλογος, ὅσον περισσότερα φαινόμενα ἐξηγεῖ καὶ προβλέπει μὲ τὰς ὀλιγωτέρας κατὰ τὸ δυνατόν ὑποθέσεις. Ἡ θεωρία τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας», ἀπορρίπτουσα τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς Φυσικῆς, τῆς διατηρήσεως τῆς ὕλης-ἐνεργείας, καὶ εἰσάγουσα ἓνα πλῆθος νέων, ἀναποδείκτων ὑποθέσεων, ἀντιμετωπίζεται μετὰ μεγάλῃς ἐπιφυλακτικότητος ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀστρονόμων⁽⁶⁾.

(6) Ὁ ἐνθουσιασμὸς ὠρισμένων ὑποστηρικτῶν τῆς θεωρίας τῆς συνεχοῦς δημιουργίας, ὅπως τοῦ Hoyle, κατανατᾷ εἰς ὑπερβολὰς κάθε ἄλλο παρὰ ἐπιστημονικὰς. Κατηγοροῦν τὸν Hoyle ἰδίως διὰ τὸ βιβλίον του «The Nature of the Universe», διότι συνεχῶς ἀναμιγνύει ἐπιστημονικὰ δεδομένα καὶ ὑποθέσεις ἀναποδείκτους, χωρὶς καμμίαν προειδοποίησιν. Εἶναι ἀπολύτως βέβαιος διὰ τὰς θεωρίας του καὶ προφητεύει ὅτι καμμία μεγάλη μεταβολὴ δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ ὁποία νὰ ἀνατρέψῃ τὴν «Νέαν Κοσμολογίαν» (ὅπως ἐντυπωσιακὰ ὀνομάζει τὴν θεωρίαν τῆς

Τελευταίως παρετηρήθησαν ὠρισμένα φαινόμενα ἐξελίξεως τῶν μακρινῶν νεφελειδῶν, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὰς προϋποθέσεις τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας»⁽⁷⁾. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐπιχείρημα κατ' αὐτῆς εἶναι ἡ ἀναφερθεῖσα σύμπτωσης τῶν διαφόρων ὑπολογισμῶν τῆς ηλικίας τοῦ Σύμπαντος, ἢ ὁποία μᾶς μαρτυρεῖ διὰ μίαν ὠρισμένην δημιουργίαν πρὸ 4 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτών.

Ε'. Η «ΑΡΧΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ» ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

Αἱ κυριώτεροι σημεριναὶ κοσμολογικαὶ θεωρίαι, μᾶς ὁμιλοῦν διὰ μίαν προαστρικὴν κατάστασιν τοῦ Σύμπαντος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθησαν τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς ὕλης καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ἡ διαστολὴ τοῦ Σύμπαντος. Εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν φυσικὴν ὅτι ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ αὐτὰ βασικὰ σωματῖα, τὰ νουκλεόνια⁽⁸⁾, πρωτόνια δηλαδὴ ἢ νετρόνια. Ὡστε θεωρητικῶς ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ «συμπύκνωσιν» ὕδρογόνου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀπλούστερον στοιχεῖον, ὡς περιέχον ἓνα μόνον πρωτόνιον. Ἐξ ἄλλου πολλαὶ «μεταστοιχειώσεις», μεταβολαὶ δηλαδὴ ἀπὸ ἓνα στοιχεῖον εἰς ἄλλο, ἔχουν παρατηρηθῆ καὶ πειραματικῶς. Ἰδίως μὲ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπιταχύνσεως σωματίων, ὅπως τὸ κυκλοτρόνιον κλπ. ἔ-

«συνεχοῦς δημιουργίας»). Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλοι αἱ τελευταῖαι ἔρευναι καὶ ἐνδείξεις εἶναι κατὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς.

Ὁ R. Williamson, γράφει τελευταίως περὶ τῆς νέας κοσμολογίας τοῦ Hoyle τὰ ἑξῆς: «Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ 20% περίπου ἐπιστημονικὰ δεδομένα, περίπου 30% «υποθέσεις ἐργασίας» καὶ τὸ ὑπόλοιπον 50% εἶναι ἀφιερωμένον εἰς καθαρὰν ἀνεξέλεγκτον θεωρίαν, σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως τοῦ ἰδίου τοῦ Hoyle» (Journal of the Royal Astronomical Society of Canada, Sept. Oct. 1951).

(7) Ἰδ. π. γ. G. Gamow, The Creation of the Universe. N. York. 1952 σ. 633-34.

(8) Κατὰ τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις τὸ πρωτόνιον καὶ τὸ νετρόνιον εἶναι δύο διαφορετικὰ καταστάσεις τοῦ αὐτοῦ σωματίου, τοῦ νουκλεονίου. Ἐκτὸς τῶν νουκλεονίων, φυσικὰ, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἑυτετεροντα σωματῖα, τὰ ἠλεκτρόνια, μεσόνια κλπ.

χουν επιτευχθή πολλαί «τεχνηταί» μεταστοιχειώσεις.

Κατόπιν τῶν δεδομένων αὐτῶν, πολλαί προσπάθειαι ἔγιναν διὰ νὰ εὐρεθῆ μία κατάλληλος θεωρία, ἡ ὁποία νὰ ἐξηγῆ ἱκανοποιητικῶς τὴν δημιουργίαν ὄλων τῶν συνθέτων στοιχείων ἐκ τοῦ ὕδρογόνου. Ἡ δημιουργία ὁμως αὕτη, ἡ ὁποία χρειάζεται θερμοκρασίας δισεκατομμυρίων βαθμῶν Κελσίου καὶ πυκνότητος τρισεκατομμύρια φορές μεγαλύτερας τοῦ ὕδατος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ σήμερον εἰς τὸ Σύμπαν (πλὴν ἴσως ἐντελῶς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, ὅπως εἰς τὰς τεραστίας, ἀλλὰ σπανιωτάτας ἐκρήξεις ὠρισμένων ἀστέρων, τῶν *supernovae*). Εἰς τὴν «ἀρχικὴν» ὁμως κατάστασιν τοῦ Σύμπαντος, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλη ἡ ὕλη του ἦτο συγκεντρωμένη εἰς μίαν ὑπερπυκνὸν σφαῖραν, ὑπῆρχον ὅλαι αἱ δυνατότητες δημιουργίας τῶν τεραστίων ἐκείνων θερμοκρασιῶν καὶ πιέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐχρειάζοντο διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν διαφόρων στοιχείων. Συγχρόνως ὁμως μετὰ τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων, ἤρχισε καὶ ἡ τεραστία ἐκείνη ἐκρήξις, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὡς διαστολὴ τοῦ Σύμπαντος. Οὕτως, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ πίεσις κατῆλθον κάτω τῶν κρίσιμων τιμῶν καὶ ἡ δημιουργία τῶν στοιχείων ἐσταμάτησε⁽⁹⁾. Ἐκτοτε μόνον δευτερευούσης σχετικῶς σημασίας μεταβολαὶ στοιχείων λαμβάνουν χώραν εἰς τὸ Σύμπαν, ὅπως ἡ μεταβολὴ τοῦ ὕδρογόνου εἰς ἥλιον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀστέρων, ἡ διάσπασις τῶν ραδιενεργῶν στοιχείων κ.λ.π. Μία ἀπὸ τὰς καλύτερας σημερινὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων, εἶναι ἡ λεγομένη «θεωρία α-β-γ» τῶν Alpher καὶ Gamow (ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ τῶν ὀνομάτων τῶν δημιουργῶν τῆς καὶ ἐνὸς συνεργάτου τῶν τοῦ Bethe, εἰς τὴν ἐλληνηκὴν). Φαίνεται ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἐξηγεῖ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικῶς τὴν παρατηρουμένην σήμερον κατανομήν τῶν διαφόρων στοιχείων.

(9) Κατὰ τὸν Gamow, (ἐνθ' ἄν. σ. 57) ἡ δημιουργία τῶν στοιχείων ἐσταμάτησε μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς διαστολῆς.

Μετὰ τὴν ἀρχικὴν ἐκρήξιν, τὸ Σύμπαν συνεχίζει νὰ διαστελλεται διαρκῶς. Πολλαί θεωρίαι ἔχουν διατυπωθῆ διὰ τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς διαστολῆς αὐτῆς τοῦ Σύμπαντος. Ὡς καλύτερα θεωρεῖται γενικῶς ἡ θεωρία τοῦ Βέλγου μαθηματικοῦ *abbé Lemaître*⁽¹⁰⁾. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτήν, τὸ Σύμπαν ξεκινᾷ ἀπὸ μίαν ἀρχικὴν ἐκρήξιν, διαστελλόμενον φθάνει εἰς τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας τοῦ Einstein, τὴν ὁποίαν ὁμως ὑπερβαίνει μετὰ τὴν κεκτημένην ὁρμὴν του, καὶ συνεχίζει ἐπ' ἀπειρον πλέον τὴν διαστολὴν μέχρις τῆς πλήρους διαλύσεώς του. Σήμερον τὸ Σύμπαν ἔχει ὑπερῆ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας καὶ βαίνει ταχέως πρὸς διάλυσιν. Θὰ χρειασθοῦν βεβαίως ἀρκετὰ δισεκατομμύρια ἔτη ἀκόμη διὰ ν' ἀπομακρυνθοῦν σημαντικῶς οἱ Γαλαξίαι μεταξύ των. Θὰ ἔλθῃ ὁμως ἡ στιγμή, ὁπότε ἡ διάλυσις θὰ ἔχῃ προχωρήσει τόσον, ὥστε κάθε Γαλαξίας θὰ εἶναι πλέον ἐντελῶς μόνος μέσα εἰς ἓνα ἀπεριόριστον σχεδὸν χῶρον.

ΣΤ'. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Εἶδαμεν τὸ Σύμπαν ὡς ἓνα σύνολον μετὰ κοινὸς νόμους, οἱ ὁποῖοι τὸ κυβερνοῦν, κοινὴν ἱστορίαν, κοινὴν ἐξέλιξιν καὶ κοινὴν καταγωγὴν. Ἡ μελέτη τῆς σημερινῆς ἐξελέξεώς του μᾶς ὠδήγησε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Σύμπαντος ἀρχίζει ἀπὸ μίαν τρομακτικὴν ἐκρήξιν πρὸ 4 περὶπου δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Ἡ ἐκρήξις αὕτη ὀλοκλήρου τοῦ Σύμπαντος ὑπῆρξεν ἕνα γεγονός τῶν ἀσυλλήπτως τεράστιον, ὥστε εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ τὸ φαντασθῶμεν μετὰ τὸν νουν μας. Ἐὰν ἡ ἐκρήξις τῆς βόμβας ἀτόμου ἢ ἀκόμη περισσότερο τῆς βόμβας ὕδρογόνου εἶναι κάτι τὸ τρομερὰ τεράστιον, ἐὰν δὲν ἠμποροῦμεν καὶ νὰ φαντασθῶμεν τί θὰ σημαίη μία ἐκρήξις τῆς γῆς ὀλοκλήρου εἰς τεμάχια, τί θὰ εἶναι

(10) Ἰδ. π. χ. P. Couderc, L' expansion de l' Univers, Paris 1950 σ. 163-166. G. Gamow, ἐνθ' ἄν. σ. 4. Ἀκόμη τὸ βιβλίον ἐνὸς τῶν πρωτεργατῶν τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας» τοῦ H. Bondi: Cosmology, Cambridge 1952, σ. 121 καὶ 166-167.

ἀρά γε ἡ ἔκρηξις τῶν τρισεκατομμυρίων γαλαξιών μὲ τὰ δισεκατομμύρια τῶν ἀστέρων των, καθεὶς τῶν ὁποίων εἶναι ἑκατομμύρια φορὰς μεγαλύτερος τῆς γῆς; Ἄν μάλιστα προσθέσωμεν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἔκρηξις αὐτὴ γίνεται μέσα εἰς ἓνα κλειστόν πεπερασμένον μέν, ἀλλ' ἄνευ περάτων χώρων ὅπως λέγει ἡ θεωρία τοῦ Lemaître, τότε τί εἰκόνα ἠμποροῦμεν νὰ δημιουργήσωμεν τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Ἡ φαντασία μας σταματᾷ πλέον νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας. Εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς Δημιουργίας.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς ἓνα ἐρώτημα. Τί σημαίνει αὐτὴ ἡ «δημιουργία» τοῦ Σύμπαντος; Δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι τὸ Σύμπαν ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς «δημιουργίας» αὐτῆς, ὑπὸ μίαν ἄλλην μορφήν; Καὶ τί ὑπῆρχεν ἀρά γε πρὸ τῆς «δημιουργίας»; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν. Κανὲν σημερινὸν φυσικὸν γεγονός, καμμία ἐνδειξις ἐκ τοῦ γύρω μας κόσμου δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς ὑποθετικῆς ἐκείνης «προδημιουργικῆς» καταστάσεως τοῦ Σύμπαντος. Ἀκολουθοῦντες τὴν ἱστορίαν τοῦ Σύμπαντος πρὸς τὰ ὀπίσω, φθάνομεν εἰς μίαν ὑπέρογκον κατάστασιν τῆς ὕλης καὶ εἰς μίαν τεραστίαν θερμοκρασίαν δισεκατομμυρίων βαθμῶν, ὁπότε τὸ Σύμπαν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα πυρηνικὸν ἀέριον ἐκ στοιχειωδῶν σωματίων, νετρονίων καὶ πρωτονίων. Ἔστω καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἓνας ἄλλος κόσμος πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ὅλα του τὰ ἴχνη θὰ εἶχον καταστραφῇ κατὰ τὸ πυρηνικὸν ἐκείνο στάδιον, ὁπότε τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ ἄτομα τῆς ὕλης ἦσαν διαλελυμένα εἰς στοιχειώδη σωματῖα.

Ἄλλὰ τὸ ἐρώτημα τί ὑπῆρξε «πρὸς» τῆς «δημιουργίας», ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἀπάντησιν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχει κἂν φυσικὸν νόημα. Διότι διὰ τὴν ἐντελῶς ἀρχικὴν κατάστασιν τοῦ Σύμπαντος αἱ ἔννοιαι τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου χάνουν τὴν σημασίαν των⁽¹¹⁾. Τότε, λόγῳ τοῦ ὁ-

τι τὸ Σύμπαν δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει νὰ διαφοροποιῆται, ἀλλ' ἦτο ἐντελῶς ὁμογενές, δὲν θὰ συνέβαινε κανὲν «γεγονός» πὺθ ἂν μᾶς ἔδιδε τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς καὶ ἄρα τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου⁽¹²⁾. Ὡστε τὸ ἐρώτημα τοῦ τί ὑπῆρχε πρὸ τῆς δημιουργίας χάνει τὸ νόημά του, ἀφοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν δὲν ὑπῆρχε κἂν ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν κάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς ὑποδεικνύῃ τὴν «Δημιουργίαν». Τί εἶναι ὅμως ἡ «Δημιουργία», αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς τὸ εἴπῃ. Ὅπως δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς εἴπῃ διατὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη τοιοῦτος καὶ ὄχι διαφορετικὸς, διατὶ ἰσχύουν αὐτοὶ καὶ ὄχι ἄλλοι φυσικοὶ νόμοι. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν καὶ τὴν δυνατότητα νὰ δώσῃ ἀπαντήσεις εἰς τοιαῦτα ἐρωτήματα.

Ἐμπρὸς εἰς τὸ μεγάλο γεγονός τῆς «Δημιουργίας» τὸν λόγον ἔχει πλέον ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις, ἡ μεταφυσικὴ, ἡ πίστις. Ὅπως λέγει ὁ μεγάλος Ἀγγλος ἀστρονόμος E. Milne: «Ἐκεῖ, ἐὰν θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν θείαν πρᾶξιν τῆς δημιουργίας»⁽¹³⁾.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ τὸ «ἐὰν θέλωμεν». Διότι ἡ πίστις δὲν βιάζει. Ἐνας προκατειλημμένος ἄπιστος ἔχει πάντοτε τὴν δυνατότητα καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀμφιβάλλῃ. Πράγματι οὐδέποτε θὰ ἐζητούσαμεν ν' ἀποδείξωμεν τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ βάσει τῶν

N. York 1950 σελ. 15-18. Ἐπίσης P. Compton, ἐνθ. ἀν. σ. 166.

(12) Ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου δὲν νοεῖται χωρὶς τὰ «γεγονότα», δηλαδὴ χωρὶς κάποιαν μεταβολήν. Ἄλλὰ πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν στοιχείων δὲν ὑπῆρχε καμμία (μικροσκοπικὴ) μεταβολή, ἄρα οὔτε ὁ χρόνος ὅπως τὸν ἐννοοῦμεν ἡμεῖς. Ἰδ. καὶ Π. Τ.: «Εἶναι ὁ χρόνος ἄπειρος;» «Ἀκτίνες» 1941, σ. 64-68. Ὁ Lemaître (ἐνθ' ἀν. σ. 17-18) σημειώνει ὅτι ἡ δημιουργία ἔγινε «ὀλίγον πρὸς» τῆς ἐκρήξεως τοῦ Σύμπαντος πὺθ ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῆς διαστολῆς του. Προφανῶς ἡ ἔκφρασις «ὀλίγον πρὸς», ὅπως καὶ αἱ ἐκφράσεις «τότε» κλπ. ὑποδηλώνουν ἀπλῶς τὸ γεγονός τῆς δημιουργίας, καὶ δὲν καθορίζουν τὸν ἀκριβῆ χρόνον τῆς, ἐφόσον ὁ χρόνος δὲν ὑπῆρχε κἂν.

(13) E. Milne; Relativity, Gravitation and World Structure, Oxford 1935, σ. 134.

(11) Ἰδ. π. χ. G. Lemaître, The Primeval Atom, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ,

ισχυουσών σήμεραν επιστημονικῶν θεωριῶν, ὅσονδήποτε ισχυραὶ καὶ ἂν εἶναι αὐταί. Καμμία ἀπόλυτος «ἀπόδειξις» διὰ κανὸν ζήτημα δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φυσικὴν, ὅπου ὅλα ἔχουν ἓνα στοιχεῖον πιθανότητος. Πολὺ περισσότερον λοιπὸν δὲν εἶναι νοητὸν ν' «ἀποδείξωμεν» τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἄπολύτου Θεοῦ, βάσει τῶν τόσον «σχετικῶν» πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης. «Δὲν εἶναι καθόλου ὀρθόν, τονίζει ὁ μεγάλος Eddington, νὰ ὑποστηρίξωμεν μὲ ὑποθέσεις τὴν θρησκείαν ἀπέναντι τῆς φυσικῆς, διότι ἡ ἐπιστήμη ἡμπορεῖ νὰ πλανᾶται»⁽¹⁴⁾. Ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο πολὺ εὐκόλον καὶ ἄνετον, διὰ ν' ἀποφύγη κανεὶς τὸν σκόπελον, νὰ δεχθῆ μίαν «ἀνωτέραν δημιουργικὴν Δύναμιν», ἡ ὁποία δὲν ἐπιβάλλει καθόλου δυσαρέστους ἠθικὰς ἀποχρεώσεις καὶ βάρη εἰς τὸν ἀνθρώπον.

Ἄλλὰ ἡ πίστις δὲν εἶναι ἀπλῶς μία θεωρητικὴ παραδοχὴ μιᾶς «ἀνωτέρας Δυνάμεως». Διὰ τὸν πιστόν, ἡ ὕπαρξις ἐνὸς Δημιουργοῦ (Προσωπικοῦ Δημιουργοῦ), δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα λογικὸν συμπέρασμα, ἀλλὰ μία ζωντανὴ πραγματικότης, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι βέβαιος ὅσον τοῦλάχιστον καὶ διὰ τὰς φυσικὰς πραγματικότητας, καὶ ἡ ὁποία κανονίζει καὶ ρυθμίζει ὁλόκληρον τὴν ζωὴν του. Ὅπως σημειώνει ὁ πολὺς Planck «ὑπάρχουν πραγματικότητες ποὺ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ ὑπάρχουν προβλήματα καὶ ἐπίμαχα ζητήματα, διὰ τὰ ὁποία αἱ πραγματικότητες αὐταὶ ἔχουν δι' ἡμᾶς ἀξίαν πολὺν μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅσην ἔχει ὁ πλούσιος θησαυρὸς ὁλοκλήρου τοῦ αἰσθητοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου»⁽¹⁵⁾. Καὶ μία τέτοια πραγματικότης εἶναι ἡ ὕπαρξις τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τολώσωμεν ἐδῶ εἶναι ὅτι ἡ πίστις ὄχι μόνον δὲν εἶναι κάτι τὸ παράλογον καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα, ὅπως μὲ πείσμα καὶ πάθος, ἀλλ' ὄχι πάντοτε καὶ μὲ πολλὴν λογικὴν καὶ ἐπιστημονικότητα ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξουν οἱ ὕλισται, ἀλλ' ἀντιστρόφως εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἄρμο-

νίαν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν γνῶσιν. «Ἡ γνῶσις μας περὶ τοῦ Κόσμου, λέγει ὁ διάσημος Γερμανὸς ἀστρονόμος H. Vogt, δὲν εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀντιθέτως ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτήν»⁽¹⁶⁾.

Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ σημειώσωμεν ὅτι οὔτε ἡ θεωρία τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας» εἶναι κατ' ἀρχὴν κάτι τὸ ἀντίθετον πρὸς τὴν πίστιν. Αὐτὴ αὐτὴ ἡ λέξις «δημιουργία» (δημιουργία ἐκ τοῦ μηδενός), ἡ ὁποία εἶναι κάτι τὸ μυστηριώδες διὰ τὴν ἐπιστήμην, μᾶς ὑποδεικνύει τὸν Δημιουργόν. Αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς εἶναι κυρίως ἐπιστημονικαὶ παρὰ μεταφυσικαί.

Ἐμπρὸς εἰς τὸ μεγάλο γεγονός τῆς «Δημιουργίας» ἡ πίστις μᾶς δίδει τὴν πλεον λογικὴν καὶ μεγαλειώδη ἀπάντησιν. «Ἡ δημιουργία, σημειώνει ὁ Milne, προϋποθέτει Δημιουργόν. Δυνάμεθα ὀρθῶς νὰ ταυτίσωμεν τὸν Δημιουργόν τοῦ ἀστρονομικοῦ Σύμπαντος πρὸς τὸν Παντοδύναμον Θεόν τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας»⁽¹⁷⁾.

Ὁ ὕλισμός καὶ ὁ ἀγνωστικισμός δὲν λύουν τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας. Ἀπλῶς ζητοῦν νὰ τὸ ἀποφύγουν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δίδουν μίαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν. Πολὺ χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ Sir A. Eddington: «Ἡ ἐξέτασις τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου μᾶς παρέχει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας εἰς περιπτώσιν ποὺ δὲν θὰ συμφωνήσωμεν νὰ τὴν θεωρήσωμεν εἰλικρινῶς ὡς ὑπερφυσικὴν»⁽¹⁸⁾.

Ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Σύμπαντος καὶ εὐρίσκει ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ ἔλαβε μίαν ἀρχὴν πρὸ ὀλίγων δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Ὅλα τὰ δεδομένα τῆς Φυσικῆς τῆς Ἀστρονομίας μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἰδίαν πάντοτε παγκόσμιον «ἀρχὴν», εἰς τὴν ἰδίαν μεγαλειώδη «δημιουργίαν». Ἐδῶ πλέον ἡ ἐπιστήμη σταματᾷ. Ἡ «Δημιουργία» εἶναι κάτι ποὺ ὑπερβαίνει τὸ πε-

(16) Ἰδ. ἄρθρον «Κόσμος καὶ Δημιουργία», «Ἀκτίνες» 1952, σ. 207.

(17) Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ E. Milne πρὸς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων» τῆς Ἑλλάδος, «Ἀκτίνες» 1948, σ. 17.

(18) Sir A. Eddington, *The Expanding Universe*, Cambridge 1946, σ. 125.

(14) Sir A. Eddington, *Science and the Unseen World*, 1930, σ. 45.

(15) «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 20.

δίων τῆς ἐπιστήμης, πὺν ὑπερβαίνει ἀκόμη καὶ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ ἐνῶ σταματᾷ ἡ γνῶσις, ἡ ἀναζήτησις τῆς Ἀληθείας δὲν σταματᾷ. Καὶ ὁ ἀνθρώπος πὺν ἀναζητεῖ τὴν Ἀλήθειαν προχωρεῖ πέραν ἀπὸ τὴν Δημιουργίαν, πρὸς τὸν Μεγάλον Δημιουργὸν τοῦ τεραστίου καὶ τόσον θαυμαστοῦ αὐτοῦ Σύμπαντος.

Γ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Ἀστρονομίας
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σημειώνομεν ἐδῶ μερικὰ ἀπὸ τὰ κυριώτε-
ρα βιβλία ἢ ἄρθρα, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς
Ἡλικίας τοῦ Σύμπαντος.

(1) B. Bok: The Time-Scale of the Uni-
verse, Monthly Notices 106, 61, 1946.

(2) H. Bondi: Cosmology, Cambridge
1952.

(3) P. Couderc: L' expansion de l' Uni-
vers, Paris 1950.

(4) G. Gamow: The Creation of the Uni-
verse, N. York 1952.

(5) D. ter Haar: The Age of the Univer-
se, The Scientific Monthly 77, 173, 1953,

(6) A. Holmes: The Age of the Earth,
Endeavour VI, 99, 1947.

(7) Γ. Κοντοπούλου: Ἡ ηλικία τοῦ Σύμ-
παντος, Δελτίον Γεωγρ. Ὑπηρεσίας Στρατοῦ
(ὑπὸ τύπωσιν).

(8) Δ. Κωτσάκη: Ἡ ηλικία τοῦ Σύμπαν-
τος ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαστολὴν αὐτοῦ, Ἀ-
νάπτυπον ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλλ. Μαθηματι-
κῆς Ἑταιρείας, τόμ. 20, 1939.

(9) G. Lemaître: The Primeval Atom,
μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, 1950.

(10) A. von Unsöld: Kernphysik und
Kosmologie, Zeitschrift für Astrophysik 24,
278, 1948.

(11) «Εἶναι ὁ χρόνος ἄπειρος;» «Ἀκτίνες»
1931, σ. 64.

«Ἐπὶ πλέον, ἡ δύναμις ἡ ὁποία κινεῖ τὰ ἠλεκτρόνια εἰς τὰς ἔλλειπτικὰς τροχιάς
των γύρωθεν τῶν πυρῆνων τῶν ἀτόμων, εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ πρὸς ἐκείνην
ἣτις κινεῖ τοὺς πλανήτας γύρωθεν τοῦ ἡλίου καὶ μεταδίδει τὸ φῶς καὶ τὴν θερμό-
τητα ἀπὸ τοῦ ἡλίου εἰς τὴν γῆν μας».

J. Y. Simpson

ΤΙ ΘΑ ΕΛΕΓΕ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΔΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ

«Ἐὰν ταῖς γλώσσαις λαλῶ» τῆς θουσίας καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως, «ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω» διὰ τοὺς βοηθουμένους λαούς, ἡ βοήθειά μου «γέγονε χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον».

«Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν» ὥστε νὰ δίδω τεχνικὴν βοήθειαν, ν' ἀντιμετωπίζω ὅλα τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου «καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη» μίσους, φόβου καὶ καταπιέσεως «μεθιστάνειν» διὰ μέσου τῆς ὑλικῆς βοήθειας, «ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω» διὰ τοὺς λαοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου, τὰ ὄρη θὰ ἐμφανισθοῦν καὶ πάλιν καὶ ἡ πίστις μου εἰς τὴν τεχνικὴν βοήθειαν εἰς οὐδὲν θ' ἀποβῆι.

Καὶ ἐὰν διὰ τοῦ εἰδικοῦ προγράμματος βοηθείας (Point Four) «ψωμίσω»—καθιστῶν αὐτὰς κτήμα καὶ τῶν ἄλλων—πάσας τὰς ὑπαρχούσας τεχνικὰς γνώσεις καὶ μεθόδους τὰς ὁποίας κατέχω «καὶ ἐὰν παραδῶ» πάντα τὰ ἔτη τῆς ζωῆς μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐνδεῶν μαζῶν «ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω», ὁ κόσμος δὲν θὰ καλυτερεύσῃ παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μου.

«Ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ» ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦν τὸν κόσμον καλύτερα ἀπὸ ἡμᾶς.

«Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ» κατὰ τὴν συμμετοχὴν μας εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν, «ἡ ἀγάπη χρηστεύεται» ἐν τῇ ἐπαφῇ μας πρὸς ὁλόκληρον τὸν κόσμον.

«Ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται», ὅταν ἐξυπηρετῇ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ αἰσθάνεται μᾶλλον εὐγνωμοσύνην, διότι ἠμπορεῖ νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας. «Οὐ φυσιοῦται», ὡς ἐὰν ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐγνώριζε τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν λύσιν διὰ κάθε πρόβλημα καὶ ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου. «Οὐκ ἀσχημονεῖ»· μετέπειτα ἐπίδειξιν ὑπεροχῆς καὶ γνώσεων. «Οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς», δηλαδὴ ἔπαινον διότι μοι

ράζεται με τοὺς ἄλλους τὰ ὑλικά ἀγαθὰ μετὰ τὰ ὁποῖα ἀφθόνως μᾶς ἔχει εὐλογήσει ὁ Θεός.

«Οὐ παροξύνεται» διὰ τὴν βραδύτητα μετὰ τὴν ὁποῖαν γίνεται ἡ ἀντικατάστασις τῶν πατροπαραδότων διὰ τῶν συγχρονισμένων μεθόδων. «Οὐ λογίζεται τὸ κακόν», ὅταν οἱ ἄλλοι θεωροῦν τὴν βοήθειάν μας ὡς ὑποχρέωσιν. «Ἡ ἀγάπη οὐ χαίρει»· ὅταν ἄλλοι ἀποτυγχάνουν ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ ἰδικαὶ τῶν ἀποτυχῶν συντελοῦν εἰς τὸ νὰ φαινόμεθα καλύτεροι.

«Ἡ ἀγάπη «συγχαίρει» συμμεριζομένη τὴν χαρὰν διὰ κάθε ἀκτίνα καλωσύνης, διὰ κάθε δεῖγμα γενναιοδωρίας, κάθε χειρονομίαν βοηθείας ποὺ παρατηρεῖται εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀγάπη «πάντα στέγει» καὶ δὲν σπεύδει νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀποτυχίας καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων κυβερνήσεων ἐθνῶν καὶ λαῶν. «Πάντα πιστεύει» καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τὴν καλὴν θέλησιν ὄλων τῶν λαῶν καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς δὲν κατανοοῦμεν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν.

«Πάντα ἐλπίζει» καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀγάπην δὲν χάνομεν τὴν ἐμπιστοσύνην μας πρὸς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ἐξασθενεῖ ἡ ἐλπίς μας διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς συναδελφώσεως. «Πάντα ὑπομένει» καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀγάπην δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὄριον εἰς τὴν προσπάθειαν κατανοήσεως τῶν ἐθίμων καὶ τῆς στάσεως τῶν ἄλλων λαῶν.

Μετὰ τὴν ἀγάπην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βοηθείας «οὐδέποτε ἐκπίπτει».

Τὴν ἀγάπην ὡς καταστήσωμεν γνώμονα εἰς τὰς σχέσεις μας καὶ κατόπιν ὡς ἐπιφορτίσωμεν τὴν καρδίαν μας νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴν τὴν ἀποστολήν.

ΨΥΧΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἀνέβηκα μὲ δυσφορία τὰ μαρμάρια σκαλοπάτια μουρουρίζοντας ἐναντίον τοῦ νέου θεσμοῦ. Ἀκουῖς! Νὰ χροιάζεται δικαστήριο γιὰ ἓνα τόσο ἀπλό πρᾶγμα!

Νά, ἐδῶ ἦταν τὸ γραφεῖο πού ζητοῦσα. Διάβασα στὴν πόρτα τὴν πινακίδα: «Εἰδικὸς εἰσαγγελεὺς ἐπὶ τῶν καχυποπιῶν».

Ἐκτύπησα καὶ μπῆκα. Φαντάζεσθε τὴν ἐκπληξί μου ὅταν πίσω ἀπὸ ἓνα πλατὺ τραπέζι γεμάτο βιβλία καὶ δικογραφίες ἀντίκρισα...

Ἐνα δευτέρου ἑαυτοῦ μου! (Φαίνεται ὅτι ἡ νέα δικονομία τὸ ἀπαιτοῦσε κι' αὐτό). Μὲ ἐκτύπησε μὲ διαπεραστικὸ βαθὺ βλέμμα.

— Ὅριστε, λέγετε...

Πειραγμένοι κάπως ἀπὸ τὴν τυπικότητά του (μολονότι ἦταν τόσο γνωστός μου) τοῦ ἔδωσα τὴν αἰτήσί μου καὶ ἐξήγησα:

— Ζητῶ νὰ διαγραφῆ ἀπὸ τὸ ἐπίσημο βιβλίο τῶν εἰλικρινῶν φίλων μου ὁ Τάδε (ὀνοματεπώνυμον, εἰσαγγελίμα καὶ διεύθυνσις ὑπῆρχαν στὴν αἴτησι).

— Τί σᾶς ἔκανε;

Ῥώτησε ὁ εἰσαγγελεὺς ἀκροῶνοντας μὲ μιὰ μολυβιά τὰ χαρτόσημα τῆς αἰτήσεως.

Μοῦ κακοφάνηκε ἡ ἐρώτησις. Ἥλιψα ὅτι θὰ ἐνέκρινε τὴν αἴτησι, ἀσυζητητί, μὲ μιὰ τυπικὴ τζίφρα στὸ περιθωρίο τῆς.

— Τί ἔκανε; Μὰ αὐτὸ εἶναι «ἐσωτερικὴ μου ὑπόθεσις» κύριε Εἰσαγγελεῦ!

Χαμογέλασε εἰρωνικά:

— Ἐσωτερικὴ σας ὑπόθεσις εἶναι νὰ σκοτώνετε ἓναν ἄνθρωπο;

Τώρα θύμωσα γιὰ καλὰ:

— Σᾶς παρακαλῶ κ. Εἰσαγγελεῦ. Ὅλα κι' ὄλα! Δὲν ἀνέχομαι τὴν φράσι... Ξέρετε τί ἄνθρωπος εἶμαι; Ἐγὼ παρομερίζω νὰ μὴ πατήσω ἓνα μερμηγκι! Ἐγὼ...

Ὁ εἰσαγγελεὺς μοῦ ὑπέδειξε νὰ μὴ «ὑψῶνω τὸν τόνο τῆς φωνῆς μου» καὶ προσέθεσε:

— Δὲν σκοτώνετε βέβαια τὸν φίλο σας...

— Τὸν δῆθεν φίλο μου... (Διέκοψα).

— Ἔστω... Δὲν σκοτώνετε τὸν φίλο σας ἀμέσως, ἐπὶ τόπου καὶ μὲ χειριστικὴ βολή... Ἀλλὰ τὸν σκοτώνετε μέσα σας σιγά-σιγά, διὰ βασάνων καὶ μὲ δηλητήριο...

Χτύπησε τὸ χέρι του δυνατὰ στὸ τραπέζι καὶ συνέχισε ἀργιαιμένος:

...Κι' ἀκόμα «ξεκληρίζετε» μιὰ οἰκογένεια. Σκοτώνετε μιὰ μάνα—τὴ φίλια σας... Σκοτώνετε τὴν συνεργασία σας! Σζεφθήκατε τοὺς καρπούς των πού τοὺς νεκρώνετε ἔτσι μὲ τὴν αἰτήσί σας, πρὶν γεννηθοῦν; Τί δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ μιὰ ζωντανὴ φίλια, μιὰ στενὴ συνεργασία! Ἀλλοίμονό σας, μάλιστα, ἂν ἡ σχέσις πού σᾶς

συνδέει μὲ τὸ φίλο σας ἀφορᾷ ἓνα κοινωνικὸ, ἔνα ἱερὸ ἔργο. Ὁλόκληρη ἡ κοινωνία πλήττεται ἀπὸ τὴν ἀναφορά σας!... Τὸ ἔγκλημα γίνεται ἔτσι «κοινῶς ἐπικίνδυνον»... Ἐν πάσῃ περιπτώσει (συνέχισε μαλακώνοντας κάπως ὁ εἰσαγγελεὺς) ἂν εἶναι βάσιμη ἡ αἰτησίς σας, σᾶς πληροφοροῦ ὅτι τὸ Δικαστήριο θὰ ἐξαντλήσῃ πᾶσαν αὐστηρότητα κατὰ τοῦ φίλου σας. Ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ τηρηθῆ ἡ νόμιμη διαδικασία.

— Δηλαδή;

— Θὰ γίνῃ πρῶτα μιὰ «προανάκρισις». Ἡ ἰδέα σας ἐναντίον τοῦ φίλου σας, πρέπει πρῶτον νὰ εἶναι «λογικῶς βάσιμος».

Θύμωσα.

— Μὲ προσβάλλετε!

— Ἀπλῶς ἐκτελῶ τὴν ὑπηρεσία μου! Μὴ παραξενεύεσθε....

Ἐγώρισε καὶ μοῦ ἔδειξε ἐπάνω στὴν ἀρχιεπιθήκη, πλάι του, ἓνα πελώριο βιβλίο.

— Βλέπετε αὐτὸ τὸ βιβλίο; Εἶναι τὸ «τρελλοπροτόκολλο». Γεμίζει ἀπὸ τὶς ἀναφορὰς πού δὲν ἀξίζει νὰ καταχωρηθοῦν στὸ ἐπίσημο προτόκολλο. Μιὰ τρελλὴ ἰδέα τὶς προκαλεῖ συνήθως, μιὰ ἰδέα πού δὲν εὐσταθεῖ στὸν παραμικρότερο ἔλεγχο. Γιὰ νὰ τηρηθοῦν καὶ οἱ τύποι καταχωροῦμε αὐτὲς τὶς ἀναφορὰς ἐκεῖ... Καὶ καμμιά φορὰ ἀναγκαζόμεθα νὰ στείλωμε καὶ τοὺς κομιστὰς των σὲ εἰδικὰ ἄστυα ψυχοπαθῶν...

Σταύρωσε τὰ χέρια στὸ στήθος καὶ συνέχισε:

...Ἄν δὲν ἀνήκῃ στὸ τρελλοπροτόκολλο ἡ ἀναφορά, θὰ ἀκολουθήσῃ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἡ συλλογὴ τῶν «ἀποδείξεων», τῶν στοιχείων πού θὰ πείσουν ὅτι ἡ ἰδέα σας ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα...

Στηρίχθηκα μὲ τὶς δυὸ γροθιές μου στὸ γραφεῖο τοῦ εἰσαγγελεῦς, ἔσκυψα μπροστὰ καὶ ἐφώνασα:

— Ἐγὼ ἔχω ἀποδείξεις τρανές!

Ἐπειτα ἐχαμήλωσα τὴ φωνή μου καὶ συνέχισα, τονίζοντας μία-μία τὶς λέξεις:

— Ὁ δῆθεν φίλος μου ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶναι «ἀλλαγμένος» ἀπέναντί μου. Κάτι μοῦ κρύβει! Καὶ τὸ κάτι αὐτὸ εἶναι ἡ ἐχθρότης του ἐναντίον μου καὶ τὶς οἶδε ποῖος ἄλλος δόλιος σκοπός... Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχον καὶ στὸ παρελθόν γιατί θυμᾶμαι καὶ συνδιδᾶω ἓνα σωρὸ ἄλλα ἐρωτηματικά πού ἐξηγοῦνται τώρα!

Ὁ εἰσαγγελεὺς ἴσασε τὴν πλάτη του στὴν πολυθρόνα του καὶ ρώτησε:

— Καλὰ καὶ ἂν συμβαίῃ κάτι ἄλλο πού νὰ ἐξηγῆ τὴν «ἀλλαγὴ» τοῦ φίλου σας; Παραδείγματος χάριν, ἂν αὐτὸ τὸν καιρὸ εἶχε ὁ ἄν-

θρωπος οικονομικές στενοχώριες, ή τόν πονούσε τὸ στομάχι ή τὸ σκόπι του; Ἦταν φυσικό ὄχι μόνον με σὰς ἀλλὰ με ὅλο τὸν κόσμο καί... με τοὺς εισπράκτορας τῶν λεωφορείων νὰ εἶναι θυρωμένοι.

—Αὐτὴ ἡ ἐξήγησις ἀποκλείεται! (ἐφώναξα ἔντονα).

—Γιατί;

—Γιατί ἔχω καὶ ἄλλα συντριπτικά στοιχεία!

Σὲ μιὰ σημαντικὴ συνεργασία με κοινούς φίλους δὲν με ἄφησε νὰ εισηγηθῶ μὰ πρωτότυπη πρότασί μου! Προφανῶς φοβεῖται ὅτι θὰ τὸν «σιιάσω»! Αἰσθάνεται μειονεκτικὴτητα ἀπέναντι τῶν ἱκανοτήτων μου... Τέλος ἀπεκαλύφθη ὅτι με κακολόγησε φανερά σὲ τρίτους.

—Πῶς τὸ μάθατε;

—Ἀπὸ ἕναν ἄλλο φίλο μου. Μοῦ τὸ «ἐξωμολογήθη» ἐμπιστευτικά...

—Ἦταν βέβαιος;

—Βέβαιος!

—Καὶ τί ἀπελογήθη ὁ ἄλλος, ὁ «δῆθεν φίλος» σας;

—Ἄμ, δὲν τοῦ ἀπεκάλυψα τὴν ἐξωμολόγησι... Κουτὸς ἤμουν; Νὰ τοῦ ἀνοίξω τὰ μάτια;

—Ἄς εἶναι, θὰ προχωρήσῃ ἡ διαδίκασια.

Ἐλπε ὁ εἰσαγγελεὺς, ἔδραλε τὴν ἀναφορὰ μου ἐπάνω σὲ ἕνα σωρὸ ἄλλες καὶ σηκώθηκε ὄρθως γιὰ νὰ δώσῃ τέλος στὴν «ἀκρόασι».

Ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴ πόρτα φαινότανε μιὰ ἀτελείωτη «οὐρά» καχυπόπτων πού περιέμενε μετὶς ἀναφορῆς στὸ χέρι. Ἐθαύμασα τὸν τῆζρο πού εἶχε αὐτὸ τὸ γραφεῖο....

★

Ἡ ὑπόθεσίς μου ἔφθασε στὸ «ἀκροατήριον» τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου. Ἐρριξα μιὰ ματιά στὴν «ἔδρα», νὰ ἰδῶ ποιὸς θὰ ἦταν σήμερα ὁ «εἰδικὸς δικαστής». Ἐτριπα τὰ μάτια μου μετὰ τὰ δυὸ χέρια. Ἀπίστευτο! Δικαστὴς ἤμουνα πάλι ἐγὼ ὁ ἴδιος (σὲ μιὰ «τρίτη ἔκδοσι», ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ νέα δικονομία!...).

Ἡ αἴθουσα «φίσκα». Ἄντρες καὶ γυναῖκες, Ἠλικιωμένοι, ἀλλὰ καὶ νέοι, πλῆθος. Πάνω ἀπὸ τοὺς δικαστὰς, μέσα ἀπὸ μιὰ βαρεῖα κορνίζα, ὁ Χριστὸς κεντοῦσε τὴν αἴθουσα θλιμμένος, γιατί ἔβλεπε ἐκεῖ καὶ πολλοὺς ὁπαδοὺς του. Ὁ Πρόεδρος χτύπησε τὸ κουδούνι.

—Ἀρχεται ἡ συνεδρίασις!

Ἐπειτα εἶπε στὸν κλητῆρα νὰ ἀνοίξῃ τὸ Εὐαγγέλιο πού ἦταν μπροστὰ στὴν ἔδρα, στὴν πρώτη πρὸς Κορινθίους, δέκατο τρίτο κεφάλαιο, στὸ σὴτὸ «ἡ ἀγάπη οὐ λογίζεται τὸ κακόν», γιὰ νὰ ὁραζόνται σ' αὐτὸ οἱ ἐξεταζόμενοι. Καὶ ἐξεφωνήθη ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς 534 ἐγγεγραμμένες (στὸ πινάκιο τῆς σημερινῆς ἡμέρας!) ὑποθέσεις. Ἐθαύμασα γιὰ τὸν κατακλισμὸ αὐτὸ πού δὲν τὸν πρόφταιναν πὰ οἱ εἰδικοί δικασταί.

—Ὅταν ἔφτασε τὸ νούμερό μου εἶχα μιὰ βαθειὰ ἀπογοήτευσι.

Ὁ Πρόεδρος ἐδήλωσε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ προχωρήσῃ ἡ διαδίκασια διότι δὲν εἶχε «κλη-

τευθῆ» νὰ παραστῆ ὁ κατηγορούμενος φίλος μου.

Καὶ αὐτὸ τὸ «ποτήριο» θὰ ἔπαινα; Νὰ τὸν ἀντιχρῶσω καὶ νὰ τὰ μάθῃ ὅλα αὐτά;

Ἐτριξε μπροστὰ στὴν ἔδρα τὸν δικαστῶν καὶ ἐφώναξα:

—Δὲν χρειάζεται νὰ παραστῆ... Δὲν χρειάζεται! Ἄλλωστε κ. Πρόεδρος—ἐκπεποιθήσεων—τὸν ἔχω συγχωρήσει... Ὁ Θεὸς ἄς τὸν κρίνῃ!

Ἐπαι καὶ σήκωσα τὰ μάτια μου στὸν οὐρανὸ, γεμάτος μακροθυμία.

Δυνατὰ γέλια ἀκούστηκαν ἀπὸ τῆς θέσεις τῶν δικηγόρων καὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον.

Ὁ Πρόεδρος χτύπησε τὸ κουδούνι γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἡσυχία καὶ μοῦ εἶπε εἰρωνικά:

—Δὲν χρειάζεται ἀζομὴ ἢ συγγνώμη σας... Θὰ πρόπη προηγουμένως ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἔνοχος, ὅτι ἡ καχυποψία σας εἶναι βάσιμος. Μετὰ ἂν θέλετε δεῖχνετε τὴ χριστιανικὴ σας μεγαλοψυχία... Πηγαίνετε! Τὸ δικαστήριον ἀναβάλλει τὴν ἐκδίκασιν διὰ νὰ προσέλθῃ ὁ κατηγορούμενος.

Ἐσκυψε ἔπειτα στὴν ἐπομένῃ δικογραφία βιαστικῶς.

Ὁ κλητῆρας μοῦ ἔδειξε τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἔξοδο, νὰ ἀδειάζῃ ὁ τόπος.

★

Στὴν «νέα δικάσιμος» τὰ πράγματα δὲν πῆγαν καθόλου καλά.

Μόλις ἀντίκουσα τὸν παλιὸ μου φίλο αἰσθάνθηκα μιὰ παράξενη ταραχὴ. Με εἶχε χαίρειση μετὶς τὴς καλωσύνης... Ὁ Πρόεδρος ζητεῖ τὰ στοιχεία τῆς ταυτότητός τοῦ κατηγορουμένου. Στὸ τέλος τὸν ρωτᾷ, σύμφωνα μετὸν νόμο.

—Φιλίαν μετὸν μηνυτὴν ἔχετε;

—Ναὶ στενίην... Πέστε, σάν ἀδελφοί. Εἴμεθα καὶ συνεργάται.

Αἰσθησις στὸ ἀκροατήριον. (Θαροῦ πὼς ὁ ψήθυρος πὸν ἀκούγεται εἶναι εἰς βάρος μου).

Ὁ Πρόεδρος συνεχίζει τῆς ἐρωτήσεις:

—Συνήγορον ἔχετε;

—Ὁχι....

Ἐπειδὴ ἡ εἰδικὴ ποινικὴ δικονομία τῆς φιλικίας ἀπαιτεῖ νὰ διορισθῇ ἕνας συνήγορος, ὡς «συνήγορος τῆς ἀγάπης», τὸ Δικαστήριον θὰ διορίσῃ αὐτεπαγγέλτως ἕνα ἐκ τῶν παρισταμένων κυρίων δικηγόρων.

Ὁ Πρόεδρος ἐστράφη πρὸς τῆς θέσεις τῶν δικηγόρων:

—Ποῖος ἐκ τῶν κυρίων θέλει νὰ διορισθῇ; Προθυμοποιήθηκε ἕνας ψηλὸς συμπαθητικὸς νέος.

Ἐπειτα ὁ Πρόεδρος ἄρχισε νὰ με ἐξετάζῃ. Αἰσθάνομαι μιὰ περιεργὴ δειλία. Τὰ ἐπιχειρήματα μοῦ φαίνονται τώρα τόσο φτωχά...

Ἀσφαλῶς δὲν ἔπαινα καλὴ ἐντύπωσι στὸ δικαστήριον. Οἱ ἀπαντήσεις μου εἶναι ἀόριστες καὶ πολλῆς φορῆς ἐκτὸς θέματος.

Ὁ συνήγορος τοῦ κατηγορουμένου ὅταν τοῦ ἐδόθη ὁ λόγος ἐπεκαλέσθη τὸ «ἀγαθὸν ποινι-

κόν μητροών» του πελάτου του, όπως προέβλεπε ή νέα δικονομία. Έχει ήταν γραμμένες όσες καλωσύνες και άρετες είχε επιδείξει στο παρελθόν ό κατηγορούμενος.

Έσκιψα τó κεφάλι, άκούγοντας ένα μακρύ κατάλογο άγαθών τίτλων... Τά είχα ξεχάσει όλότελα! Καί ήταν άκόμη και καλωσύνες πρós έμένα τόν ίδιο!

Όταν, τελευταίος, σηκώθηκε νά άπολογηθί ό κατηγορούμενος, όσα άκούστηκαν ήταν πιά καταπéλτης γιά μένα. Στην «άντιπαράσταση» του μέ μένα, ένα πρós ένα τά επιχειρήματά μου άπεδεικνύοντο «άποκρυήματα προκατειλημμένης φαντασίας» όπως τά χαρακτήρισε ό Εισαγγελεύς ή «σατανικές συμπτώσεις πού είχαν μείνει άνεξέλεγκτες!»

Έκείνο πού μου έφερε δάκρυα στά μάτια ήταν όταν άπεδείχθη ότι όχι μόνον δέν άισθανότανε καμμιά μειονεκτικότητα άπέναντί μου ό φίλος μου, αλλά, άντίθετα, είχε καταρτίσει ένα σωτήριο γιά μένα σχέδιο γιά νά μέ βοηθήσει τήν προκοπή μου!...

Μέ αυτά κ' έκείνα άπεδεικνύετο ότι μέ τήν μήνυσι μου ζητούσα νά πετάξω μακρυνά ένα διαμάντι πού είχα στά χέρια μου—τέτοιο φίλο—νομίζοντάς το φρένικο...

Έγινα ρεζίλι σέ όλη τήν αίθουσα και εύχόμουνα νά άνοιξή ή γή νά μέ καταπιή. Άντι νά γίνη αυτό εκάθησα στή θέσι τού κατηγορουμένου, ενώ από όλη τήν αίθουσα σηκώθηκε ένα βουϊτό άποδοκιμασίας γιά τήν άβάσιμη καχυποψία μου.

—Κύριε Πρόεδρε (έτραύλισα) σās βεβαιώ ότι δέν μπορούσα νά φαντασθώ... Δέν μπορούσα νά φαντασθώ ποιά ήταν ή πραγματικότητα. Δέν είχα τήν ικανότητα...

Έθύμωσε ό Πρόεδρος.

—Δέν σου έλειψε ή φαντασία! Έφαντάστηκες και πολύ μάλιστα. Έζησες μέ τήν φαντασία. Τήν καλή πλευρά μόνον δέν έφαντάστηκες. Στο καλό μόνον δέν πήγε ό νους σου... Έπí τέλους αυτό τό καταλαβαίνω, άνθρώπινη άδυναμία είναι, αλλά γιατί νά μην είσαι τουλάχιστον καχύποπτος και πρós τήν καχυποψίαν σου; Γιατί νά θέλης χωρίς καμμιά άνάγκη, χωρίς κλήτενσι και άπολογία τού κατηγορουμένου, χωρίς τήν τήρησι καμμιάς διαδικασίας νά διαγράψης από τόν κατάλογο τών ζώντων φίλων σου τόν κατηγορούμενο; Έμεις εδώ, εάν δέν πειθούμε, εάν μās μένη και ή παραμυχή άμφιβολία, δέν καταδικάζομε, όχι ένα φί-

λο αλλά ούτε έναν ύπότροπο έγκληματία!

Διώρισε τό Δικαστήριο «αυτεπαγγέλτως» έναν δικηγόρο ως συνήγορό μου.

Ήταν πολύ άχάριστος ό ρόλος του αλλά έργάσθηκε εύσυνειδήτα. Έγυριε τό κορμί του μπροστά από τό θρανίο του και έπεδόθη σέ μία άγωνιώδη προσπάθεια... Άλλά ενώ συνελάμβανε κάποτε μέ μία δυνατή χειρονομία, ένα έλπιδοφόρο έπιχειρήμα και προσπαθούσε μέ βοηθητικές χειρονομίες νά τό οδηγήση ως τήν έδρα τών δικαστών, εκείνο ξεφούσκωνε κ' έπεφτε στον μισό δρόμο, σαν μπαλόφι πού τρύπησε. Στο τέλος μέ τά μαλλιά χυμένα στο πόσωπο, καταιδρωμένος από τόν άγώνα μέ τήν γραβάτα στο αυτί και κομμένα τά μισά κουμπιά τού σακακιού του, κατάφερε νά συλλάβη τό μόνο βιώσιμο έπιχειρήμα. Καί ή άλληθεία του μέ έσωσε...

—Κύριοι δικαστά! (ΈΗ φωνή του έσβυνε πιά από τήν κόπωση). Ζητώ τήν έπίκειάν σας... Μή λησμονήτε ότι δέν υπάρχει μόνον ή «μωροπιστία» πού βασανίζει τούς άφελείς, υπάρχει και ή «μωροδυσπιστία» πού βασανίζει τούς έξύπνους! Ό διάσημος γερμανός συγγραφεύς (προσπάθησε είς μάτην νά θυμηθί κάποιο ξενικό όνομα και στο τέλος χρησιμοποίησε τή μάσκα τών τραπεζομάχιων τού σπιτιού του). Ό διάσημος συγγραφεύς... Solingen αναφέρει ως παράδειγμα έλλείψεως καταλογισμού ένα πάμπλουτο ψυχοπαθή πού πετούσε τά τιμαλφή του στα σκουπίδια, θεωρώντας τα φρένικα. Κύριοι Δικαστά! Ό Solingen θά ήμπορούσε—εάν έζούσε—νά προσθέσει και τόν πελάτην μου εις τά περιστατικά του... Πώς σεις θά τόν καταδικάσετε; Ζητώ τήν άπαλλαγήν του... «Λόγω βλακειάς!»

Έτσι, ενώ ό συνήγορός μου, ώχρός από τόν κόπο και τήν συγκίνηση έπεφτε στο κάθισμά του, έγώ σηκωνόμουνα από τό «εδώλιο» ελεύθερος, μέ τό νέο δίπλωμα, πού μου έδωσε, στο χέρι...

★

Ήταν ένα όνειρο αυτή ή έπίσημη καθιέρωσις μās... «Ψυχικής Ποινικής Δικονομίας» γιά τόν έλεγχο κάθε καχυποψίας μας μέ εισαγγελία και δικαστή τόν έαυτό μας... Δυστυχώς!

Γιατί θά άξιζε νά γίνη και μία πνευματική επανάσταση άκόμη γιά νά καθιερωθί στην ψυχική μας πολιτεία αυτός ό θεσμός.

ΟΥΤΙΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Η ΣΤΡΟΦΗ

Εἰς διάστημα τεσσάρων ἐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνηλίκων ποῦ πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἠϋξήθη, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, κατὰ ἑννέα ἑκατομμύρια. Ἀπὸ δὲ τῆς λήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι τώρα ἡ αὔξησις ἀνέρχεται εἰς δέκα τρία ἑκατομμύρια. Συγχρόνως ἐκδηλοῦται ἕνας οἰκονομικὸς ὄργανισμὸς διὰ νέας ἐκκλησίας εἰς ὅλην τὴν ἀπέραντον χώραν.

Καὶ ὅλα αὐτὰ συνοδεύονται ἀπὸ ἕνα ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὅλον ἐν τούτου μένην χριστιανικὴν ἐκδοτικὴν κίνησιν βιβλίων, περιοδικῶν, ἡμερησίων φύλλων, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν συνεχεῖ ἔμφανισιν νέων χριστιανικῶν ἐκδόσεων, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τῆς Ἀγ. Γραφῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν «best sellers», τῶν βιβλίων δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκάστοτε τὸ ρεκόρ τῆς κυκλοφορίας. Ἐὰν προστεθῆ εἰς αὐτὰ ἡ ἀπίστευτος ἐπιτυχία κηρυγμάτων διαφωτιστικῶν, ὅπως καὶ τοῦ Μπίλλυ Γκράχαμ, τότε βλέπομεν, ὅτι ὑπάρχει μία χριστιανικὴ ἐπιστροφή εἰς τὴν χώραν αὐτήν, πράγματι πρωτοφανὴς διὰ γενεάς.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι συμπεράσματα ὄχι ἰδικά μας! Εἶναι τοῦ «Ἰνστιτούτου Γκάλοπ». Καὶ δὲν ἰσχύουν μόνον διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας χώρας, εἶναι δὲ γνωστὸν τί γίνεται εἰς τὴν Γερμανίαν, τὸσον τὴν δυτικὴν ὅσον καὶ τὴν ἀνατολικήν. Τὸ τελευταῖον χριστιανικὸν συνέδριον εἰς τὴν Λειψίαν ἀποτελεῖ διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δείγμα ἐξόχως χαρακτηριστικόν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον βλέπομεν πανταχοῦ νὰ ὑπάρχη μεγάλη στροφή, ὅλον ἐν καὶ ἐντονωτέρα. Βεβαίως, οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπεριμέναμεν ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτον Γκάλοπ νὰ μάθωμεν περὶ τῆς στροφῆς αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν χώραν μας. Τὸ πολὺκλαδον δένδρον τοῦ χριστιανικοῦ ἔργου στενάζει πλέον ἀπὸ τὴν καρποφορίαν, εἰδικώτερον δ' ὡς

πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν μας κόσμον ἀπὸ τῆς «Διακηρύξεως» καὶ πέραν ἡ στροφή ὑπῆρξε τοιαύτη ὥστε, παρὰ τοὺς τόνους ὑποκρισίας, δὲν κατωρθώθη νὰ λεχθῆ, ὅτι δὲν γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ ὄλους.

Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, ἀμφιβολία καὶ δὲν δικαιούται κανεὶς νὰ ἀγνοῇ ἕνα γεγονός, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀπὸ δεκάδων πλέον ἐτῶν κοινὸν τόπον, τὸ ὁποῖον ὅμως κάθε ἡμέραν εἶναι ἐπίκαιρον νέον: ἡ ἐποχὴ μας εἶναι μία ἐποχὴ προσανατολισμοῦ πνευματικοῦ ἐξόχως ἐνθαρρυντικοῦ, πρωτοφανῶς ἴσως ἐνθαρρυντικοῦ. Ἐποχὴ πνευματικῆς μεταστροφῆς ἀσυγκρίτως μεγαλύτερας ἀπὸ ἐκείνην ποῦ παρατηρήθη εἰς γενεὰς περασμένας. Εἶναι δ' ἡ κίνησις αὕτη καὶ κατὰ τοῦτο σημαντικώτερα: ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος οὔτε περὶ ἐπιβολῆς τῶν ἰσχυρῶν, τῶν ἡγεμόνων, ὅπως εἰς τὸν μεσαίωνα, οὔτε περὶ ἀγνοίας. Ἡ μὲν ἐπιβολὴ ἐκδηλοῦται πρὸς τὴν ἀντίθετον φορὰν, ὡς πρὸς δὲ τὴν... ἀγνοίαν, μὰ τὴν πρωτοπορείαν ἔχει ἀκριβῶς ἡ ἐπιστημονικὴ ἀφρόκρεμα, ἐκείνοι ποῦ ἐκπροσωποῦν τὴν «γνώσιν». Τὴν γνώσιν ὄχι μόνον τῆς ἀληθείας ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ κόρον ἐλέχθησαν, ἐγράφησαν, ἐπανελήφθησαν, ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατωτά, μὲ ἀποτέλεσμα... μὰ ἀκριβῶς τὴν στροφήν αὐτήν!

“ΚΗΡΥΓΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΙΑΤΡΟΥ,”

Τῆς πνευματικῆς αὐτῆς στροφῆς ἐξαιρετικῶς εὐχάριστον δείγμα θὰ παρουσιάσωμεν τώρα, τὸ βιβλίον τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ Dr. August Knorr «Κηρύγματα ἑνὸς ἱατροῦ». Ὁ Dr. Knorr εἶναι ἱατρός. Διευθύνει ἕνα Kurhaus εἰς τὴν Freudenstadt μέσα εἰς τὸν Μέλανα Δρυμὸν τῆς Γερμανίας. Ἀνῆκει εἰς τὴν γενεάν ἐκείνην ἡ ὁποία ἐξετράφη ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐξεζήτησε τὴν πίστιν,

και ἐθεώρησε καθήκον, αὐτὴν τὴν ἐκζήτησιν τῆς πίστεως νὰ τὴν κάμῃ μῆνυμα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μία ὑποδειγματικὴ εἰς ποιότητα καὶ ἐνθαρρυντικωτάτη εἰς ἔκτασιν χριστιανικὴ ἐργασία, εἰς τὸ ἐν λόγῳ Kurhaus Palmenwald. Ἄλλὰ καὶ πολὺ πέραν τούτου ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία ἀκτινοβολεῖ μετὰ τὸν τρόπον ποῦ ἐξηγεῖ τοιοῦτους πνευματικούς προσανατολισμούς, ὅπως ἐκείνους ποῦ ἀνεφέραμεν εἰς τὸ ἄμεσως προηγούμενον σημείωμα.

Εἰδικώτερον, τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μία σειρά ὁμιλιῶν εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἱατρός, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ εἶναι ἱατρός καὶ ἀκριβῶς διότι εἶναι ἱατρός, ἐκθέτει χριστιανικὰς ἀληθείας, μετὰ ἓνα τρόπον τόσον ἀπαλόν, τόσον βαθὺν ἀλλὰ καὶ τόσον ρεαλιστικόν! Εἶναι ἀπίστευτον πρᾶγμα ὁ πλοῦτος τῶν σκέψεων, ἡ ἄμεσος ἐπαφὴ μετὰ τὴν ζωὴν, ἡ καταπληκτικὴ γνῶσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἀλλὰ καὶ ἡ ζωντάνεια μετὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα ἐκτίθενται. Συγχρόνως εἶναι ὀξείπαινος ἡ σύνεσις μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱατρός ἀποφεύγει νὰ ὑπεισέρχεται εἰς λεπτὰ στενωπὰ θεολογικὰ ζητήματα. Μεταδίδει, ἀπλούστατα, ἀλλὰ μετὰ δύναμιν, εἰς τοὺς συμπολίτας του τὰς σκέψεις του περὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὡς ὁδηγοῦ διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν πείραν του ὡς ἱατροῦ.

Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι ἰδίως, πῶς ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ τὴν πείραν του ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἡ αἰχμαλωσία εἰς τοὺς Ρώσους γίνεται καὶ αὐτὴ ἀκόμη πηγὴ πολλῶν διδαγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται χωρὶς πικρίαν, χωρὶς ἔχνος μίσους, μᾶλλον ὡς διδάγματα παρμένα ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἐπιστολὰς καὶ ἀπομνημονεύματα ἄλλων αἰχμαλώτων.

Ἔχει καὶ ἓνα λαμπρὸν sense of humour τὸ βιβλίον αὐτό. Ἰδιαιτέρως κάμνει ἐντύπωσιν μία ὁμιλία μετὰ τὸν τίτλον «Ἀπὸ τὴν ἀπεργίαν τῆς πίστεως εἰς τὸ ἐν πίστει πείσμα» (Vom Glaubensstreik zum Glaubensstrom) καὶ μετὰ ἀποσπάσματα, καὶ αὐτὰ μέσα σὲ χιοῦμορ, ἀπὸ γράμματα τοῦ Λουθήρου πρὸς τὴν γυναῖκα του καὶ πρὸς τὸν Μεγάλληθονα.

Ἄλλὰ δὲν ξεύρω ποῦ νὰ ξεάρω πρῶτον καὶ ποῦ δεύτερον. Βέβαια, ὁ ὀρθόδο-

ξος ἀναγνώστης θὰ σκοντάψῃ ἐδῶ ἢ ἐκεῖ. Ἄλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ δογματικοῦ μέρους θὰ ὑπάρξουν εἰς τοῦτο ἢ εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ἐπιφυλάξεις. Ἄλλ' ὑποτίθεται ὅτι ἡ μελέτη γίνεται μετὰ ἱκανὸν ὀρθόδοξον ἐξοπλισμόν, μετὰ καλὴν πίστιν, καὶ μετὰ πρόθεσιν νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὰ πολλὰ - πολλὰ οἰκοδομητικὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὸ βιβλίον αὐτό. Καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῆς γενεᾶς ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τοιαύτην συμβολὴν ἐξόχως ὁδηγητικὴν καὶ οἰκοδομητικὴν νὰ προσφέρουν.

Καὶ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαετιῶν οἱ ἱατροὶ ἠδιαφύρουσαν, δὲν κατεδέχοντο ὄχι χριστιανικὰ βιβλία νὰ γράφουν, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ πατήσουν, καὶ ὅτι τότε... «tres physici, duo athei».

ΝΑΙ, ΑΛΛΑ...

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο: Δὲν πρέπει νὰ ξεθαρορέψωμεν πολὺ ἀπὸ τὰ ἐνθαρρυντικὰ αὐτὰ φαινόμενα. Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἡ ἄμωτις καὶ καὶ ἡ παλιρροία, καὶ πάλιν ἡ ἄμωτις κ. ο. κ. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ὁργάνωσις τῶν καταληφθεισῶν θέσεων, ἀξιοποιήσις καὶ ἄρα σταθεροποίησις τῶν ἐκ τῆς παλιρροίας κερδῶν.

Τώρα τὸν λόγον ἔχει ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας πλέον. Εἰς αὐτὴν προσφέρεται μία εὐκαιρία νὰ ἀποκτήσῃ ἡγετικὴν ἐπαφὴν μετὰ τὸν ἐν πρωτοφανεῖ πνευματικῇ παλιρροίᾳ τελουῦντα σήμερον ἑλληνικὸν λαόν. Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τῆς δύο πράγματα, ἐὰν θέλῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν εὐκαιρίαν αὐτήν: Πρῶτον, ἡ εὐκαιρία αὐτὴ δὲν διαρκεῖ, φεύγει, πετᾷ. Πρέπει νὰ τὴν ἀρπάξῃς διότι ἄλλως τὴν ἔχασες καὶ τότε διὰ πολὺν καιρὸν πλέον ἡ εὐκαιρία δὲν ἔφυγεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἐμπόδιον διὰ νὰ ἔλθῃ ἄλλη. Ὅταν, δηλαδὴ, τοιαύτας στροφὰς τὰς ἀκολουθῇ ἀπογοήτευσις, τότε ἡ πείρα εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ περάσῃ γενεὰ ὀλόκληρος διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ ξαναγίῃ ἀντίστοιχος προσπάθεια.

Τὸ δεύτερον εἶναι ὅτι πρέπει αὐτὴν τὴν

στροφὴν καὶ τὴν ἀναγέννησιν ἢ διοικοῦσα Ἐκκλησία καὶ ἡ ἀκαδημοϊκὴ θεολογία νὰ τὴν ἰδῆ, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι τὴν βλέπει, μὲ μάτι καθαρὸ, ὄχι μὲ τὰς συνήθειαι ἀνθρωπίνους μικρότητας καὶ βαυκοπανουργίας, ἀλλὰ μὲ τὴν προσήκουσαν πνευματικὴν ἔξαρσιν. «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου καθαρὸς ἦ...»!

Καὶ ὡς εἶναι βεβαία ἡ διοικοῦσα Ἐκκλησία ὅτι θὰ ἀμειφθῆ πλουσιοπαρόχως διὰ τοιαύτην στροφὴν καὶ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀξιοποιήσῃ τοιαῦτα πνευματικὰ γεγονότα. Ἄλλως, ἐὰν θέλῃ νὰ τὰ ἀγνοήσῃ ἢ νὰ τὰ ἀποθαρρύνῃ, ἡ εὐκαιρία θὰ φύγῃ, ἡ στροφή θὰ ξεθυμάνῃ καὶ τότε θὰ ἰδῆ πάλιν τὴν συνέχειαν τοῦ πνεύματος τῆς περιφρονήσεως πρὸς ὅ,τι τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ τοὺς κόμπους ποὺ δένονται μπροστὰ στὸ ράσο...

Ἡ ΛΑΜΠΡΑ ΙΔΕΑ!

Νά, λοιπόν, καὶ μία εὐχάριστος ἐξαιρέσις τοῦ: «οὐδεὶς προφήτης ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι». Ἡ ἰδιαίτερα πατρὶς τοῦ ἀειμνήστου Σεραφεῖμ Παπακώστα, ἡ Φουρνᾶ τῆς Εὐδοτυτανίας εἰς ἀπόφασιν τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Φουρνᾶς ὥρισε:

«νὰ παραχωρηθῆ τὸ ἰσόγειον τοῦ Κοινοτικοῦ Καταστήματος, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Αἴθουσα διὰ τὴν στέγασιν Βιβλιοθήκης, ἧτις θὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλιπόντος π. Σεραφεῖμ Παπακώστα καὶ εἰς ἣν διατρίβοντες οἱ νέοι τῆς Κοινοτικότητός μας θὰ γαλουχοῦνται εἰς τὰνάματα τῆς Χριστιανικῆς ἰδέας ποὺ τόσον ἠγάπησε καὶ ὑπέρτερεν ὁ ἐκλιπών».

Ὅχι μόνον ἡ ἀπονομὴ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦται αὕτη ἀξιζομένη θερμοτάτα συγχαρητήρια καὶ πάντα ἔπαινον ἀλλὰ καὶ μίμησιν. Θὰ εἶναι ὄραϊον, μία γενεὰ νέων νὰ πηγαίνη εἰς τὴν αἰθουσαν αὐτὴν νὰ διαβάξῃ, νὰ τρέφεται πνευματικῶς, νὰ οἰκοδομῆται ἀπὸ ὅ,τι θὰ διαβάξῃ καὶ νὰ οἰκοδομῆται καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον θὰ τιμᾶται ἡ αἰθουσα αὐτή. Αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ ἀποστολωτικὴ ἀπάντησις εἰς τοὺς κινηματογράφους καὶ τὰ θεάματα κτλ. ἡ παρεχόμενη διὰ θετικῶν ἐνεργειῶν, δι' εὐκαιριῶν τὰς ὁποίας πολλοὶ-πολλοὶ νέοι μας

θὰ προτιμήσουν ἀπὸ οἰονδήποτε φίλμ. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὄντως διεξάγονται ἀγῶνες πνευματικοί.

Θὰ ἠθέλαμεν ὅμως νὰ ρίψωμεν καὶ ἡμεῖς μίαν ἰδέαν. Θὰ ἦτο πολὺ καλὸν ἂν, εἰς ἀπάντησιν τοιοῦτου ψηφίσματος, ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μας ἠδύνατο, ἔστειλεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην αὐτὴν βιβλία. Ὁ καθένας μας θὰ ψάξῃ καὶ θὰ ἰδῆ ὅτι ἔχει βιβλία τὰ ὁποία, ἐνῶ εἶναι χρησιμώτατα καὶ ὠφελιμώτατα, ἐχρησιμοποίηθησαν πλέον ἀπὸ τὸν καταχόντων καὶ ἠμπορεῖ οὕτως νὰ τὰ στερηθῆ ἀβλαβῶς. Ἄς τὰ στείλῃ, λοιπόν, ἐκεῖ εἰς τὴν κοινότητα Φουρνᾶς καὶ θὰ εἶναι, φανταζόμεθα, εὐπρόσδεκτα ὡς εἰσφορὰ διὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς ἐν λόγῳ βιβλιοθήκης. Βιβλία ποικίλου περιεχομένου, ὅλα ὅμως, φυσικά, καθαρὰ, καὶ βοηθοῦντα εἰς τὴν ἐν γενεῇ μόρφωσιν, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀποτελέσουν πνευματικὸν ὄπλισμόν. Πρόπει αὐτὴ ἡ βιβλιοθήκη νὰ βοηθηθῆ καὶ νὰ περιέχῃ τὴν εἰσφορὰν ὅλων μας. Αὐτὸ θὰ ἀποτελῆ τὴν καλύτεραν εἰσφορὰν εἰς μνήμην ἀνδρὸς ὄντως ἀειμνήστου, ὅπως ὁ Σεραφεῖμ Παπακώστας!

ΧΡΕΟΥΣ ΑΠΟΤΙΣΙΣ

Ἡ παροῦσα στήλη πολλάκις ἔχει γράψῃ (καὶ ὅμως πολὺ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅ,τι ἀξιζει τὸ θέμα) ὡς πρὸς τὴν μεγάλην μας ὀφειλὴν πρὸς τὴν ἀδελφὴν νοσοκόμον. Ὁφειλὴν, ἡ ὁποία εἰς τὸ τέλος εἶναι ὀφειλὴ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν νὰ καρπωθῶμεν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὀφειλῆς μας αὐτῆς, ὅταν δηλαδὴ δώσωμεν εἰς τὴν ἀδελφὴν τὴν ἀναγνωρίσιν ποὺ τῆς χρωστοῦμεν, τὴν βοήθειαν ἢ ὁποία τῆς εἶναι ἀπαραίτητος καὶ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν ἀκόμη, ἢ ὁποία θὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἐπιτελῆ μὲ ἄνεσιν τὴν ἀποστολὴν τῆς τὴν τόσον ἱερὰν καὶ τόσον δύσκολον καὶ τόσον ἐξοντωτικῶς θὰ ἐλέγομεν κοπιαστικὴν.

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ὅλως ἰδιαίτερον χαρὰν μας διὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα, τὸ τελευταίως ψηφισθέν, διὰ τοῦ ὁποίου δίδεται εἰς τὴν ἀδελφὴν μία πολύτιμος

ἐνίσχυσις καὶ τακτοποιήσις τῆς θέσεώς της κατὰ τρόπον, ὃ ὁποῖος πράγματι τῆς δίδει μίαν ὑπόστασιν. Βεβαίως, ἡ προστασία αὐτῆ πρέπει νὰ ἐπεκταθῆ ἀκόμη, ὥστε νὰ περιλαμβάνη ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς ἀδελφάς. Τὸ γινόμενον ὅμως βῆμα εἶναι θαυμάσιον καὶ ἄξιον ὄχι μόνον θερμοτάτων συγκαροτηρίων ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς αἰτίους τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ μέτρου. Εἶναι πράγματι ἐξόχως παρήγορον ὅτι κατανοοῦνται τοιαῦτα ἀνάγκα καὶ ὅτι τοιαύτη πρόνοια λαμβάνεται διὰ μίαν τάξιν ἀνθρώπων ἡ ὁποία, ἐνῶ θυσιάζεται ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ποτὲ δὲν προσῆλθε οὔτε μὲ συλλαλητήρια οὔτε μὲ φωνὰς καὶ μόνην φωνὴν ἔχει τὴν φωνὴν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τοῦ ἱεροῦ.

ΕΜΠΝΕΥΣΜΕΝΗ ΕΚΘΕΙΣΙΣ

Ἐκτὸς ὅμως τῆς οὐσίας τοῦ νέου νομοθετήματος πολὺ σημαντικὸν εἶναι ὅ,τι γράφει ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ νομίζοιεν ὅτι εἶναι ἔγγραφον πάσης ἐξάρσεως ἄξιον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τύχη εὐρυτέρας δημοσιεύσεως.

«... Ἡ ἀδελφὴ δηλονότι ἔχει μίαν μεγάλην κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἀποστολὴν καὶ ἐκκλησιᾷ πλήρως τὴν ἀποστολὴν της ταύτην, ὅταν ἐν τῷ προσώπῳ ἐκάστου ἀσθενοῦς ἀντικριθεῖ αὐτὸν τὸν Χριστόν... Ἡδὴ ἔχει παρῆλθε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἀδελφὴ ἦτο ἀμφιβόλου προσλεύσεως καὶ καταρτίσεως καὶ δὲν ἐτύγχανε τοῦ ἐπιβαλλομένου πρὸς τὸ λειτουργημα τῆς σεβασμοῦ Σήμερον καταβάλλεται πρὸς ἡμῖν, ἐκ μέρους ἰδίᾳ τῆς χριστιανικῆς σκέψεως καὶ ἰδέας, ... μεγάλη προσπάθεια ἠθικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων, ὥστε νὰ ἔχωμεν εἰς τὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα ἑκατοντάδας τοιούτων ζωντανῶν ἀδελφῶν ἱεραίων, καθῆκον δὲ τοῦ Κράτους εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειαν ταύτην, ἵνα προΐοντος τοῦ χρόνου τὸ σύνολον τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων εἰ δυνατόν, ἀναχθῶν εἰς τοιαύτας ἀδελφάς».

Δὲν νομίζω ὅτι ἔχομεν συνηθίσει ἀπὸ τοιαύτας εἰσηγητικὰς ἐκθέσεις. Ἴσως εἶναι ἡ πρώτη ἡ ὁποία βλέπει μὲ τέτοιο ὑάτι τὴν πνευματικὴν πραγματικότητά. Εἴτε εἶναι ἡ πρώτη ἀκριβῶς εἴτε ἀπὸ τὰς πρώτας, ἀνήκει εἰς τὴν πνευματικὴν πρωτοπορίαν. Καὶ τὴν χαιρετίζομεν ὡς τοιαύτην.

ΚΟΡΕΑΤΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ

Οἱ ἀναγνώσται μας οἱ ὁποῖοι παρηκολούθησαν ὅ,τι εἰς τὰς «Ἀκτίνας» ἐγράφη ἐν σχέσει μὲ τὴν χριστιανικὴν ἐργασίαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Κορέαν θὰ διαβάσουν μὲ ἐνδιαφέρον, δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν, μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν Κορέαν. Ἡ ἱστορία της εἶναι ἀπλή. Ὁ γνωστός πλέον εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου, κατὰ τὸ ἔργον ἂν μὴ καὶ κατὰ τὸ ὄνομα γνωστός, Ἕλληνας ἱερεὺς τοῦ ἐκστρατευτικοῦ μας Σώματος εἰς τὴν Κορέαν, ἐπανῆλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε κάμει ἐκεῖ ἐργασίαν ὀργανωτικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Κορέαν (διότι ὑπάρχει πλέον ἀληθινὰ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Κορεατῶν), ἀφοῦ ἐμερίμνησε ὥστε νὰ χειροτονηθῆ εἰς ἱερέα ὁ Κορεάτης Boris Moon. Ὁ Ἕλληνας ἱερεὺς λοιπὸν ἐπανελθὼν ἐδῶ ἔλαβε τώρα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸν νεοχειροτόνητον Κορεάτην ἱερέα καὶ δὲν νομίζω ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ μὴν δώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαβάσουν τὸ γράμμα αὐτό. Ἴδου τὸ κείμενόν του:

«Ἀγαπητὲ Πάτερ...

Πιστεύω ὅτι ἔχετε φθάσει ἀσφαλῶς μὲ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Τώρα ἐδῶ εἰς τὴν Κορέαν ἔχομεν συνεχῶς ἡμέρας βροχερὰς καὶ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ ἔχει πάρα πολὺ ἀύξηθῆ.

Κατὰ τὸ ἀξέχαστο ἀπόγευμα τῆς 14ης Ἰουλίου, ὅταν μὲ δακρυσιμένα μάτια εἶδαμε τὸ πλοῖον σας νὰ ἀναχωρῆ μᾶς ἤρθε μιὰ στιγμή νὰ μεληθῶμε πρὸς ἐσᾶς, ἐνῶ ἐστεκόμεθα μὲ ἀκεφία, ὅταν τὸ πλοῖον ἐξηφανίζετο.

Μόνον ὁ ἄχαρος θαλασσινοὺς ἀέρας φουσοῦσε στὰ πρόσωπά μας καὶ τὸ σπᾶσιμο τῶν κυμάτων ἐπάνω στοὺς βράχους ἐφαίνετο νὰ αὐξάνῃ τὴν ἀνθρώπινην λύπη καὶ τὴν ἀγωνία μέσα μου.

Ἐπιστρέψαμε μὲ κομμένα πόδια εἰς τὴν Σεούλ, ἀφοῦ κοιτάξαμε γιὰ τελευταία φορὰ τὴν θάλασσα, ἡ ὁποία ἐφαίνεται νὰ ἐγγίξῃ εἰς τὸ βάθος τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν σκέψιν μας ἐκυριάρχησε ἡ σεβασμία σας μορφὴ.

Προσευχηθήκαμε διὰ νὰ φθάσετε ἀ-

σφαλῶς εἰς τὸν προορισμὸν σας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκόμη νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς μίαν εὐκαιρίαν νὰ ξαναβρεθῆτε εἰς τὴν Κορέαν διὰ τὸ ἔργον τῆς Κορεατικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπιτρέπατέ μου νὰ ἀναφέρω ὅτι ἡ διακεκριμένη ὑπηρεσία σας ποῦ ἐκίματε εἰς αὐτὴν τὴν χώραν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας θὰ λάμπῃ γιὰ πάντα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ ὁμολογῶ ὅτι πολλὰς φορὰς μὲ εὐγνωμοσύνην σκύβω τὸ κεφάλι μου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν σκέπτομαι τὴν ἐργασίαν ποῦ προσεφέρατε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορέας ἀδιαφορῶντας διὰ τὰ πολλὰ ἐμπόδια καὶ τὰς δυσκολίας, τρέχοντας συνεχῶς δραστηρίως ἀπὸ ἐνωρίς τὸ πρωτὶ μέχρις ἄργα τὸ βράδυ.

Ἡ Κορεατικὴ παροιμία λέει: «Ἡ γνωριμία σημαίνει ἓνα σκληρὸ ἀποχωρισμό». Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν παροτρύνσεις ὅπως «θαροσεῖτε...», ὀπωσδήποτε θὰ ἀποθαρυνόμουν, τώρα ὅμως ἡσυχάζω μὲ τὴν προσδοκίαν νὰ συναντηθῶμεν καὶ πάλιν. Ἄν καὶ ζῶμεν τόσο μακριὰ ἀπὸ σᾶς, τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὴν φιλίαν μας δὲν μπορεῖ νὰ λησμονηθῇ καὶ πιστεύω ὅτι ὁ Θεὸς θὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ συναντηθῶμεν καὶ πάλιν νὰ συνεργασθῶμεν καὶ μίαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἀποδώσωμεν ὅλην τὴν δόξαν εἰς τὸν Θεόν.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν σας, τὸ Γυμνάσιον θὰ στεγασθῇ κατόπιν τῶν πολυτίμων ἐνεργειῶν τοῦ Διοικητοῦ. Ἐὰν ἐκκενωθῇ τὸ Σχολεῖον τοῦ Tan Shin, πιστεύω ὅτι μὲ πρώτην εὐκαιρίαν, τὸ κύριον οἰκοδόμημα θὰ ἐπισκευασθῇ καὶ θὰ προστεθοῦν περισσότερα δωμάτια διὰ τὶς τάξεις.

Ἐλπίζω ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ προγράμματα θὰ ἐκτελεσθοῦν ἐπιτυχῶς καὶ πιστεύω ὅτι αἱ ἀδιάκοποι καὶ θετικαὶ προσπάθειάί σας θὰ συνεχισθοῦν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ γίνουν ὅλα σὰν νὰ εἴσατε ἐσεῖς στὴν Κορέα. Ὁ ναὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὑπηρετῶ θὰ μεγεθυνθῇ καὶ θὰ ἀύξηθῇ χάρις εἰς τὰς ἀτελειώτους προσπάθειάς σας.

Ἀρχίσσαμε τὰ καλοκαιρινὰ μαθήματα τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου καὶ ἔχομεν πε-

ρίπου 70 μαθητάς. Περνοῦμε ἐνδιαφέρουσες ἡμέρας καὶ τὸ πρόγραμμα μας βελτιώνεται. Ἡ θυγατέρα μου Ἄννα ἐγκατέλειψε τὴν ἐργασίαν της εἰς τὴν Τράπεζαν καὶ τώρα βοηθεῖ εἰς τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον. Ἐὰν εἴσατε ἐδῶ πόσο χαρούμενος θὰ εἴσατε!».

ΑΛΛΗΝ ΜΙΑΝ ΦΟΡΑΝ...

Ἄλλο ἓνα καλοκαίρι ἐπέρασε, ἄλλη μία εὐκαιρία ἐχάθη διὰ νὰ ἀξιοποιήσωμεν τὸ καλοκαίρι αὐτὸ εἰς πνευματικὰς προσφορὰς διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, χρησιμοποιοῦντες τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ παιδί ἄλλα καὶ ὁ ἐνήλικος εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον εὐπρόσιτοι εἰς καλὰς (ὅπως καὶ κακὰς) ἐπιδράσεις, παρὰ τὸν χειμῶνα.

Ἐπὶ ἔτη συνεχῶς τὰ λέμε αὐτὰ εἰς τοὺς ἀρμοδίους, ὅτι πρέπει νὰ προσέξουν τὸ θέμα ποῦ λέγεται ἀξιοποίησις τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐπὶ ἔτη δὲν μᾶς ἀκούει κανεὶς, δὲν γίνεται τίποτε. Φαίνεται ὅτι εἰς τὸν τομέα αὐτὸν δὲν παρουσιάζονται εὐκαιρία ἱκανοποιήσεως προσωπικῶν φιλοδοξίων καὶ δι' αὐτὸ κανεὶς ἀρμόδιος δὲν κινεῖται πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἐμείναμεν μὲ τὴν λαμπρὰν ἀλλὰ μεμονωμένην προσποθειαν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τῶν χριστιανικῶν σωματείων, ἀλλὰ συγκίνησις ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐπισήμων ἀρμοδιοτήτων... ἡμπορεῖτε νὰ μᾶς τὴν δείξετε;

Καλὸν χειμῶνα λοιπόν, ὁ Θεὸς ἄς ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα καὶ μὲ τὸ καλὸ τὸ ἐπόμενον καλοκαίρι νὰ ὑπενθυμίσωμεν πάλιν, ὅτι ἔρχεται μὲ τὸ θέρος νέα εὐκαιρία διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ὅταν τελειώσῃ καὶ τὸ νέον καλοκαίρι θὰ διαπιστώσωμεν καὶ πάλιν ὅτι ἐχάσαμεν καὶ τὴν νέαν εὐκαιρίαν. Ἐκτός ἐὰν διαψευσθῶμεν αὐτὴν τὴν φοράν. Μακάρι! Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ!

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΧΑΛΙΑ

Ἄλλὰ μήπως τὸ κράτος ἔκαμε τίποτε διὰ μίαν ἄλλην ἀντίστοιχον, θερινὴν κυρίως, εὐκαιρίαν ποῦ εἶναι ὁ τουρισμός; Ἡ Ἑλλὰς κατεκλύσθη ἐφέτος ἀπὸ περι-

γητάς, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων ἄφησαν τὴν χώραν μας μὲ τὴν μεγαλύτεραν ἀπογοήτευσιν. Μᾶς ἤλθαν τόσοι περιηγηταί, ἀλλ' ἐπεδείξαμεν στάθμην πολιτισμοῦ κατωτέραν τοιαύτης συρροῆς. Τὰ μέσα συγκοινωνίας ἐν πρώτοις ἀπεδείχθησαν κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον ἀνεπαρκέστατα ἐξ ἐπόψεως ὄχι μόνον τεχνικῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων πολιτισμοῦ, τάξεως, εὐπρεπείας, σεβασμοῦ πρὸς τὸ κοινόν.

Φαίνεται ὅτι αἱ ἀτμοπλοῖκαι ἐταιρεῖαι εἶχαν τὸ ρεχὸρ εἰς τὴν θλιβεράν, τὴν ἀξιοθρήνητον, τὴν δυσφημιστικὴν αὐτὴν ἀνεπάροκειαν. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον σαρδελλοποιοῦνται οἱ ἐπιβάται, ἡ τρομερὰ ἀστάθεια τῶν δρομολογίων, ἡ ἔλλειψις στοιχειώδους λεπτότητος ἐναντι τῶν ἐπιβατῶν, ἔκαμαν, φαίνεται, ἀρεκτὴν τουριστικὴν προπαγάνδαν... ἀπὸ τὴν ἀνάποδῃ. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, τὴν ὥρα πού γίνονται τεράστια σχέδια μεγαλοπρεπῶν ξενοδοχείων δὲν εὐρίσκειται ἕνας ἀρμόδιος, ὑπουργὸς ἢ ὑπενωματάρχης, νὰ ὑποχρεώσῃ τὰ ἐπαρχιακὰ ξενοδοχεῖα μας νὰ βρίζουν ὀλίγον φλίτ εἰς τὰ δωμάτια καὶ τὰ μαγειρεῖα, τὰ γευμάτα μυῖγες. Καὶ ἐν ἀναμονῇ τῶν κρεμαστῶν κήπων τῆς Βαβυλωνος, μεταφερομένων εἰς τὰ χωριά μας, δὲν μᾶς ἀφήνουν οἱ μυῖγες καὶ τὰ κουνούπια νὰ κοιμηθοῦμε!

Βλέπετε καὶ ὁ τουρισμὸς εἶναι θέμα καρδιάς, θέμα ψυχῆς, θέμα πνευματινόν. Ἐνῶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὸν δῆθεν «ρεαλισμὸν» καὶ τὴν «ἐξυπνάδα» μας, τουρισμὸς, κατὰ τὴν περίεργον αὐτὴν νοοτροπίαν, σημαίνει ξενοιασιά, κερδοσκοπία ἐλαχίστης προοπτικῆς, δημοκροπία ὑπὲρ τῶν ἐκμεταλλευομένων τὸν ταξιδιώτην, καὶ ἀχαλίωτος θεσιθηρία.

Καὶ τὸ συμπέρασμα: Δὲν θὰ ἀποκτήσωμεν τουρισμὸν ἐὰν δὲν βάλωμεν μυαλό. Ἐὰν δὲν ἀκολουθήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν μεγάλην στροφὴν περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησαμεν εἰς τὴν ἀρχήν. Ἔως ὅτου γίνῃ αὐτό, τὸ γεγονός ὅτι ἤρρισε καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ εἶναι εἰς τὴν τουριστικὴν μόδαν, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀξιοποιηθῇ ἀλλὰ θὰ ἀξιοποιηθῇ ἀντιστρόφως: θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα ὥστε, ἐὰν αἴθριοι καυμιὰ φορὰ ἀρχίσωμεν νὰ εἴμεθα ὄντως ἔτοιμοι διὰ νὰ

ὑποδεχθῶμεν τὸν κόσμον πού ἔρχεται, νὰ μὴν τὸν ἔχωμεν πλέον αὐτὸν τὸν κόσμον. Διότι εἶναι γνωστὸν (ὑπάρχει ἡ ἀντιστοιχία πρὸς ὅσα περὶ πνευματικῆς στροφῆς ἐλέγομεν) ὅτι μία κακὴ φήμη ἅμα βγῆ δὲν φεύγει πλέον καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκλείψῃ τὸ αἷτιον πού τὴν προεκάλεσεν.

Ἄλλ' ἄς κλείσωμεν μὲ τὴν εὐχὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κάτι τέλος πάντων νὰ γίνῃ.

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΙΣ

Ἡ εἶδησις μᾶς ἔρχεται χωρὶς νὰ μᾶς προετοιμοῦσῃ, εἶσι ex abrupto. Τὰ ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἀρχίζουν νὰ ἀποκηρύττουν τὸ φουτμπῶλλ! Τὸ θεωροῦν ὅτι πολλὰ κοστίζει εἰς χρῆμα, εἰς χρόνον, εἰς προσοχὴν ὅτι, κοντολογίῃς, αὐτὸ τὸ σπὸρ παίρνει περισσότεραν θέσιν ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἀξίζει εἰς ἕνα Πανεπιστήμιον. Τὸ νὰ ἐξοδεύωμεν χρήματα, λέγουν, διὰ νὰ χρηματοδοτοῦμεν τὸ φουτμπῶλλ εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καὶ πολὺ τὴν θέσιν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον ἔχει πολλοὺς - πολλοὺς ἄλλους τρόπους νὰ διαθέσῃ τοὺς πόρους του. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὰ Πανεπιστήμια ἐγκατέλειψαν αὐτὸ τὸ παιγνίδι, ὅπως αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες γράφουν.

Φανταζόμεθα ὅτι ἡ συμφορὰ δὲν θὰ εἶναι καὶ τόσον μεγάλη διὰ τὸν ἀμερικανικὸν πολιτισμὸν. Θὰ συντελέσῃ, ἀντιθέτως, ὥστε τὰ Πανεπιστήμια τὰ ἀμερικανικὰ νὰ γίνουν πράγματι Πανεπιστήμια. Ἀκόμη θὰ ἀνακοίνῃ πολλὴν ζήλον μιήσεων διότι, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν Ἑλλάδα μιμούμεθα ἀπὸ τὰς ξένας χώρας ἐκεῖνα πού παρέρχονται καὶ ἀγνοοῦμεν τὴν καινούργιαν δημιουργίαν. Ἄς τὸ μάθουν λοιπὸν ὅλοι. Ἡ σημερινὴ κατεύθυνσις εἶναι νὰ ἀρχίσωμεν ἐπὶ τέλους νὰ λογικεύομεθα. Καὶ ἡ τοῦ σώματος γυμνασία εἶναι σπουδαία ὑπόθεσις — ποῖος λέγει ὄχι; — ἀλλὰ τὸ «μηδὲν ἄγαν» πρὸ παντὸς ἄλλου ἐδῶ ἔχει τὴν θέσιν του. Τὸ δὲ φουτμπῶλλ καὶ μάλιστα... χρηματοδοτούμενον, εἶναι μπύζινες μάλλον παρὰ τόνωσις τοῦ σώματος καὶ ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν ἐν-

νοϊαν τοῦ ὄρου γυμναστικῆ. Ἄλλὰ καὶ γενικώτερον δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερα μωρία ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάζωμεν τὸ πᾶν καὶ δὴ ἁξίας πνευματικὰς εἰς σπῶρ, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ὑγιεινὴ σπουδαιότης εἶναι καὶ αὐτὴ ἀμφίβολος, ἀναμφίβολον εἶναι ὅμως ὅτι, κατὰ τὰ λοιπά, ὀδηγοῦν εἰς ἄληθῆ μαρίαν.

Η ΝΙΚΗ

Εἶχαν σταλῆ πλέον εἰς τὸ τυπογραφεῖον αἱ «Ἀπόψεις» αὐταί, ὁπότε ἤλθε τὸ πρῶτον χαρμόσυνον ἄγγελμα, διὰ τὴν Κύπρον μας, τὸ πρῶτον μήνυμα ὅτι πάει καλά τὸ μεγάλο αὐτὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς καρδιάς. Δὲν προφθάνομεν, λοιπόν, πλέον παρὰ νὰ προσθέσωμεν «ἐπὶ τοῦ πιστηρίου» δυὸ λέξεις διὰ νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὴν δλόψυχον χαρὰν ἀλλὰ καὶ τὴν θερμοτάτην εὐχὴν: ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ἰδοῦμε καὶ τὸ νικηφόρον τέρας τοῦ ἀγῶνός μας, τὴν Κύπρον καὶ τύποις ἀκόμη ἐκεῖ ὅπου τὴν θέλει τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἡ ἀδιαμφισβήτητος βούλησις, μία καὶ ἐνιαία μὲ τὴν βούλησιν ὅλου τοῦ λοιποῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά

Συχνὰ αἱ «Ἀκτίνες» ἀναφέρονται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐμποτισθῆ καὶ ἡ σύγχρονη τέχνη, εἰδικώτερα μάλιστα ἡ λογοτεχνία, μὲ τὸ Πνεῦμα. Διότι μόνο τὸ Πνεῦμα θὰ τὴν ἀνυψώσῃ καὶ θὰ ζωντανέψῃ τὴν ἀποστολή της.

Στὸ ἴδιο μοτίβο ἀκούγονται κι' ἄλλες φωνῆς ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Καιρὸ τώρα ἤθελα νὰ παρουσιάσω μιά τέτοια παρεμφερῆ διαπίστωσι, πού ἀκούστηκε στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Princeton ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ του, τὸ Γάλλο καὶ ἑξακουστὸ στὸν κόσμον ὄλο Jacques Maritain, σὲ μιά εὐκαιρία, πού τὸ Πανεπιστήμιον τὸν τιμοῦσε γιὰ τὴν πολύπλευρη δημιουργία του. Τὸ θέμα του ἦταν ζωντανὸ καὶ πολὺ ἐπίκαιρον. Τὸ διετύπωσε μὲ τὶς λέ-

ξεις: «L'apostolat de la plume». Τὸ κείμενον ἢ περίληψις τῆς ὁμιλίας του αὐτῆς, δημοσιεύτηκε σὲ πολλὰ ἀμερικανικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ περιοδικά.

Σήμερα, ἐτόνισε ὁ Maritain, οἱ ἄνθρωποι τῆς πλάνης ζητοῦν νὰ βυθίσουν τὸ σύγχρονον ἄνθρωπον μέσα στὴν ὑλιστικὴν ἰδεολογία. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπιβάλλει ἕναν ἀγῶνα καὶ μιὰ πολύπλευρη προσπύθεια. Πρῶτον ὅμως, πού δυστυχῶς, πολλοὶ διανοοῦμενοι καὶ συγγραφεῖς δὲν τὸ νοιώθουν. Γι' αὐτὸ, ἂν τυχόν ρωτήσετε ἕνα συγγραφέα τί κάνει, θὰ σᾶς ἀπαντήσῃ χωρὶς ἄλλο: Εἶμαι ἕνας μυθιστοριογράφος ἢ ἕνας ποιητῆς, ἢ ἕνας δραματικὸς συγγραφεὺς, ἢ ἕνας φιλόσοφος. Ἄλλὰ δύσκολα μπορῶ νὰ φαντασθῶ ὅτι θὰ ἀπαντήσῃ: Εἶμαι ἕνας ἀπόστολος τῆς πέννας.

Κι' ὅμως, τονίζει ὁ Maritain, εἶναι ἀνάγκη, μεγάλη ἀνάγκη στὴ σημερινὴ ἐποχὴ, νὰ πληθύνουν οἱ ἀπόστολοι τῆς πέννας. Εἶναι ἀνάγκη οἱ συγγραφεῖς μας, οἱ λογοτέχνη μας, νὰ νοιώσουν, ὅτι πρέπει νὰ μεταδώσουν τὸ Καλὸ Μήνυμα στὸν κόσμον. Νὰ καθοδηγήσουν τὶς καρδιὰς στὴν Πίστι καὶ στὴν Ἀρετὴ. Νὰ ἕνας εὐγενὴς σκοπὸς πού θὰ ἔπρεπε νὰ ζωντανέψῃ στὶς καρδιὰς ἐκείνων, πού τὸ ταλέντο τους τοὺς τοποθετεῖ στὶς πνευματικὰς κορυφάς...

Δὲν εἶναι εὐκόλο πρῶτον νὰ εἶναι κανεὶς Χριστιανὸς οὔτε πάλι εἶναι εὐκόλο νὰ εἶναι κανεὶς συγγραφεὺς. Διπλῶ ὅμως δύσκολο εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς χριστιανὸς συγγραφεὺς. Γιατί; Διότι, ἐτόνισε ὁ Maritain στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Princeton, ὑπάρχει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ κίνδυνος νὰ παραδοθῆ ὁ συγγραφεὺς στὴ γοητεία τῆς τέχνης καὶ νὰ λησμονήσῃ τὴν ὑπαρξίαν τῆς Θείας Ἀληθείας ἀλλ' ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ὁ κίνδυνος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν Ἀλήθεια γιὰ νὰ καλύψῃ τὶς ἀδυναμίας του στὸ πεδίου τῆς τέχνης. Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ ὑπερληφθῶν αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι παρὰ μόνο ἡ ταπεινὴ, σταθερὴ πορεία στυὺς δρόμους τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Μὲ πολλὴν τιμὴν

ΙΩ. ΑΛΕΞΙΟΥ

Ο Κόσμος τών Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Στ. Πλακίδου, Καθηγητού τού Πανεπιστημίου και Διευθυντού τού Έθν. Αστεροσκοπίου Ἀθηνών: «Εισαγωγή εἰς τὴν Φυσικὴν Ἀστρονομίαν». Μέρους Α', Ἀθήναι 1954.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπευθύνεται κυρίως εἰς τοὺς τελειοφοίτους τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν τῶν Πανεπιστημίων μας καὶ θέλει νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν θεμάτων σχετιζομένων μετὰ τὴν φυσικὴν σύστασιν, κατάστασιν καὶ ἐξέλιξιν ἐνὸς πλήθους οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὁποῖα καθ' ἑάστην ἀντικρούζομεν ἐπὶ τοῦ στερωμάτος. Ἐν τούτοις, ὁ τρόπος τῆς ἐπιθέσεως τῶν σχετικῶν ζητημάτων, καὶ εἰδικώτερον τὰ ἐξετάζόμενα θέματα, εἶναι τοιαῦτα, ὥστε μετὰ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἀρχετὴν εὐκολίαν νὰ δύνανται νὰ τὰ παρακολουθήσῃ καὶ πλείστοι ἐκ τῶν ἀναγνοστῶν τῶν «Ἀκτίων».

Εἰς τὸν κυκλοφορήσαντα τόμον, ὁ καθηγητὴς κ. Πλακίδης ἀναπτύσσει μετὰ σαφήνειαν, ἀκριβείαν καὶ πολλὴν γλαφυρότητα, ὅλα τὰ σχετιζόμενα μετὰ τὰ μέλη τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος θέματα: Ἡ Σελήνη, οἱ Μεγάλοι Πλανῆται, Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἄρης, Ζεὺς, Κρόνος, Οὐρανός, Ποσειδῶν καὶ Πλούτων' οἱ Μικροὶ Πλανῆται καὶ δὴ οἱ κυριώτεροι τούτων' οἱ Κοιμηταὶ καὶ τὰ Μετέωρα' καὶ τέλος ὁ Ἥλιος μετὰ τὰ τόσα, λίαν ἐνδιαφέροντα προβλήματα του. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς πολλαπλῆς ἐξετάσεώς των, κυρίως ὁμοῦ ἀπὸ φυσικοχημικῆς ἀπόψεως. Ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα θὰ κάμουν τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀποκτήσῃ πλείεστας ὄσας γνώσεις, θὰ τὸν εὐχαριστήσουν πολὺ, θὰ τοῦ ἱκανοποιήσουν τὴν περιέργειαν καὶ θὰ τοῦ δώσουν ἀφορμὴν διὰ γενικωτέρας, ἐπὶ τοῦ σύμπαντος, σκέψεως. Διότι πάντοτε τὰ οὐράνια σώματα, μετὰ τὰς τεραστίαις ἀποστάσεις καὶ τοὺς ὄγκους των, μετὰ τὰς ἄρμονάς καὶ σκοπίμους κινήσεις των καὶ τὴν ἐν πολλοῖς μυστηριώδη φύσιν των, συνεκίνησαν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ἀνύψωσαν εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα τὸν νοῦν τοῦ ἐρευνητοῦ καὶ μελετητοῦ.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιτυγχάνει καὶ διὰ τοῦ ἔργου τούτου ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς κ. Πλακίδης.

Δ. Κ.

Ἄγ. Γαλιανοπούλου, Καθηγητοῦ τῆς Σεισμολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνών: «Μαθήματα Ἐφαρμοσμένης Γεωφυσικῆς». Μέρους Α', Ἀθήναι 1954.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ, ὑπὸ τινά ἔποψιν, ὅτι συμπληροῖ τὸ ἀνωτέρω

ἔργον τοῦ κ. Πλακίδου, καθ' ὅσον ἐρευνᾷ θέματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν σύστασιν καὶ κατάστασιν τοῦ πλανήτου μας. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι τόσο ἐνδιαφέρον, ὥστε πολλοὶ συγχρόνως ἐπιστήμηαι τὸ ἐρευνοῦν καὶ τὸ μελετοῦν. Καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Γαλιανόπουλος ἀφιερώνει ἑκατοντάδας σελίδων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μερικῶν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ζητημάτων.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου τούτου διατίθεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐιδιῶν καὶ τεχνικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τοὺς ἀσκουμένους φοιτητάς εἰς τὴν Σεισμολογίαν. Ὅμως, εἰς αὐτὸ ἐκτίθενται καὶ θέματα θεωρητικὰ — ἐν συντομίᾳ πάντοτε — ἀλλὰ μετὰ πληροῦτητα, σαφήνειαν καὶ ἀρχετὴν ἀπλότητα, ὥστε καὶ ἀναγνώσται, γενικῆς ἔγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, νὰ εὐρίσκουν εἰς αὐτὸ πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα. Διότι οὗτοι κατατοπίζονται πλήρως εἰς τὰ προβλήματα τῆς Γεωφυσικῆς, εἰς τὰς μεθόδους ἐρεῦνης, τὰς παλαιότερας καὶ τὰς νεωτέρας, αἱ ὁποῖαι προσέφερον ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην. Πολλὰ θέματα δὲν ἐνδιαφέρον τὸν ἀναγνώστην μόνον ἀπὸ γενικωτέρας ἢ καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς πρακτικῆς καὶ οἰκονομικῆς, διότι ἡ φυσικὴ κατάσταση τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γῆς καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῆς συμβαίνοντα, συνδέονται ἀναποσπαστῶς μετὰ τὴν ζωὴν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου. Δικαίως δὲ οὗτος ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ τί συμβαίνει εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ζῆ καὶ κινεῖται, ποῖαι δυνάμεις κυριαρχοῦν ἐκεῖ κάτω καὶ διὰ ποίων τρόπων καὶ μεθόδων δυνάμεθα νὰ τὰς ἀνασώρωμεν καὶ τὰς προσδιορίσωμεν.

Ἐπομένως, ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ εἰδικοῦ καθηγητοῦ, ἂν καὶ ἐν πολλοῖς τεχνικοῦ, ἐν τούτοις ἔχει πολὺ τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέρον καὶ ἀσφαλῶς οἱ ἀναγνώσται πολλὰ ἔχουν νὰ ὠφελήθωσι καὶ νὰ διδαχθῶσι.

Δ. Κ.

F. George (ἐπιμέλεια Gr. Palmer): «Αὐτὸ δὲν ὑπέκλυαν», μετὰφρασις Δ. Βαλληνδρά, «Ἐκδόσεις ἡ Δαμασκός», Ἀθήναι 1954.

Κάθε μαρτυρία ποὺ φτάνει στὸ δυτικὸ κόσμο γιὰ τὶς χῶρες ποὺ βρισκονται πέρα ἀπ' τὸ Παράπετασμα — καὶ μάλιστα γιὰ τὸ κέντρο τους, τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση — εἶναι μαζί μιά ἀποκάλυψις καὶ ἕνα πρόβλημα. Ἀποκάλυψις γιατί ἡ ζωὴ στὶς κομμουνιστικῆς χῶρες ἐξακολουθεῖ σὲ πολλὰ τῆς σημεῖα νὰ εἶναι πολὺ λίγο γνωστὴ, μιά ποὺ «οὐ παντὸς πλεῖν ἐς Κόρινθον»... Πρόβλημα, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, σχετικὰ μετὰ τὴν ἀκρίβεια καὶ ἀντικειμενικὴ

τητα τῶν πληροφοριῶν πού μᾶς δίνονται. Τὰ σχετικά βιβλία μὲ τις πιὸ ἐτερόκλητες ἀπόψεις μποροῦν ἤδη νὰ ἀπαρτίσουν βιβλιοθηκὲς δόλοκληρες. Ὡστόσο μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν διαστουρουμένων καὶ πολλὰς φορές συγκρουομένων πληροφοριῶν ὑπάρχουν μερικά θέματα πού οἱ γνώσεις μας γύρω ἀπ' αὐτὰ ἔχουν πιά πάρει μιὰ συγκεκριμένη καὶ σιγουρη μορφή. Ἐνα τέτοιο θέμα εἶναι ἡ στάσις τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος ἀπέναντι στὸν Χριστιανισμό. Στάσις καθαρὰ ἐχθρική, πολιτική ἐντελῶς ἐξοντωτική, θεμελιωμένη μάλιστα σὲ βασικά ἀξιώματα τοῦ Μαρξισμοῦ. Ἀπὸ τοὺς παλαιούς ἐκείνους Μπουχάριν καὶ Ζηνόβιεφ πού διακήρυτταν πὼς «ἕνα μέσο διαφθορᾶς τῆς Σοβιετικῆς τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ πίστις στὸ Θεό, ἡ θρησκεία... Τὸ κόμμα τῶν κομμουνιστῶν εἶναι ἕνας δηλωμένος ἐχθρὸς τῆς θρησκείας... (Μπουχάριν: «Πρόγραμμα τῶν κομμουνιστῶν») καὶ πὼς «θὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸν κατεβάσουν ἀπ' τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν καταφύγῃ, θὰ τὸν συλλάβουν ἠττημένον!» (Ζηνόβιεφ, Διακήρυξις, 1924), ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, τὰ πράγματα δὲν ἔχουν οὐσιαστικὰ ἀλλάξει. Πρὶν λίγο καιρὸ ἀκόμη, ὁ Ρῶσος Καθηγητὴς Κωσταντίνωφ, μέλος τῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, σὲ ἀρθρο του δημοσιευμένο στὴν ἐφημερίδα «Πιονέροκαγια Πρόβδα», ὄργανο τῆς Σοβιετικῆς Νεολαίας, ἀπαντώντας σὲ σχετικὴ ἐρώτησι ἐνὸς μαθητοῦ, γράφει πὼς «ἡ θρησκεία εἶναι ἐπιβλαβὲς λείψανον τοῦ καπιταλισμοῦ, πού τὰ Σοβιέτ προσπαθοῦν νὰ ξεριζώσουν» (βλ. ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 12·8·54).

Ὡς τώρα ὅμως εἶχαμε πληροφορίες γιὰ τὴ δράσι τοῦ ἐπισήμου Σοβιετικοῦ κράτους. Ποιά ὅμως εἶναι ἡ ἀντίδρασι τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ; Αὐτὸ μᾶς ἦταν πολὺ λίγο γνωστὸ ὡς τώρα. Συμπεραίναμε λογικὰ, διαισθανόμεσθε σχετικὰ μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίδρασι, μὰ δὲν ξέραμε παρὰ ἐλάχιστα πράγματα.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ βιβλίον πού ἐξέδωσε ἡ «Δαμασκός», σὲ μιὰ πολὺ προσεγμένη καὶ καλαισθητῆ ἐκδόσει, μὲ ὠραιότατη καὶ ρεῦσα μετάφρασι, εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ πολύτιμη μαρτυρία.

Τί κάνουν οἱ χριστιανοὶ στὴ Ρωσία; Νὰ τὸ σπουδαιότατο ἐρώτημα πού ἀπάντησι τοῦ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ F. George.

Ὁ σ. πού σάν στρατιωτικὸς γιατρός, μὴ φανερόνως τὴν ἱερατικὴν του ἰδιότητα, περιώδευσε γιὰ μῆνες ἀρκετοὺς τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι, μᾶς δίνει ἕνα ζωντανὸ σάν πρωτόμηνον σίδερο βιβλίον, πού εἶναι ξεχειλισμένο ἀπὸ δύο βασικά συναισθήματα, τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴν ἀκατάλυτη χριστιανικὴ πίστι καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ ρωσικὸ λαόν.

Βασισμένο σὲ προσωπικὸ ἡμερολόγιον, τὸ «Αὐτοὶ δὲν ὑπέκυψαν» εἶναι ἕνα βιβλίον γεμᾶ τὸ ἀπὸ παραδείγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πού διαβάξεται μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Μέσα ἀπ' τίς σελίδες του ξεπηδᾷ μιὰ εὐγενικὴ καὶ ἀδάμαστη

ἀντίδρασι τῆς βαθειᾶ χριστιανικῆς ρωσικῆς ψυχῆς πού ἡ πεισματικὴ καὶ λυσσαλέα πολεμικὴ τοῦ Σοβιετικοῦ Κράτους δὲν κατάφερε νὰ τὴν ἀπογυμνώσῃ ἀπ' τὸ θρησκευτικὸ τῆς αἰσθημα. Ἡ χριστιανικὴ πίστις, εἴτε διατηρημένη μὲ ἰερὴ προσοχὴ καὶ μυστικότητα, ἀπὸ γεννὰ σὲ γεννὰ, εἴτε κερδισμένη ὕστερα ἀπὸ τραγικὸ ἐσωτερικὸ ἀγῶνα, εἰσχωρεῖ ὡς μέσα στὴν καρδίαν τοῦ Κρεμλίνου, ὡς σ' αὐτὰ τὰ στελέχη τῆς Ἐμ Βὲ Ντὲ (M. V. D). Συγκινητικὰ σκηνές, θαρραλέες ὁμιολογίαι, ἐπικίνδυνες ἀποστολές, παραδείγματα ἀλλῶν ἢ καὶ μορφωμένων ἀνθρώπων πού γιὰ τὴν πίστι τους ἀψηφοῦν τὰ πιὸ φρικτὰ καὶ ἀπαίσινα στὴ σύλληψι βασανιστήρια, διαδέχονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο στίς ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου.

Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ συγκίνησις μεγαλώνει ὅταν, κοντὰ στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, βρισκοῦμε τὸν ἴδιον τὸ σ. φυλακισμένο καὶ βασανιζόμενο γιὰ μῆνες δόλοκληρους στίς φυλακὲς τῆς πρωτεύουσας ἐνὸς δορυφόρου κράτους. Ἡ προσωπικὴ οὕτῃ ὁδὸν τοῦ σ. πού ἡ μετριεφροσύνη του θεωρεῖ ἐλάχιστη μπροστὰ στὰ ὅσα ἀμέτρητο πλῆθος χριστιανῶν ὑποφέρει, ἀποτελεῖ τὴ μαρτυρικὴ ἐπιστοράσιον τῆς ἀντικειμενικότητος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, πού γιὰ καιρὸ στὴν Ἀμερικὴ ἦταν τὸ «Best-Seller».

Γιατί, βέβαια, θὰ μπορούσε νὰ γεννηθῇ ζήτημα ἀντικειμενικότητος τοῦ βιβλίου. Μὰ τώρα ὁ ἴδιος ὁ σ. εἶναι μάρτυρας, χωρὶς, μάλιστα, νὰ δίνει τὴν παραμικρὴ αἰγλή στὴ φοβερὴ δοκιμασίαν του. Δὲν γάνει πουθενὰ αὐτοδιαφήμισι ὁ σ., ἂν καὶ τὸ μαρτύριόν του εἶναι κάτι πού δὲν μπορούμε νὰ σκεφτοῦμε χωρὶς ν' ἀνατριχιάσουμε. Ἐπειτο, πουθενὰ δὲν παίρνει τὸ γινώστὸ διθυραμβικὸ ἔφος τῆς προπαγάνδας. Παντοῦ μετρημένος, προσπαθώντας, μὲ περισσὴ προσοχὴ, νὰ μὴν ὑπερβάλλῃ τὸ παραμικρό. Ἡ ἀγάπη του κατόπιν καὶ ὁ θαυμασμὸς του γιὰ τὸ ρωσικὸ λαὸ πλημμυρίζει δόλοκληρο τὸ βιβλίον.

Ἄλλωστε ἡ κοινὴ λογικὴ ἀρνεῖται νὰ πιστέψῃ πὼς ὁ ρωσικὸς λαὸς μὲ τὴ βαθύτατη εὐλάβειάν του, πού ἔφτανε σὲ βαθμὸ μυστικοπαθείας, καὶ τὴν ἔμφυτη φιλοσοφικὴ διάθεσι, ἔχασε τὴν δυνατότητα νὰ σκέφτεται ἐλεύθερα. Ὁ Ρῶσος, πού ἀπὸ φύσει του συγκινεῖται βαθύτατα ἀπὸ τὸ μεταφυσικόν, δὲν θὰ μπορούσε νὰ μεταβληθῇ σ' ἕνα στεγνὸν καὶ κοντοφθαλμὸ ὕλιστικὸ ἔρπετό. Ἡ χριστιανικὴ πίστις πού φούντωνε ἀπ' τὸ διωγμὸ στίς καρδιὰς λαῶν πιὸ συγκρατημένων καὶ φλεγματικῶν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ οβύση στὴ ρωσικὴ ψυχὴ μὲ τὴν ἔντονη καὶ ἔμφυτη ἔφεσι πρὸς τὸν μεταφυσικὸ κόσμον.

Καὶ κάτι ἀκόμη: τὸ βιβλίον αὐτό, γιὰ νὰ τελειώσουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ προλόγου τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως, «εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς βοηθῆσῃ νὰ ἀντιληφθῶμεν, ὅτι παρελείψαμεν νὰ κάμωμεν καὶ τὸ εὐκολώτερον δυνατόν ὑπερτῶν μαρτυροῦντων ἀδελφῶν μας. Ἀλλοίμονον, δὲν ἐψελλίσαμεν κἂν οὔτε δύο λόγια προσευ-

χῆς πρὸς τὸν Κύριον τοῦ δοκιμαζομένου
Ἄμπελῶνος... »

Πραγματικά τὸ «Αὐτοὶ δὲν ὑπέκυψαν» βρο-
θεῖ στὴν ἐπανόρθωσι...

M. Δ. Δ.

★

Κ. Καβαρνόυ, Καθηγητοῦ τῆς φιλοσο-
φίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καρολίνας: Science and modern Greek thought reprinted from the Carolina Quarterly, March 1952.

Στὴ σύντομη αὐτὴ μελέτῃ ὁ καθηγητὴς κ. Καβαρνός συνοψίζει τὶς ἀπόψεις τῶν νεοελλήνων στοχαστῶν ἐπάνω εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης καὶ παραθέτει τὶς σκέψεις τῶν γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς εἰς τὰ πλαίσια τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὶς πληροφορίες του τὶς ἀντλεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ βιβλία ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὶς ἀποψεις παρουσιάζει. Μᾶς δίδει διεξοδικὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἄπ. Μακράνη, τοῦ Ἰωαν. Ζερβού, τοῦ Ἐλ. Γιαννίδη, τοῦ Φ. Κόντογλου, τοῦ Π. Παπανούτσου καὶ τοῦ Α. Τσιρινιάνη. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος γιὰ λόγους πληρότητος, ἀλλὰ συνοπτικὰ μόνο, λόγῳ τῶν ὁρίων τοῦ θεματός του, μᾶς δίδει καὶ τὶς σκέψεις τῶν Μουστοξύδη, Βορέα, Σικελιανοῦ καὶ Παλαμᾶ.

Καίτοι ὁ συγγραφεὺς ἀποφεύγει τὴν κριτικὴ τοποθέτησι τῶν θέσεων τὶς ὁποῖες ἐκθέτει, ἐν τούτοις ἡ ἐκθεσις διατηρεῖ τὴν ἀξία τῆς ὡς προβολὴ ἑλληνικῶν ἀπόψεων στὸ ἐξωτερικό, πού διὰ λόγους γλωσσικοῦς εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστες.

Θ. Κ.

★

L. O. Katts off καὶ Κ. Καβαρνόυ Καθηγητῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καρολίνας (H Π.Α.): «Σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς» (ἄρθρα ἄναπτυκα ἀπὸ τὸ Περιοδικόν «Παιδεία»).

Στὰ ἄρθρα αὐτὰ οἱ δύο Καθηγηταὶ σκιαγραφοῦν τὴ φιλοσοφικὴ κίνησι στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες. Ἄν καὶ τὰ ἄρθρα εἶναι ἐξαιρετικὰ σύντομα, ἡ εἰκόνα τῆς πνευματικῆς κινήσεως πού μᾶς δίδουν εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνσπρηγῆς. Ἀπὸ τὴν ἐκθεσι αὐτὴ διακρίνει κανεὶς τὸ γεγονός ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις παραμένει πάντα προνόμιον τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ γίνεται φανερό ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ καλλιέργεια ἀπαίτει πάντοτε ἓνα κάποιο βάθος χρόνου, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει στὸν νεαρό ἀμερικανικὸ Πολιτισμό.

Πρωτότυπα ἀμερικανικὰ συστήματα, ὡς τοῦ Santayana, παρουσιάζουν τὴν ἀδεξιότητα ἐκείνου πού προσπαθεῖ νὰ χαράξῃ δρόμον. Ἀντίθετα, οἱ πῶ ἀξιόλογοι στοχασταὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴ εἶναι Εὐρωπαῖοι διδάσκαλοι πού διδάξαν ἢ διδάσκουν σ' Ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια, ὅπως ὁ Jacques Maritain καὶ ὁ Etienne Gilson.

Ὅπως σὲ κάθε νέα χώρα, ὁ νέος πολιτι-

σμός δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ διάπλασι τῶν αὐτοχθόνων στοιχείων, τὴν ὁποία πραγματοποιεῖ ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς μεγάλους ξένους δασκάλους, τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺ παρελθόντος, ὥστε στὸ τέλος νὰ δημιουργοῦνται συνθήκες μιᾶς αὐτόνομης Πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία φέροντας τὴν σφραγίδα τοῦ λαοῦ, πού τὴν δημιουργεῖ, θ' ἀποτελῇ συμβολὴ εἰς τὰ γενικότερα πλαίσια τῆς φιλοσοφίας.

Θ. Κ.

★

Π. Δ Ἀντωνοπούλου, τ. Διευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας: «Συμβολὴ εἰς τὸ <γνώθι σαυτὸν> (Ἔ ἄνθρωπος, ἡ ἀξία του καὶ ὁ προορισμός του). Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Προμηθεύς». Ἀθήναι 1954.

Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ ὁ ἄνθρωπος νὰ στραφῇ στὸν ἑαυτὸν του, νὰ τὸν ἐρευνήσῃ, νὰ τὸν μελετήσῃ, νὰ βγάλῃ γόνιμα συμπεράσματα, ὥστε πραγματικὰ καὶ οὐσιαστικὰ νὰ σημεῖωσῃ προόδου, νὰ προχωρήσῃ πολιτιστικά.

Στὴν εὐεργετικὴ αὐτὴ στροφή στὸν ἑαυτὸ μας ἔχομε τὴν συμπάρτασσι τῆς ἀρχαίας καὶ νεώτερης φιλοσοφίας, τῆς χριστιανικῆς θεωρίας καὶ τῆς σύγχρονης ψυχολογίας. Μὲ τὰ κριτήρια πού μᾶς παρέχουν μποροῦμε νὰ κάνομε τὴν βασικὴ διαπίστωσι ὅτι μέσα μας ὑπάρχει μιὰ ἀντίφασσι, πού διαγράφεται ἀπὸ δύο ἀντίρροπες δυνάμεις τὶς ἀσυνείδητες, φυσικῆς, ζωτικῆς ὁρμῆς πού ζητοῦν ἄμετρο ἱκανοποίησι σ' ἓνα amoral πεδίο, γιὰτὶ στὴν ὑπόστασι τοὺς δὲν εἶναι οὔτε ἠθικῆς οὔτε ἀνῆθικες, καὶ τὶς ἄλλες, τὶς ἀντίθετες, πού συνιστοῦν ἓνα «συσχετιζόμενα καὶ κατευθύνοντα πνευματικὸν παράγοντα», πού ὠθεῖ σ' ἀνώτερες σφαιρῆς.

Γιὰ νὰ ἀποφύγομε λοιπὸν τὸ «μὴ εἶναι», τὴν ἄρνησι τῆς ζωῆς, τὴν καταστροφή, καλοῦμεθα νὰ ἀρωμα ἀγωνιστικὰ τὴν ἐσωτερικὴ μας ἀντινομία. Σ' αὐτὸ μποροῦμε νὰ ὀδηγηθῶμε μὲ τὴν ἐλευθερία μας· γιὰτὶ ἡ ἐλευθερία, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία μας, προβάλλει ἂν μὴν μιὰ διεξοδος τῆς ἀντιρροπίας, προσφέροντας σὲ μᾶς τὴν δυνατότητα ἐκλογῆς καὶ προτιμήσεως τοῦ ἀγαθοῦ». Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κανομε μιὰ σύνθεσι, πετυχαίνομε μιὰ ἰσορροπίη καὶ ἐναρμόνιαν τῶν ἀντιρροπῶν δυνάμεων, ὥστε οἱ ἐγωϊκῆς ὁρμῆς νὰ παρουν ὁμαλή ροὴ καὶ νὰ θεθοῦν στὴν ὑψηρεσία τοῦ ἐιέρου παραγόνοτος, τοῦ «θμιμοκπνευματικοῦ».

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν ὑπερνίκησι τῆς ἐγωϊκότητος πρέπει νὰ ἀναπτύξομε καὶ καλλιεργήσωμε ὅτι κληρονομικὰ «δυνάμει» ὑπάρχει μέσα μας σὲ συσχετισμὸ βέβαια μὲ ἀξίες πού προάγουν. καθοδηγοῦν καὶ ἐνοποιοῦν τὸ εἶναι μας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ αὐτῆς πού ἀπαρτιζοῦν τὸν ἠθικὸ κανὸνα ζωῆς. Ἐτσι μὲ τὴν ἁρμονικὴ αὐτὴ αὐτοανάπτυξι ἡ ζωὴ μας μεστῶνει σὲ νόημα, καταξιώνεται ἀπόλυτα.

Ὅσ εἰς τὸ ἀξιόλογο βιβλίον του θίγει καίρια τὰ βασικὰ αὐτὰ προβλήματα πού ἀπορροῦν ἀπὸ τὴν παρατήρησι καὶ μελέτῃ τοῦ ἑαυ-

τοῦ μας, μᾶς τὰ ἀναλύει μὲ πολὺ στοχασμό, φιλοσοφικὴ διάθεσι καὶ ἐπιστημονικότητα, γιὰ νὰ τὰ συνθέσῃ πάλι καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ὀρθὴ διάρθρωσι καὶ διατύπωσι. Ἀξιοπρόσεκτῃ εἶναι ἄκομμι ἡ προσπάθεια, ποὺ καταβάλλει, ἐρμηνείας καὶ ταυτίσεως ἰδεοκρατικῶν ἐνοιῶν μὲ χριστιανικῆς. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο φυσικὰ ἐκφράζει τὶς ἀτομικῆς του γνώμες.

Γ. Μ.

★

Χαριλάου Παπαχρίστου, γεωπόνου· τιμηματάρχου Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος: «Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν βασικῶν χαρακτηριστῶν τῆς χωρικῆς οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος». Ἀθῆναι 1954. Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Παπαχρίστου, ἡ ὁποία ἐργάσθη προπολεμικῶς καὶ ἐβραβεύθη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν εἰς τὴν συνεδρίασίν της τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1939, ἀποτελεῖται ἀπὸ 177 σελίδες, συνδυάζεται δὲ σ' αὐτὴ—κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας—εὐθρία ἱστορικῆς γνώσεως, λεπτομερῆς παρατήρησις καὶ ὄξεϊα κρίσις, ὀδηγοῦσα εἰς πρωτότυπον ἔρευναν καὶ σκεψίν».

Τὴν μελέτην αὐτὴν χαρακτηρίζει βαθειὰ γνώσις τῶν θεμάτων, ἡ ἐπεξεργασία τῶν δὲ μαρτυρεῖ συστηματικότητα καὶ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα, πέραν ὁμοῦς τούτων τὴν χαρακτηρίζει ἀνθρωπιά καὶ ἀγάπη, ἀγάπη γιὰ τὸν τόπον μας καὶ τὸ λαὸν μας καὶ συνεχῆς φροντίδα γιὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς στὴ χώρα μας. Ὑστερα ἀπὸ ἕνα κατατοπιστικὸν πρόλογον, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει σὲ εἰδικὸ κεφάλαιον τοὺς κυρίους χαρακτήρες τῶν φυσικῶν συνθηκῶν στὴν Ἑλλάδα (γεωγραφικὴ θέσις, διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, ὑδρογραφικὴ κατάστασις, γεωλογικὴ διάπλασις, κλίμα, θερμοκρασία, βλάστησις κ.λπ.). Στὸ κύριον μέρος τῆς μελέτης του ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει, σὲ χωριστὰ κεφάλαια, τὴν Γεωργίαν, τὴν Κτηνοτροφίαν, τὴν Ἀλιείαν καὶ τὴν Χωρικὴ Βιοτεχνίαν τῆς χώρας μας, μὲ σύστημα καὶ στοργή, προβαίνοντας σὲ συγκεκριμένους ὑποδείξεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προκοπὴ τῶν οἰκείων κλάδων. Στὸ τέλος περιλαμβάνει κεφάλαιον γιὰ τοὺς κυρίους χαρακτήρες τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν στὴ χώρα μας, ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴ ὡς τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον.

Στὴ μελέτη του ὁμοῦς αὐτὴ ὁ κ. Παπαχρίστου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σοφίαν καὶ τὴν γνώσιν τοῦ εἰδικοῦ, ἀποδεικνύει πὺς εἶναι καὶ ἕνας ὀλοκληρωμένος πνευματικὸς ἄνθρωπος, ποὺ, πέρα ἀπὸ τὴν ὕλικὴν καὶ τεχνικὴν πλευρὰν, ἱεραρχεῖ σσστὰ τὶς ἀξίεις. «Ἡ τεχνικὴ εἶναι τυφλὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινην ψυχὴν ἐξαρτᾶται νὰ τὴν κἀνὴ ὄργανον εἰρήνης, προόδου καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὄχι ὄργανον πολέμου, καταστροφῆς καὶ βαρβαρότητος—γράφει κατὰ τὸν συγγραφεὺς. Καὶ συνεχίζει: «Ὅταν ἡ τεχνικὴ πρόδοσι δὲν εἶναι ἐναρμονισμένη μὲ τὴν ἠθικὴν ἀνάτασιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργη-

γηθῇ πραγματικὸς πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος νὰ ἐξυπηρετῇ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς Ἀνθρωπότητος... Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, ποὺ ἔχει τιμηθῇ μὲ τὴν πρὸ πολυτίμη ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸ βαρεῖα κληρονομίαν, ποὺ ἔχει ὡς κύρια χαρακτηριστικὰ τὴν πνευματικὴν ἀριότητα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὴν ψυχικὴν βαθύτητα καὶ τὴν ἠθικὴ ἀνωτερότητα τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ... μπορεί καὶ ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ συστηματικὰ μ' ὄλες του τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐπικράτησιν ἐνὸς συγγρόνου, πραγματικοῦ, ὀλοκληρωμένου πολιτισμοῦ, ὅπου νὰ ἐναρμονίζωνται ἡ τεχνικὴ πρόδοσι μὲ τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα καὶ τὴν ἠθικὴν ἀνάτασιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ συμφέρον ὀλοκληροῦ τῆς Ἀνθρωπότητος».

Ἔτσι, ἡ ὠραία καὶ τόσο χρήσιμη μελέτη τοῦ κ. Παπαχρίστου, ἀπαραίτητη γιὰ καθένα ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ θέματα τῆς χωρικῆς μας οἰκονομίας, ἀποκτᾶ γενικώτερον πνευματικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἀποδεικνύει πὺς ἡ ὀρθὴ πνευματικὴ καὶ κοσμοθεωριακὴ τοποθέτησις φωτίζει πληρέστερα καὶ κατευθύνει σωστότερα κάθε ἔρευνα.

Δ. Α. ΧΡ.

★

Παναγιώτου Γ. Στάμου: «Σύνοψις τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἠρωϊκῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀγώνων», Θεσσαλονίκη 1954.

Ἄν εἶναι σωστὸ πὺς ὁ ἀγὼν πρέπει νὰ ἀξιολογῆται περισσότερο ἀπὸ τὴν προσάθεια καὶ λιγώτερον ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά του, τότε δικαιώνεται ἀπόλυτα ὁ κ. Π. Στάμου ποὺ μᾶς παρουσίασε τὴν «σύνοψιν τῶν ἠρωϊκῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀγώνων». Γιατὶ καὶ ἡ περιοχὴ αὐτὴ τῆς Ἑλλάδος ἔχει νὰ ἀνιστορήσῃ πολλὰ κατορθώματα, ἔχει νὰ ἀφηγηθῇ πράξεις γενναίης καὶ ἠρωϊκῆς.

Ἔχομε συνηθίσει, εἶναι ἀλήθεια, νὰ δίνωμε τὰ πρωτεῖα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνος στὸν Μωριά, νὰ ἐξυμνοῦμε τὸ Σούλι, νὰ θυμᾶζωμε τὶς ὑπερόνθρωπες προσάθειες στὴν Ἀλαμάναν, γι' αὐτὸ λησμονοῦμε πὺς καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπῆρξαν μορφῆς ποὺ προέβαλαν τὸ μεγαλειῶδες τοὺς ἀνάστημα, πὺς ἐθυσιάσθησαν.

Ἀκριβῶς, αὐτὴν τὴν ἠρωϊκὰ ἐπαναστατικὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ 1821, 1854, 1878, 1912 στὴ Χαλκιδικὴ ἔρχεται ὁ σ. νὰ μᾶς ὑπενθυμίσῃ μὲ τὴν μονογραφίαν του, ποὺ εἶναι διατυπωμένη σὲ αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν ἐνημερότητα, τὴν ἐπιστημονικὴν βαθύτητα, τὸν πλοῦτον τῶν παραπομπῶν, τὴν ἐπιμελημένην ἐκτύπωσιν.

Συνιστοῦμε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ποὺ προσφέρει σελίδες ἀγωνιστικοῦ θάρρους καὶ ὕψηλῶς φρονήματος τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς.

Γ. Μ.

★

Κ. Παλαιολόγου· Σ. Περιστρεράκη: «Στοιχεῖα Φυσικῆς», τόμος Π (Ὀπτικῆ· Μαγνητισμὸς - Ἠλεκτρισμὸς - Νεωτέρα Φυσικῆ)-

*Εκδοσις τρίτη, ἐπισημειωμένη, Ἀθήναι 1954.

Εἶναι γνωστοὶ οἱ συγγραφεῖς τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου ἀνά τὸ πανελλήνιον ἀπὸ τὴν τόσον ἐπιτυχή καὶ καλογραμμένην σειρὰν ἔργων Φυσικῆς καὶ αἱ «Ἀκτίνες» ἐπανειλημμένως ἔχουν κατὰ καιροὺς ἀναλύσει μερικὰ ἐξ αὐτῶν.

Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ γραφοῦν δύο λέξεις διὰ τὸ ἄνωτέρω βιβλίον τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται κυρίως εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν δύο τελευταίων τάξεων τοῦ Γυμνασίου καὶ εἰς τοὺς ὑποψηφίους τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, τοὺς ὁποίους θελοῦν νὰ κατατοπίσουν πλήρως καὶ ἐπιτυχῶς ἐπὶ θεμάτων Ὀπτικῆς, Μαγνητισμοῦ, Ἡλεκτρισμοῦ καὶ Νεωτέρας Φυσικῆς Καὶ τὸ ἐπιτυχῶν κατὰ τὸν καλύτερον καὶ μεθοδικώτερον τρόπον, μὲ τὴν σαφήνειαν, ἣ ὅποια διακρίνει τὸ ἔργον τοῦτο, μὲ τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς καταλληλοτέρας ὕλης — θεμάτων, προβλημάτων καὶ ἐρωτησέων — καὶ μὲ τὴν βοήθειαν 611 ἐπιτυγῶν σχημάτων καὶ εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι τόσον πολλὰ συμβάλλουν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ. Ἐπὶ πλεόν ἢ καταχώρησις 25 καὶ πλεόν φωτογραφιῶν τῶν κυριωτέρων θεμελιωδῶν τῆς Φυσικῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ σύντομος ἱστορὴ ἢ ἐξέλιξις αὐτῆς, ἣ ὅποια προστίθεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου, τὸ καθιστοῦν καὶ ἀπὸ γενικωτέρας ἀποψεως ἐνδιαφέρον.

Ἀκομὴ θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ καὶ τὸ εὐχάριστον γεγονός τῆς προσθέσεως εἰς τὴν ἐκδοσιν ταύτην καὶ ἰδιαίτερου κεφαλαίου τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν νεωτέραν Φυσικὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀναγνώσται θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν, εἰς ἀρκετὸν βαθμόν, τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τῆς τόσον ραγδαίως ἀναπτυσσομένης, ἀκόμῃ δὲ νὰ κατατοπισθοῦν καὶ ἐπὶ θεμάτων, ὅπως εἶναι ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία τοῦ φωτός τοῦ Maxwell, ἡ θεωρία τῶν Quanta τοῦ Planck, ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος τοῦ Einstein, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐπιτυχή καινοτομίαν δι' ἓνα στοιχειῶδες βιβλίον.

Δὲν ἔχομεν, παρὰ νὰ εὐχρηθῶμεν, καὶ ἡ νέα αὐτὴ ἐκδοσις, ἣ τόσον καλλιτεχνικὴ καὶ εἰς ἐμφάνισιν, νὰ εὕρῃ πολλοὺς τοὺς ἀναγνώστας διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς, καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκόπως, εἰς τὴν μελέτην τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ἐξαιρετικὰ ἁρμονικὸς καὶ θαυμάσιος καὶ ἑλκυστικὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος ζητεῖ νὰ τὸν σπουδάσῃ καὶ νὰ τὸν γνωρίσῃ.

K. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

★

G. P. Thomson: Das Atom, Göttingen 1952.

Ὁ G. P. Thomson εἶναι πολὺ γνωστὸς εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ὄλων τῶν χωρῶν τῆς ἡφελίου καὶ πολὺ πέραν τούτου, καθ' ὅσον τὸ ὡς ἄνω ἔργον του ἔχει κυκλοφορήσει εὐρέως καὶ μεταξύ πολυαριθμῶν ἀναγνοστών,

οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ εἶναι εἰδικοὶ ἐρευνηταί, ἐνδιαφέρονται νὰ μάθουν τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις τῆς ἀτομικῆς καὶ πυρηνικῆς Φυσικῆς. Ἀλλ' ἀκόμῃ εἶναι γνωστὸς ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος συγγραφεὺς, διότι ἔχει λάβει τὸ βραβεῖον Nobel (1937) καὶ ἀπὸ τὰς γενικωτέρας ἀπόψεις του τὰς ὁποίας ἔχει δημοσιεύσει τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ἐξ ἀφορμῆς τῆς «δηλώσεως» τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων καὶ Λογοτεχνῶν τὸ 1948, τὴν ὁποίαν καὶ εὐχαρίστως προσσπέγραψε.

Τὸ ἄνωτέρω μνημονευθὲν ἔργον του, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τὸ ἄτομον», ἔχει κυκλοφορήσει ἀγγλιστὶ εἰς πολλὰς ἐκδόσεις καὶ χιλιάδας ἀντύπων — προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς — καὶ τελευταίως μεταφράσθη καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν, πρᾶγμα πού δεικνύει τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον περιέχει, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τοῦ συγγραφέως. Εἰς ταῦτα θὰ πρέπη νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἰδιαίτερας σημασίας γεγονός ὅτι τὴν γερμανικὴν ἐκδοσιν τὴν προλογίζει ὁ διάσημος καὶ διὰ τὸ βραβεῖον Nobel τιμηθεὶς Γερμανὸς φυσικὸς, καθηγητῆς W. Heijeberg. Ἔτσι ἡ ἐκδοσις αὐτὴ παρουσιάζει ξεχωριστὴν σημασίαν, καθ' ὅσον δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενοι εἰχον ἀνάγκην μιᾶς οἰσδῆποτε μεταφράσεως διὰ νὰ γνωρίσουν τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης.

Καὶ ἡ σημασία τῆς ἐγκείται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἄγγλος καθηγητῆς G. Thomson ἐπιτυγᾶνει εἰς τεύχος 156 μόνον σελίδων νὰ παρουσιάσῃ ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τὸ φυσικὸν ἄτομον κατὰ τρόπον ἀκριβῆ, συστηματικόν, κατανοητὸν ἀπὸ πολλοὺς καὶ συγχρόνως νὰ δώσῃ πνοὴν καὶ πνεῦμα εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ, μάλιστα διὰ τοῦ τελευταίου κεφαλαίου, εἰς τὸ ὁποῖον διατυπώνει «τὰς γενικὰς συμπερασματικὰς παρατηρήσεις του καὶ σ' ἐνέψεις του». Δὲν ἐπιχειροῦμεν οἰανδήποτε, ἔστω καὶ σύντομον ἀνάλυσιν αὐτοῦ, διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀσφαλῶς ἀποτυχίαν, οὐ τὴν τυχοῦσαν. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ εἰς τὸ ἀγγλικὸν πρωτότυπον ἢ εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν εἶναι ἐκεῖνο πού θὰ φέρῃ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν δύο ψυχὰς μὲ πνευματικὰ ὄντως ἐνδιαφέροντα, τὴν τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως καὶ τὴν τοῦ ἀναζητητοῦτος τὴν ἀλήθειαν ἀναγνώστου.

K. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

★

H. Martius: Die geburtshilflichen Operationen (Μαιευτικαὶ ἐπεμβάσεις). Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1953, (7η συντηρηθεῖσα καὶ βελτιωθεῖσα ἐκδ.).

Ἡ σύγχρονος πρόοδος τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸν τομέα τῶν ἀντιβιοτικῶν καὶ λοιπῶν φαρμάκων κατέστησεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν φυσιολογικὸν τοκετὸν περισσότερον πιθανόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡῶξησε τὰς ἐνδείξεις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς καισαρικῆς τομῆς, πρᾶγμα πού κατέστησε περιττὸν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν κολπικῶν ἐπεμβάσεων,

αἵτινες μέχρι πρό ὀλίγου ἀόμη ἐνηγοῦντο. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπέτρεψε τὴν σύντημιν τῆς 7ης ἐκδόσεως τοῦ ἀνωτέρου συγγράμματος, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ἐνημερώνει τὸν εἰδικὸν ἱατρὸν εἰς ὅλα τὰ θέματα τῆς συγχρόνου μαιευτικῆς. —

*

M. Hochrein: Rheumatische Erkrankungen, Entstehung und Behandlung (παθογένεια καὶ θεραπευτικὴ τῶν ρευματοπαθειῶν). *Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952 (2α ἐκδ.)

*Ἐάν διὰ τῶν ἀντιβιοτικῶν ἐξηφανίσθησαν τὰ ὀξεῖα λοιμώδη νοσήματα, αἱ ρευματοπάθειαι μὲ τὴν μεγάλην συχνότητά των ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν ἀληθῆ μάστιγα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. *Ἐντεῦθεν τὸ ἀνωτέρω σύγγραμμα, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται πᾶν ὄτι ἡ σύγχρονος ἔρευνα μᾶς ἀπεκάλυψε τόσον ὡς πρὸς τὴν παθογένειαν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν κλινικὴν σημιολογίαν καὶ θεραπευτικὴν τῶν νόσων τούτων, ἀποτελεῖ πολύτιμον σύμβουλον διὰ πάντα ἱατρὸν.

Α. Π. Κ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Γ. Θ. Ζώρα-Φ. Κ. Μπουμπουλίδου: *Ἐπιανήσοι προσολωμικοὶ ποιηταί. *Ἀθήναι 1953.

— Γ. *Ἀθάνα: Τραγούδια τῶν βουνῶν. (Ποιήματα) *Ἐκδόσεις «*Ἄλφα» I. Μ. Σκαζίκη. *Ἀθήναι 1953.

— *Ἐλένης Ν. Οἰκονομοπούλου: Φῶς καὶ Τραγούδι. Μουσικαὶ συνθέσεις. *Ἐκδόσεις *Ἀδελφότητος «*Εὐσέβεια». *Ἀθήναι 1954.

— Δρος Δημ. Χρόνη: Βοηθήματα γιὰ ἀσθενεῖς καὶ ὑγιεῖς. *Ἐκδόσεις Παγκυπρίου Φυσιοθεραπευτικοῦ Συλλόγου. Λεμεσός 1952.

— Σύντομος ἐρμηνεία δυσκόλων χωρίων καὶ λέξεων τῶν τριῶν πρώτων Εὐαγγελίων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐρμηνείας τοῦ Νικολάου Δαμαλά.

— Ν. Δ. Καρούζου: *Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ (ποιήματα). *Ἀθήναι 1954.

— Γιώργου Καλούδη (Λύδα): *Ἄνθρωποι καὶ ἄνθρωποι. Μυθιστόρημα. *Ἀθήναι 1954.

— *Ἀγγελικῆς Γάτου: *Ἐπεποχή. *Ἀθήναι 1954.

— Ἐάνθου Λυσιώτη: Καπετὰν Γιαννάκης. Κύπρος 1953.

— Παγκυπρίου Γυμνασίου: *Ἐπετηρὶς σχολικοῦ ἔτους 1952-53. Λευκωσία 1953.

— Κώστα Ν. Τριανταφύλλου: *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Μονῆς Γηροκομίου τῶν Πατρῶν. Πάτρα 1954.

— Δρος *Ἀλεξ. Κρίκου: Μεταναστεῦσεις Ἑλλήνων πρὸς τὸν νέον κόσμον. *Ἀθήναι 1953.

— *Ἀκολουθία καὶ Βίος τῆς ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ μητρὸς ἡμῶν Φιλοθέης τῆς Ἀθηναίας ἀναστυχθεῖσα καὶ διορθωθείσα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρωγῶν Διονυσίου Ψαριανοῦ. *Ἀθήναι 1953.

— Αἰμιλιανῶ Τσακοπούλου, ἀρχιεφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Α'. Τμήμα χειρογράφων Παναγίας Καμαριώτισσης. Κωνσταντινούπολις.

— Γεωργίου καὶ Διονυσίου Νικολαΐδου: *Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς μας. *Ἀθήναι 1954.

— Κώστα *Ἀξελοῦ: Φιλοσοφικὲς δοκιμὲς. *Ἀθήναι 1952.

— *Ἰερῶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφαναρσάλων: Πεπραγμένα 21/10, 51-31/12/53. Καρδίτσα 1954.

— Κωνσταντίνου *Ἰ. Κούρνια, Γυμνασιάρχου Β' Γυμνασίου Ἀρρένων Πατρῶν: Τὰ ἀνθρωπιστικὰ Γράμματα (*Ἡ σημερινὴ θέσις των ἐν τῇ *Ἀγωγῇ καὶ τῇ *Ἐπιστῇ). *Ἀνάτυπον. Πάτρα 1954.

*Ἐπιτροπὴ Προστασίας τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου: Διὰ νὰ διασωθῇ ἡ μορφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου. *Ἐκδοσις Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος. *Ἀθήναι 1954.

Paul Fr. Ballester Convalier: *Ἡ μεταστροφή μου εἰς τὴν *Ὀρθοδοξίαν. *Ἀθήναι 1954.

Παναγιώτου Χ. Δημητροπούλου: *Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. *Ἐναϊσμοσ ἐπὶ διδακτορία διατριβῆ, ὑποβαλομένη τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. *Ἀθήναι 1954.

*Ἰωάννου Γ. Παναγιωτίδου, Καθηγητοῦ: *Ἡ δίχρομη ἀσπίδα. *Ἐκδόσεις περιοδικοῦ «Φῶς». Κωνσταντινούπολις 1954.

M. Β. Κυριακάκη: Ποιμένος τῆς Ἀ*Εὐαγγελικῆς Ἐκ*λησίας Ἀθηνῶν: Τὰ «κρίνα τοῦ ἀγροῦ» *Ἐκδόσεις «*Ἡ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελίου». *Ἀθήναι 1954.

Παιδικὰ Διηγήματα: «*Ὁ πρωτεύουσιάνος», *Ἐκδόσεις «*Ἡ Ζωή». *Ἀθήναι 1954.

*Ἀλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης). *Ἐκδόσεις «Χριστιαν. Φοιτητικῆς Ἐνώσεως». *Ἀθήναι 1954.

*Ἀρχιμ. Νικολάου Βαφειδῆ, Δ. Θ. καὶ τ. Καθηγητοῦ: *Ἡ Ἰσραηλιτικὴ κοινότης Διδυμοτείχου. *Ἀθήναι 1954.

Μιχ. Β. Κυριακάκη: *Ὁ ὕμνος τῆς

Παρθένου Μαρίας. Ἐκδοσις Ὁμίλου Χριστιανῶν Νέων καὶ Νεανίδων Ἀ' Ἑλλήν. Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθήναι 1954.

— Δ η μ. Σ α β ρ ά μ η: Αἱ περὶ Ἐκκλησίας ἰδέαι τοῦ Ἰωάννου Σκαλτσούνη. Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Ἐνορία». Ἀθήναι 1954.

— Ν ι κ. Ε. Ζ ε υ γ α δ ά κ η, θεολόγου: Ἡ τελετὴ τῆς δευτέρας Ἀναστάσεως εἰς τὸ Ἡράκλειον (Τοπικὰ Ἐκκλησιαστικά ἔθιμα). Ἡράκλειον Κρήτης 1953.

— Ἰ ω σ ή φ Γ κ ο λ ό μ π: Ἀλμπερτ Σβάιτσερ, ὁ φίλος τῶν ἀνθρώπων. Μετάφρασις Μ. Ζωγράφου· Κ. Μερανάτου. Ἐκδοσεὶς «Γαλαξίας». Ἀθήναι 1954.

— Χ ρ ή σ τ ο υ Σ ο υ λ ι ώ τ ο υ: 1) Ἡ ἀγάπη ὡς ἀρχικὸν συναίσθημα — διέπουσα ἀρχὴ — κυρίαρχος ἰδέα τοῦ σύμπαντος. 2) Ἡ διάσπασις τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀτόμου «ἀνθρώπου». Ἀθήναι 1954.

— R. A. T o r r e y: Πῶς νὰ προσευχώμεθα. Ἐκδοσεὶς «Ἡ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελίου». Ἀθήναι 1954.

— Κ ώ σ τ α Π α π α π α ν α γ ι ώ τ ο υ, γυμνασιάρχου: Βιβλικαὶ Ἱστορίαι καὶ βιβλικά τραγούδια. Ἀθήναι 1954.

— Χ α ρ ά καὶ γέλιο (θρησκευτικὰ καὶ πατριωτικὰ σκέτς). Ἐκδοσις «Ζωῆς τοῦ Παιδιοῦ». Ἀθήναι 1954.

— Χ ρ ή σ τ ο υ Μ. Ἐνισλείδου: Αἰκατερίνη ἡ Ἁγία καὶ Ὁραία Ὑπατία. Ἀθήναι 1954.

— Θ ε ο δ ώ ρ ο υ Ν. Κ α σ τ α ν ά, καθηγητοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ σύγχρονος κόσμος κατὰ τὸν Jean Guilton. Ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ Χρονικὰ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1954.

— A n d r e w M u r r a y: Πλήρης ἀφιέρωσις. Ἐκδοσεὶς «Ἡ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελίου». Ἀθήναι 1954.

— Γ ε ω ρ γ ί ο υ Ἐ μ μ. Παγκάλου, καθηγητοῦ φιλολόγου: Ὑπόμνημα ἐν εἰδει διαμαρτυρίας καὶ λογοδοσίας διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ δικαίου. Ἀθήναι 1953.

— Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διευθυντῆς ὁ καθηγητῆς κ. Γ. Ζώρας. Ἀθήναι 1953-1954.

— Ὑ α κ ί ν θ ο υ Δ η μ η τ ρ ί ο υ: Πνευματικὲς ἀσκήσεις. Ἀθήναι 1954.

— Α. Κ α ρ α β ί α: Τὸ ὄραμα τριῶν παιδιῶν (διασκευὴ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ). Ἀθήναι 1954.

— Δ η μ. Μ α γ κ ρ ι ώ τ η: Πῶς νὰ ἐργαζώμεθα πνευματικῶς. Ἀθήναι 1954.

ΤΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔγιναν ἀρχετὲς διεθνεῖς συνδιασκεψεῖς εἰς τὰς Ἰνδίας. Συνέπιπτε πολλάκις νὰ συνεδριάξουν ταυτόχρονα ἑξῆ καὶ ὁκτὼ διεθνεῖς συνελεύσεις εἰς διαφόρους πόλεις τῆς ἀνατολῆς αὐτῆς ἐπικρατείας. Τὸν φοιτητικὸν κόσμον ἐνδιαφέρουν κυρίως τρεῖς τοιαῦται διεθνεῖς συναντήσεις.

Ἡ πρώτη, τὸ Γ' Παγκόσμιον Συνέδριον Χριστιανῶν Νέων, ἔλαβε χώραν εἰς Kottayam Travancore τῶν Νοτίων Ἰνδιῶν. Τὸ Travancore εἶναι ἡ μὴ περιοχὴ τῶν Ἰνδιῶν ὅπου ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἀποτελεῖ μιαν δυναμικὴν μειοψηφίαν, περίπου τὰ 30% Γενικὰ τὸ ποσοστὸν τῶν χριστιανῶν σὲ ὅλη τὴ χώρα εἶναι ἐκκλησιαστικὰ μικρὸν, μόνον 2%, καὶ τὸ ἴδιον σχεδὸν συμβαίνει καὶ μετὰ τὰς ἄλλας Ἀσιατικὰς χώρας. Τὸ γεγονός πάντως ὅτι 300 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον, με συμμετοχὴ καὶ τῆς Ἑλλάδος, συγκεντρώθησαν εἰς ἐκείνην τὴν ἀπομετακρυσμένην περιοχὴν ἀπέτελεσε ἕνα ἀξιοσημειωτὸν συμβάν, μάλιστα διότι συνέπεσε μετὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς παρελεύσεως 1900 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Χριστιανοὶ καθὲ ὁμολογίας καὶ δόγματος, ἠνωμένοι ἐώρτασαν εἰς μιαν πάνδημον συγκέντρωσιν τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἐπέτειον Ἡ Δύσις, πρέπει νὰ σημειώσωμεν, δὲν μᾶς ἔχει συνηθίσει εἰς τὸσον πλήρως οἰκουμενικὰς συναντήσεις. Ὁ καθένας ἠσθάνετο ὡς ζωντανὴν καὶ ἐλπιδοφόρον πραγματικότητα τὴν ἀθόρουβον ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος εἰς χώρας, φυλάς καὶ πληθυσμοὺς καθὲ περιοχῆς τῆς γῆς. Αἱ συζητήσεις τοῦ Συνεδρίου ἐστράφησαν γύρω ἀπὸ πρακτικὰ θέματα, ἰδιαίτερα διαλεγμένα διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς χριστιανοὺς νέους, κυρίως τῶν Ἀσιατικῶν χωρῶν, νὰ συνεχίσουν τὴν εὐγενῆ προσπάθειά των μέσα εἰς τὰ ἀδιάφορα ἢ καὶ ἐχθρικά περιβάλλοντα εἰς τὰ ὁποῖα ζοῦν καὶ κινουνται. Σκοπὸς ἦτο νὰ συζητηθῶν τὰ θέματα ἀπὸ διαφόρους πλευρὰς καὶ νὰ τονισθῇ ἡ ἀνάγκη μελέτης ἐξαντλητικῆς τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, μέσα εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ καθένας, προτοῦ ληφθῶν ἀποφάσεις δράσεως καὶ πρακτικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐκάστοτε καταστάσεων. Δύο κυρίως θέματα ἀπέτελεσαν ἀφορμὴν μακρῶν, ἀλλὰ καὶ παραγωγικῶν συζητήσεων. Τὸ πρῶτον ἦτο τὸ «Πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ ἰδιαίτερον περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὁ καθένας». Δὲν εἶναι μόνον ἡ δυσκολία τῆς γλώσσης καὶ τῶν προσλαμβανουσῶν παραστάσεων πού ποικίλλουν. Εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ὅλης ψυχικῆς διαθέσεως καὶ δεκτικότητος, πού διαφέρει πολὺ ῥιζικῶς κατὰ ἔθνη καὶ τόπους. Βεβαίως ὁ χαρακτὴρ τοῦ Χριστιανικοῦ μηνύματος εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἀναλλοίωτος πάντοτε, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς παρουσιάσεως ἴσως θὰ πρέπη νὰ διαφέρει, ὅταν ἀπευθύνεται εἰς λαοὺς με ἐντελῶς διαφορετικὰς προϋποθέσεις πολιτισμοῦ.

Τὸ δεύτερον θέμα ἦτο : «Ἡ σχέσηις τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸ αἷτημα τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης». Ἐκατομμύρια ἀναρίθμητα Ἀσιάται ἀπέκτησαν τὴν ἐθνικὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὅλοι αἰσθάνονται τὴν εὐθύνην νὰ οἰκοδομήσουν ἐλεύθερα κράτη σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενός. Αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες, πού ὑφίσταντο, ἦσαν ἀφάνταστοι καὶ τὸ πεδίου τῆς θετικῆς συμβολῆς εἶναι εὐρύτατα ἀνοικτὸν διὰ τὸν δραματιστὴν, ὁ ὅποιος συνδυάζει φρόνησιν, ἀλλὰ καὶ θάρρος καὶ πρωτοβουλίαν νὰ διανοίξῃ νέους δρόμους. Ἡ Ἀσία εἶναι σήμερον ἓνα τεράστιον πεδίου κοινωνικῶν πειραματισμῶν καὶ μέσα εἰς τὸν ὄργανισμὸν αὐτόν, οἱ Ἀσιάται χριστιανοὶ καλοῦνται εἰς τὰς πρώτας γραμμάς. Προσπάθεια περίπλοκος καὶ πλήρης κινδύνων καὶ παγίδων, ἀλλὰ προσπάθεια εὐγενῆς εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς διακβεύει τὴν πρῶτόν του διὰ τὰ ἐπερχόμενα ἑκατὸν τοῦλάχιστον ἔτη εἰς τὰς χώρας ἐκείνας.

Ἀληθομονητος θὰ παραμείνῃ εἰς ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους μία Κυριακὴ ἐξορμήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς μικρὰς ομάδας ἐπεσεκέφθησαν πλέον τῶν ἑβδομηκοντα χωρίων τῆς περιουχίας. Ἐγίναν ὀμίλιαι, μικραὶ διαλέξεις μέσα εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν αὐτορμητοῦ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ πίστεως. Πολλὰ ἀπὸ τὰ χωρία ἔκεινον εἰς περιοχὰς ὅπου μέχρι πρότινος εὐρίσκοντο ἀδιὰπέραστα τροπικὰ δάση πλήρη ἀγρίων θηρίων. Σήμερον εἰς τὰ ἴδια ἔκεινα ἀνθῶν μικραὶ, ἀλλὰ ζῶσαι, χριστιανικαὶ κοινότητες, πλήρεις ἐλπίδων καὶ ὑποσχέσεων διὰ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος τῶν καὶ τῆς Ἀσίας ὁλοκλήρου.

Ἡ δευτέρα συνέλευσις ἔγινεν εἰς Tambaram πλησίον τοῦ Madras. Ἦτο κατὰ πολὺ μικροτέρα εἰς μέγεθος ἀπὸ τὴν προηγουμένην καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐστεγάσθησαν μὲ ἄνεσιν εἰς τὰ νεώτατα εὐρύχωρα φοιτητικὰ οἰκοτροφεία τοῦ Χριστιανικοῦ Κολλεγίου τοῦ Madras. Εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ ἐκπαιδευτικὴ συμβολὴ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ἀποστολῶν. Ὑπάρχουν ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα θὰ τὰ ἐξήλευε κάθε Εὐρωπαϊκὴ χώρα καὶ τὰ ὁποῖα ἤρχισαν κυριολεκτικῶς ἀπὸ μίαν ἢ δύο αἰθούσας διδασκαλίας. Σήμερον δὲ ἀποτελοῦν ἐπιβλητικὸς ὄργανισμός, διὰ τοὺς ὁποίους αἱ χιλιάδες τῶν ἀποφοίτων τῶν εἶναι ὑπερήφανοι καὶ εὐγνώμονες. Τὸ συνέδριον αὐτὸ ἦτο κατ' ἐξοχὴν Ἰνδικόν. Οἱ Ἰνδιστοὶ φοιτηταὶ τῆς Ἐνωσεως τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Πακιστάν καὶ τῆς Κεϋλάνης συνεζήτησαν τὴν μέθοδον καὶ τοὺς

σκοποὺς ἐργασίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θέμα τῶν κοινωνικῶν εὐθυνῶν, τὸ ὅποιον συνεζήτηθη ἐν πλάτει, ἔμφασις ἰδιαίτερα ἐδόθη εἰς τὴν ἀνάγκην πνευματικοῦ καταρτισμοῦ τοῦ καθενὸς ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς. Πρωτότυπος εἶναι ἡ ἐργασία τῆς Ὄργανώσεως Ἀγροτικῆς Ὑπηρεσίας. Καθηγηταὶ καὶ φοιτηταὶ ἔχουν καταστρώσει σχέδια καὶ ἔχουν ἀρχίσει πρακτικὸν ἔργον εἰς 16 χωρία πλησίον τοῦ Κολλεγίου τῶν Προσπαθοῦν νὰ μεταφέρουν τὸν θεωρητικὸν ὄπλισμόν τῶν εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ Ἰνδικοῦ χωριοῦ καὶ νὰ δημιουργήσουν κάτι καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο πού ὑπάρχει. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐλπίζεται νὰ συνεχισθῇ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἐργασία τῶν διὰ τὸ Ἰνδικὸν ὑπαιθρον καὶ ὅταν λάβουν τὸ πτυχίον τῶν. Ἐδόθησαν πολλοὶ εὐκαιρίαι διὰ νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς τὴν ἐκτίμησιν τῆν ὁποῖαν τρέφουν ἀπέναντι τοῦ χριστιανοῦ φοιτητοῦ καὶ ἐπιστήμονος οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, οἱ ὁποῖοι κατα μεγίστην πλειοψηφίαν ἀνήκουν εἰς ἄλλα θρησκείματα. Ἡ ἀνταλλαγὴ πείρας μὲ τοὺς Ἰνδοὺς φοιτητὰς ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἔχῃ καρποὺς καὶ ὅτι ἀνταλλαγὴ εἰδήσεων θὰ συσφιγῇ ἀκόμη περισσότερον τὰς σχέσεις τῶν μὲ ἄλλας φοιτητικὰς ὀργανώσεις.

Τὸ τρίτον Συνέδριον, ὀργανώθη ἀπὸ τὴν Παγκόσμιον Ὁμοσπονδίαν Χριστιανῶν Φοιτητῶν καὶ σκοπὸν ἔχε τὴν κατὰστρωσιν προγράμματος δράσεως διὰ τὰ προσεχῆ τρία ἔτη. Αἱ συνεδριάσεις ἔγιναν εἰς Nasapur πλησίον τῆς Poona. εἰς τὰς δυτικὰς κεντρικὰς Ἰνδίας. Ἐκατὸν τριάντα ἀντιπρόσωποι ἔλαβον μέρος καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν πολλοὶ Καθηγηταὶ Πανεπιστημίων τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἄλλων. Κεντρικὸν θέμα ἦτο ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων συντονισμοῦ εἰς τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον τῶν προσπαθειῶν τῶν χριστιανῶν ἐπιστημῶν. Συνεστήθη θερμοῶς ὁ καταρτισμὸς προγραμμάτων ἀνταλλαγῆς διατρεπτῶν ὀμιλητῶν καὶ ἡ εὐθύνη διὰ τὴν στενωτέραν συνεργασίαν μεταξὺ σπουδαστῶν καὶ καθηγητῶν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἀτμόσφαιρα civitatis Academicæ, τόσον ἀπαραιτήτου διὰ τὴν βσικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς. Τέλος ζωηρόταται ἦσαν αἱ συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ἀνάγκην εὐρυτάτου θεωρητικοῦ καταρτισμοῦ τῶν χριστιανῶν σπουδαστῶν, διὰ νὰ δύναται ὑπευθύνως νὰ ἐκφράζον τὰς πεποιθήσεις του καὶ νὰ ἐργάζονται πρακτικῶς ἐπ' αὐτῶν.

Γ. Ρ.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνωσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνωσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθήναι: (1) Τηλ. 35-023.—Θεολογικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Ἑπιπέδου: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικίαι Φαβιέρου 39α, Ἀθήναι: (1).—Ἐτησίαν συνδρομὴν δρχ. 25 ἔξωτερ. δολλ. 3.—Πρῶστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.